

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В.В.Кірсанова, Л.О.Волощук, С.В.Філіппова

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ
РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ ПІДПРИЄМСТВА
У ПРОЦЕСІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

МОНОГРАФІЯ

Одеса
«Апрель»
2015 р.

УДК 596.2001.75:596.011.5

ББК 85-86(4Укр)

К 88

Рекомендовано до друку Вченою радою Одеського національного політехнічного університету (протокол № 5 від 27 січня 2015 р.)

Р е ц е н з е н т и:

Кузьмін О.Є. - доктор економічних наук, професор, директор Інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка»

Пилипенко А.А. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри бухгалтерського обліку Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Кірсанова , Вікторія Василівна

К 88 Обліково-аналітичні інструменти управління реальними інвестиціями підприємства у процесі інноваційного розвитку : монографія / В.В.Кірсанова, Л.О.Волощук, С.В.Філіппова. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015. – 198с.

ISBN 978-617-7261-34-5

В монографії досліджено теоретичні та методичні засади управління інвестиціями в сучасних умовах господарювання, сутність та складові обліково-аналітичного забезпечення управління реальними інвестиціями, існуючий інструмент обліку та методичне забезпечення їх аналізу. За результатами дослідження розроблено методичні засади формування обліково-аналітичного чтрументарію управління реальними інвестиціями на засадах сучасних методів аналізу та бухгалтерського інжинірингу.

Розділ 1.2 виконано спільно з Свінарьювою Г.Б.

УДК 596.2001.75:596.011.5

ББК 85-86(4Укр)

Монографія буде корисною для магістрів, аспірантів, науковці, фахівців, що займаються проблемами інвестиційно-інноваційного розвитку підприємств та його обліково-аналітичного забезпечення.

ISBN 978-617-7261-34-5

© **В.В.Кірсанова, Л.О.Волощук, С.В.Філіппова, 2015**

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ	7
1.1 Сутність та класифікаційні ознаки реальних інвестицій	7
1.2 Реальні інвестиції як об'єкт управління у процесі інноваційного розвитку підприємства	18
1.3 Стан реального інвестування в Україні	31
Висновки.....	50
II ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ	56
2.1 Місце та сутність обліково-аналітичних інструментів у системі обліково-аналітичного забезпечення процесами управління	56
2.2 Інструментарій обліку реальних інвестицій промислових підприємств	78
2.3 Характеристика аналітичного інструментарію з дослідження реальних інвестицій	116
Висновки.....	138
III МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ	141
3.1 Обґрунтування системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями	142
3.2 Методичні засади формування облікового забезпечення системи управління реальними інвестиціями підприємства	164
Висновки.....	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	187
ДОДАТКИ.....	196

ВСТУП

Прийняття управлінських рішень щодо реальних інвестицій на підприємстві в умовах інноваційного розвитку потребує комплексного аналітичного забезпечення, яке має ґрунтуватися на достовірній, прозорій, зрозумілій та доречної облікової інформації, отримання якої потребує використання сучасних облікових інструментів. Концептуальні та методичні засади обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства знаходяться на стадії розвитку, не існує й єдиної комплексної системи аналітичних інструментів оцінки та управління реальними інвестиціями в умовах інноваційного розвитку.

Дослідженню проблем управління реальними інвестиціями присвячені роботи відомих вітчизняних авторів І.Бланка, В.Гейця, В.Гриньової, О.Данілова, А.Загороднього, В.Захарченко, О.Кузьміна, А.Пересади, О.Скібіцького, Л.Смоляр, С.Філіппової, Л.Федулової, С.Харічкова, Д. Черваньова, О.Чумаченко.

Дослідженню методології інформаційно-аналітичного та обліково-аналітичного забезпечення управління присвячують свої роботи такі вітчизняні автори, як Т. Безродна, М. Білик, М. Бондар, Ф. Бутинець, М. Войнаренко, Л.Гнилицька, О.Гудзинський, Г. Кірейцев, Я.Крупка, Є. Мних, О. Пархоменко, А. Пилипенко, М. Пушкар, М. Чумаченко.

Однак, проблематика визначення сутності та складу обліково-аналітичних інструментів, за допомогою яких здійснюється обліково-аналітичне забезпечення, у тому числі, управління реальними інвестиціями у процесі інноваційного розвитку, не отримало достатнього розгляду. Це обумовлює актуальність досліджень та розробок формування системи обліково-аналітичних інструментів особливо у частині управління реальними інвестиціями.

Об'єктом дослідження обрано реальні інвестиції промислового підприємства як об'єкт управління та система його обліково-аналітичного забезпечення.

Предмет дослідження склали обліково-аналітичні інструменти управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку.

Метою дослідження є розробка теоретико-методичних засад формування системи обліково-аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку і практичних рекомендацій щодо їх застосування.

Гіпотезою дослідження визначено: аналітичні інструменти мають визначальне значення у системі обліково-аналітичного забезпечення управління будь-якого процесу, а саме облікові інструменти грають обслуговуючу роль, виконуючи задачі отримання інформації, що задовольняє вимогам аналітичного забезпечення управління. Аналітичні інструменти, потребують систематизації за принципами системного управління та методичного обґрунтування системи, що відображає мету та задачі управління реальними інвестиціями.

Завдання дослідження: 1) визначення сутності та класифікаційних ознак реальних інвестицій як об'єкту управління у процесі інноваційного розвитку підприємства; 2) обґрунтування теоретичних засад обліково-аналітичного забезпечення процесами управління реальними інвестиціями – визначення місця та сутності обліково-аналітичних інструментів як частини економічних інструментів, дослідження існуючого методичного забезпечення облікового та аналітичного інструментарію управління реальними інвестиціями в процесі інноваційного розвитку в розрізі його складових, визначення їх недоліків та основних напрямків їх удосконалення; 3) розробка методичних засад та рекомендацій з формування системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку та відповідного облікового забезпечення запропонованої системи.

Інформаційну базу дослідження склали нормативні акти України та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності з питань бухгалтерського, статистичного та податкового обліку, праці фахівців з питань управління реальними інвестиціями підприємств, обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами та, безпосередньо інвестиційною

діяльністю, фінансового та управлінського обліку, економічного та фінансового аналізу, дані статистичних досліджень.

Основні результати дослідження: визначено сутність та склад обліково-аналітичних інструментів управління діяльністю підприємства; запропоновано методичні засади системи аналітичних інструментів забезпечення управління реальними інвестиціями підприємства в умовах розвитку інноваційних процесів з обґрунтуванням рівнів деталізації аналізу інвестиційної активності, техніко-технологічної якості реального інвестування, джерел інвестиційних ресурсів, інноваційного спрямування реальних інвестицій, соціальної спрямованості реального інвестування. Розроблена система аналітичних інструментів забезпечена сформованими обліковими інструментами, що враховують домінанти реальних інвестицій: форми та способи відтворення капітальних інвестицій, технологічні складові капітальних інвестицій, джерела фінансування, ознаки інноваційної спрямованості.

Отримані результати дослідження спрямовані на подальший розвиток теорії та практики управління реальними інвестиціями підприємства у процесі інноваційного розвитку, зокрема в частині обліково-аналітичного забезпечення. Розроблені методичні рекомендації мають завершений характер та практичну цінність, створюють систему оцінки, що дозволяє порівнювати різні підприємства за станом інвестиційної діяльності.

Монографія виконана під загальною редакцією професора, д.е.н., С.В.Філіппової.

Автори висловлюють подяку рецензентам – д.е.н. професору Кузьміну О.Є. та д.е.н, професору А.А.Пилипенко – за зроблені зауваження та пропозиції.

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

1.1 Сутність та класифікаційні ознаки реальних інвестицій

Реформування, інноваційний розвиток суб'єктів підприємництва різних форм власності неможливі без інвестиційної діяльності, починаючи з постановки задач і закінчуючи конкретними обліково-аналітичними інструментами її практичного управління на всіх стадіях інвестиційного процесу.

Потреба в проведенні теоретичного аналізу сутності змісту категорії інвестицій, зокрема реальних інвестицій, пояснюється необхідністю виокремлення вимог до обліково-аналітичного забезпечення їх управління, що відображають змістовні характеристики інвестицій, складність цієї категорії та багатогранність трактування її різними вітчизняними й закордонними вченими.

Термін «інвестиції» отримав широке використання у науковому обороті, використовується у законодавчих та нормативних документах. Тривалий час інвестиції розглядалися у двох аспектах: як процес, що відображає рух вартості у ході відтворення основних засобів, та як економічна категорія, що являє собою систему економічних відносин, пов'язаних з рухом вартості, що авансована в основні фонди з часу мобілізації грошових коштів до моменту їх повернення [1, с.13]. У вітчизняній економічній літературі термін інвестиції ототожнювався з капітальними вкладеннями під якими розуміли витрати матеріальних, трудових та грошових ресурсів, що спрямовуються на відтворення основних засобів, за виключенням відтворення часткового їх вибуття, яке здійснюється за рахунок витрат, що спрямовуються на капітальний ремонт [2, с.120].

При трактуванні поняття інвестицій історично виокремлювалися затратний, ресурсний та доходний підходи. При затратному підході інвестиції розумілися як витрати на відтворення основних фондів, їх зростання та удосконалення. Домінування цього підходу у вітчизняній економічній теорії у 20 столітті пояснюється специфікою хазайнування у адміністративно-командної економіці, де основна увага приділялася виробничим стадіям руху

коштів та не відстежувалися зв'язки з кінцевим результатом.

В основі ресурсного підходу покладено виокремлення ресурсної компоненти інвестицій, а саме фінансових коштів призначених для відтворення основних фондів. Однак ресурсний підхід також ігнорував подальший рух ресурсів, а саме отримання бажаного доходу (прибутку).

Ринкові відношення потребують реформування економічних процесів, де відслідковується динамічний зв'язок елементів : ресурси – витрати – дохід.

Інвестиції у зарубіжній економічній літературі трактуються у різних наукових школах у безпосередньому зв'язку з отриманням доходу як кінцевої мети інвестору, а також розглядаються у контексті фондів споживання та накопичення, при цьому враховуючи ресурсний та витратний підходи. У табл. 1.1 наведені визначення найбільш відомих дослідників.

Таблиця 1.1– Визначення поняття категорії інвестиції у західній науковій літературі

№ п/п	Характеристика інвестицій	Джерело
1	2	3
1	Інвестиції – це спосіб розміщення капіталу, який повинен забезпечувати збереження чи зростання вартості капіталу і (або) принести позитивну величину доходу. Інакше кажучи, інвестиції це будь-який інструмент, в який можна вкласти гроші, розраховуючи зберегти або примножити їх вартість і (або) забезпечити позитивну величину доходу.	Гитман Л. Дж. Основы инвестирования. – М.: Дело, 1997.
2	Інвестиції – це поточний приріст цінностей капітального майна в результаті виробничої діяльності даного періоду. Це та частина доходу за даний період, яка не використана для споживання.	Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Прогресс, 1978.
4	Інвестиції – це витрати на виробництво і накопичення засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів.	Макконнелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблема и политика. В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992.
5	Інвестиції – це витрати на придбання капітального обладнання, машин, нерухомості, включаючи засоби домогосподарств, що спрямовані на купівлю нового житла.	Менкью Н.Г. Принципы экономикс. 2-е изд., сокр. – Спб.: Питер, 2002.

Продовження таблиці 1.1

1	2	3
6	Інвестиції – це використання грошей для отримання ще більших грошей та отримання доходу або досягнення приросту капіталу або для того і іншого.	Розенберг Дж. М. Инвестиции: терминологический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1997.
7	Інвестування – це відмова від використання доходів на поточне споживання на користь капіталоутворення та очікуваного розширення потреб в майбутньому.	Самуэльсон П. Эко-номика. Том 1. – М.: НПО “Алгон”, 1993.
8	Інвестиції – це використання частини поточного випуску для додання до капітального запасу, що є в наявності.	Фишер С., Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи Эконо-микс: Пер. с англ. со 2-го изд. – М.: “Дело ЛТД”, 1993.
9	Інвестиції – зростання обсягу функціонуючого в економічній системі капіталу, тобто запропонованої кількості засобів виробництва, створених людьми. Інвестиції означають відмову від поточного споживання на користь майбутнього споживання.	Долан Э.Дж., Линдсей Д. Рынок : микроэкономическая модель /пер. с англ.. В.Лукашевича и др.; Под общ. Ред.. Б.Лисовика и В.Лукашевича. –С.-Пб., 1992.– 496 с.(с.13)
	Інвестиції здійснюються фірмами у двох компонентах . Перший з них – це інвестиції у основний капітал (fixed investment) тобто придбання знову вироблених капітальних благ, до складу яких відносяться, наприклад, виробниче обладнання, комп’ютери, нові виробничі будівлі та ін.. Другий компонент - інвестиції у товарно-матеріальні запаси (inventory investment), що являють собою накопичення запасів сировини для подальшого виробничого споживання, а також запасів не реалізованих готових товарів.	Долан Э.Дж. и др.. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / Пер. с англ. В.Лукашевича и др.; Под общ. ред.В.Лукашевича. - Л., 1991. - 448с.(с.16)

В українському законодавстві трактування інвестицій міститься у Законі України “Про інвестиційну діяльність”, який визначає, що інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект[12, ст. 1].

Такими цінностями за Законом можуть бути:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери (крім векселів);
- рухоме та нерухоме майно (будинки, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права інтелектуальної власності;

– сукупність технічних, технологічних, комерційних та інших знань, оформлених у вигляді технічної документації, навиків та виробничого досвіду, необхідних для організації того чи іншого виду виробництва, але не запатентованих ("ноу-хау");

– права користування землею, водою, ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права;

– інші цінності. [12, ст. 1].

Також у Законі визначено, що інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень. [12, ст. 1].

Більшість вітчизняних вчених (І.Бланк, А.Пересада, Н.Татаренко) погоджуються з трактуванням інвестицій, що надано у Законі України “Про інвестиційну діяльність”. Так І.Бланк, сформулював основні суттєві характеристики категорії інвестицій, як об’єкту управління, найбільш активної форми залучення накопиченого капіталу в економічний процес, можливості використання накопиченого капіталу у альтернативних формах, альтернативну можливість вкладення капіталу в будь-які об’єкти господарської діяльності, джерело генерування ефекту підприємницької діяльності, об’єкт ринкових відносин, об’єкт власності та розпорядження, об’єкт тимчасової переваги, носій факторів ризику та ліквідності. [13, с.11-17]. Виходячи з наведених характеристик економічну сутність інвестицій І.Бланк визначає наступним чином: «Інвестиції підприємства являють собою вкладення капіталу у всіх його формах у різні об’єкти (інструменти) його господарської діяльності з метою отримання прибутку, а також досягнення іншого економічного або позаекономічного ефекту, здійснення якого базується на ринкових принципах та пов’язано з факторами часу, ризику і ліквідності». [13, с.18]. У визначенні науковця, використані усі підходи (ресурсний, витратний, доходний), а також доповнена характеристика ризиковості та ліквідності.

Сазонець І. та Бревнов О. пов’язують поняття інвестицій з формою довгострокових вкладень капіталу у різні галузі економіки, підприємницькі і дослідницькі проекти, соціально-економічні програми, цінні папери [14, с.34; 15, с.465], що на наш погляд звужує поняття та виключає інвестиції, що вкладаються у приріст оборотних коштів підприємства, цінні папери, що мають короткострокові характеристики.

Данілов О. розглядає інвестиції як економічну категорію розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікро- та макроекономічних пропорцій і визначає темпи економічного росту. Під інвестиціями пропонується розуміти економічні ресурси, які спрямовуються на збільшення реального капіталу товариства, тобто на розширення або модернізацію виробничого апарату. Це може бути пов'язане з придбанням нових машин, будинків, транспортних засобів, а також із будівництвом доріг, мостів та інших інженерних споруд. Сюди необхідно включати і витрати на обладнання, наукові дослідження та підготовку кадрів, що є інвестиціями в «людський капітал», який на сучасному етапі розвитку економіки набуває все більшого значення, бо саме результатом людської діяльності виступають і будинки, і споруди, і машини, і обладнання, і, найголовніше, основний фактор сучасного економічного розвитку – інтелектуальний продукт, який визначає економічне положення країни у світовій ієрархії держав [16]. В той самий час, не має вказівки щодо включення у інвестиції вкладень на приріст товарно-матеріальних цінностей. На наш погляд, це є необхідною умовою визначення інвестицій, бо розширення виробничої бази, її модернізація, інноваційні перетворення потребують додаткового залучення коштів для росту оборотного капіталу підприємства, що є невід'ємним від основного, для втілення його основної місії виробництва продукції, робіт та послуг.

Таким чином, досліджуючи обліково-аналітичне забезпечення інвестицій, необхідно мати на увазі їх основні характеристики, які мають бути відображені за допомогою обліково-аналітичних інструментів. А саме при їх розробці розглядати інвестиції як процес, у ході якого здійснюється перетворення ресурсів у витрати з урахуванням цільових установок інвесторів – отриманням доходу (ефекту).

Створення системи обліково-аналітичних інструментів передбачає уявлення менеджменту про класифікаційні ознаки інвестицій, для відображення їх належним чином у обліку, що є інформаційним джерелом як на мікро- та макро рівні.

Інвестиції класифікуються за значною кількістю ознак, що допомагає надати тлумачення значної кількості видів інвестицій. Класифікація видів інвестицій у розрізі класифікаційних ознак надана на рис. 1.1.

За об'єктами вкладення капіталу(ресурсів) розподіляють реальні та фінансові інвестиції.

Фінансові інвестиції характеризують вкладення капіталу у різні фінансові інструменти інвестування, головним чином цінні папери, з метою отримання доходу. За чинним законодавством України: фінансова інвестиція — це господарська операція з придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та інших фінансових інструментів.

Так відповідно до П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» фінансові інвестиції - активи, які утримуються підприємством з метою збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості капіталу або інших вигод для інвестора.[17]

Інвестування вільних коштів у фінансові інструменти передбачає різні цілі, головними з яких є: одержання в майбутньому доходу, перетворення вільних заощаджень на високоліквідні цінні папери, контроль над підприємством-емітентом тощо.

Реальні інвестиції характеризують вкладення капіталу у відтворення основних засобів, в нематеріальні активи, у приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, пов'язані із здійсненням операційної діяльності підприємства, або з поліпшенням умов праці та побуту персоналу.[13, с.26]

Реальні інвестиції — це вкладення у виробничі фонди (основні і оборотні)[18, с.15]. Переважно це вкладення в матеріальні активи - будівлі, обладнання, споруди і інші товарно-матеріальні цінності, а також нематеріальні активи (патенти, ліцензії, «ноу-хау», технічна, науково-практична, інструктивна, технологічна, проектно-кошторисна і інша документація), в приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, що пов'язані із здійсненням операційної діяльності підприємства або поліпшенням умов праці і побуту персоналу.

За характером участі в інвестиційному процесі виділяють прямі і непрямі інвестиції.

Прямі інвестиції мають на увазі пряму участь інвестора у виборі об'єктів інвестування і вкладенні капіталу. Непрямі інвестиції здійснюють інвестиційні чи фінансові посередники. Зібрані кошти посередники вкладають у найефективніші, на їхній погляд, об'єкти інвестування, керують ними, а потім розподіляють одержаний прибуток між своїми клієнтами — інвесторами.

Рисунк 1.1 – Класифікація інвестиції за основними ознаками [19, с.23]

А.Пересада виділяє такі види реальних інвестицій:

- *інвестиції оновлення, що здійснюються за рахунок коштів фонду відтворення засобів праці, що були спожиті у виробничому циклі;*
- *інвестиції розширення, або чисті інвестиції, які здійснюються за рахунок частини національного доходу або за рахунок фонду чистого нагромадження.*[18, с.15].

За відтворювальною спрямованістю виділяють валові, реноваційні і чисті інвестиції.

Валові інвестиції характеризують загальний обсяг капіталу, що інвестується у відтворення основних засобів і нематеріальних активів в певному періоді. В економічній теорії поняття валових інвестицій пов'язують, як правило, з вкладенням капіталу в реальний сектор економіки. На рівні підприємства валові інвестиції дорівнюють загальному обсягу інвестицій.

Реноваційні інвестиції характеризують обсяг капіталу, що інвестується в просте відтворення основних засобів і нематеріальних активів, що амортизуються. В кількісному виразі реноваційні інвестиції прирівнюються звичайно до суми амортизаційних відрахувань в певному періоді.

Чисті інвестиції характеризують обсяг капіталу, що інвестується в розширене відтворення основних засобів і нематеріальних активів. В економічній теорії під цим терміном розуміється чисте капіталоутворення в реальному секторі економіки. В кількісному виразі чисті інвестиції є сумою валових інвестицій, зменшеною на суму амортизаційних відрахувань по всіх видах капітальних активів підприємства, що амортизуються, в певному періоді.[13, с.26].

Класифікація за ознакою відтворювальної спрямованості використовується у світовій практиці для характеристики економічного росту [5, с.137-138]. Співвідношення між валовими інвестиціями і амортизацією слугує індикатором для визначення того, знаходиться економіка у стані зростання, застою або спаду:

- для зростаючої економіки валові інвестиції перевищують амортизацію, виробничі потужності зростають, показник чистих інвестицій має позитивне значення;
- для статичної економіки валові інвестиції дорівнюють амортизації, чисті інвестиції дорівнюють нулю;

– для економіки, де відслідковується зниження ділової активності валові інвестиції менш ніж амортизація, тобто коли за рік споживається більш капіталу, ніж виробляється, показник чистих інвестицій має від’ємне значення.

По відношенню до підприємства-інвестора виділяють внутрішні і зовнішні інвестиції. Внутрішні інвестиції характеризують вкладення капіталу в розвиток операційних активів самого підприємства-інвестора. Зовнішні інвестиції є вкладенням капіталу в реальні активи інших підприємств або у фінансові інструменти інвестування, що емітуються іншими суб’єктами господарювання.

За періодом здійснення виділяють короткострокові, середньострокові та довгострокові інвестиції підприємства. Короткострокові інвестиції характеризують вкладення капіталу на період до одного року. Середньострокові інвестиції представляють вкладення на строк від одного до трьох років. Довгострокові інвестиції характеризують вкладення капіталу на період більше трьох років. Основною формою довгострокових інвестицій підприємства є його капітальні вкладення у відтворювання основних засобів та нематеріальних активів.

За сумісністю здійснення розрізняють інвестиції незалежні, взаємозалежні і взаємовиключні.

Незалежні інвестиції характеризують вкладення капіталу в такі об’єкти інвестування (інвестиційні проекти, фінансові інструменти), які можуть бути реалізовані як автономні (незалежні від інших об’єктів інвестування і що не виключають їх) в загальній інвестиційній програмі (інвестиційному портфелі) підприємства.

Взаємозалежні інвестиції характеризують вкладення капіталу в такі об’єкти інвестування, черговість реалізації або подальша експлуатація яких залежить від інших об’єктів інвестування і може здійснюватися лише в комплексі з ними.

Взаємовиключні інвестиції, як правило, вимагають альтернативного вибору.

За рівнем прибутковості виділяють високодохідні, середньодоходні, низькодохідні та бездохідні інвестиції. Критерієм розподілу є середня норма прибутку на інвестиційному ринку.

Бездохідні інвестиції із самого початку не мають на меті отримання доходу та переслідують цілі отримання соціального, екологічного і інших видів неекономічного ефекту.[13, с.28].

За рівнем інвестиційного ризику виділяють безризикові, низькоризикові, середньоризикові, високоризикові інвестиції. Критерієм розподілу є середньоринковий ризик інвестування.

За рівнем ліквідності інвестиції підприємства розподіляються на високоліквідні, середньоліквідні, низьколіквідні, неліквідні інвестиції. Критерієм розподілу є швидкість конвертування об'єктів інвестицій у грошову форму. Високоліквідні інвестиції протягом одного місяця можуть бути конвертовані у грошову форму без втрати ринкової вартості. Строк конвертації середньоліквідних інвестицій може складати до 6 місяців, низьколіквідних до року і вище (незавершені інвестиційні проекти, застарілі технологічні рішення). Неліквідні інвестиції самостійно не можуть бути реалізовані (вони можуть бути продані на інвестиційному ринку лише в складі цілісного майнового комплексу).

За рівнем ризику також пропонується розрізняти агресивні, помірні та консервативні інвестиції. Дану класифікацію пов'язують з типами інвесторів, з показниками прибутковості та ліквідності інвестицій.[1,с.35]. Агресивні інвестиції характеризуються високим ступенем ризику при значній прибутковості та низької ліквідності. Помірні інвестиції відрізняються середнім ступенем ризику при достатній прибутковості та ліквідності. Консервативні являють собою інвестиції зниженого ризику, характеризуються надійністю та ліквідністю.

За формами власності капіталу, що інвестується, виділяють приватні, державні і змішані інвестиції. Приватні інвестиції характеризують вкладення капіталу фізичних осіб, а також юридичних осіб недержавних форм власності.

Державні інвестиції характеризують вкладення капіталу державних підприємств, а також засобів державного бюджету різних його рівнів і державних позабюджетних фондів. Змішані інвестиції припускають вкладення як приватного, так і державного капіталу в об'єкти інвестування підприємства.

За характером використання капіталу в інвестиційному процесі виділяють первинні інвестиції, реінвестиції і дезінвестиції. Первинні інвестиції характеризують використання знов сформованого для інвестиційних цілей капіталу як за рахунок власних, так і позикових фінансових ресурсів.

Реінвестиції є повторним використанням капіталу в інвестиційних цілях за умови формування його в результаті виконання попередніх інвестиційних проектів та програм. Дезінвестиції є процес вилучення раніше інвестованого

капіталу з інвестиційного обороту без подальшого його використання в інвестиційних цілях (наприклад, для покриття збитків підприємства).

За регіональними джерелами залучення капіталу виділяють вітчизняні, суб'єктами яких є резиденти даної країни, і іноземні інвестиції, що характеризують вкладення нерезидентів.

За регіональною спрямованістю капіталу, що інвестується, розрізняють інвестиції на внутрішньому і міжнародному ринках. Інвестиції на внутрішньому ринку характеризують вкладення капіталу як резидентів, так і нерезидентів на території даної країни. Інвестиції на міжнародному ринку (або міжнародні інвестиції) характеризують вкладення капіталу резидентів даної країни за межами внутрішнього її ринку.

За галузевою спрямованістю інвестиції розділяються в розрізі окремих галузей і сфер діяльності відповідно до їх класифікатора.

У складі інвестицій останнім часом виокремлюють інтелектуальні та інноваційні інвестиції.

Об'єкти інтелектуальних інвестицій А.Пересада пропонує класифікувати за видами інтелектуальної власності: винахід, корисна модель, промисловий зразок, знак для товарів та послуг.[18, с.21]

Названі види інтелектуальної власності ідентифікуються з нематеріальними активами, що відображені у П(С)БО № 8 «Нематеріальні активи», та виокремленні у складі наступних :

– права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;

– права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;

– авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення тощо), крім тих, витрати на придбання яких визнаються роялті;

– інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо)[19, ст.5].

Інтелектуальні інвестиції здійснюються у вигляді:

1) придбання виключних прав користування — купівля патентів, ліцензій на винахід, промислові зразки, товарні знаки;

2) придбання інформаційних послуг через наймання різного роду спеціалістів — вчених і практиків за контрактом чи у вигляді разового придбання інформаційних послуг (консультування, експертиза, рекомендації та ін.);

3) придбання науково-технічної продукції, тобто інтелектуальних товарів у матеріальній формі (проектно-кошторисної документації, програм, методик, ноу-хау);

4) вкладень у людський капітал, тобто витрат на освіту, підготовку та перепідготовку кадрів, навчання тощо[18, с.22].

Враховуючи зміст інтелектуальних інвестицій, вони є складовою реальних інвестицій відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність».

1.2 Реальні інвестиції як об'єкт управління у процесі інноваційного розвитку підприємства

Згідно із Законом України «Про інвестиційну діяльність» інвестиції, спрямовані у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів, здійснюються у формі капіталовкладень[12,ст.1]. Формулювання положення цього закону не включає до складу капіталовкладень інвестиції у нематеріальні активи, які за своєю суттю є необоротними активами, та повинні, на наш погляд, включатися до складу капіталовкладень. Відповідно до положень Закону об'єктами капіталовкладень виступають виробничі основні фонди, оборотні фонди (матеріально-виробничі запаси), основні фонди невиробничого призначення, а також витрати на відтворення основних фондів. Таким чином, існує розбіжність у складі реальних інвестицій та капіталовкладень, які можуть позначатися на організації обліково-аналітичного забезпечення управління реальними інвестиціями, враховуючи, розширення об'єктів інвестування щодо реальних інвестицій.

Серед науковців немає єдиної точки зору щодо форм втілення реальних інвестицій. Більшість дослідників проблем інвестування виокремлюють відтворювальну, технологічну, галузеву, ресурсну та витратну структури реальних інвестицій.

Форми реальних інвестицій за *відтворювальною функцією*, що наведені у табл. 1.2, дають уявлення про різні погляди дослідників на їх склад та, відповідно, сутність. Так, Бланк І. виділяє вісім форм реального інвестування, при цьому шість форм : придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво, перепрофілювання, реконструкцію, модернізацію виокремлює у напрям капітальних вкладень; сьома форма - інноваційне інвестування в нематеріальні активи представляє напрям інноваційного інвестування, восьма - інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів втілює напрям інвестування приросту оборотних активів (див. табл. 1.3) [13, с.81]. На наш погляд, напрям інноваційного інвестування не може бути зосереджений тільки на інвестуванні в нематеріальні активи, ознаки інноваційності можуть мати і інші форми : перепрофілювання, реконструкції, модернізації, технічного переозброєння.

Більшість науковців виділяють у якості форми *нове будівництво*, його основними ознаками є будівництво об'єкту на спеціально відведеної території, що передбачає розширення площі під виробничими будівлями суб'єкту підприємства. Нове будівництво пов'язане з інвестиціями як у пасивну частину основних засобів так і у активну частину, з використанням обладнання, що може мати інноваційний характер.

Розповсюдженою формою реальних інвестицій називають *реконструкцію*. Вона, безумовно, пов'язана з впровадженням нової техніки та технологічних рішень, тобто з активною частиною основних засобів та нематеріальними активами (наприклад, ноу-хау), які можуть носити ознаки інноваційності. Витрати на нематеріальні активи можуть бути невід'ємною частиною, взаємопов'язаними інвестиціями. У процесі реконструкції може здійснюватися розширення виробничих площ, якщо є брак площ у діючих приміщеннях. Таким чином, реконструкція може бути пов'язана із пасивною частиною основних засобів. Реконструкція має забезпечувати: підвищення виробничої потужності підприємства, насамперед за рахунок усунення диспропорцій у технологічних ланках; впровадження маловідходної, безвідходної технологій і гнучких виробництв; скорочення кількості робочих місць; підвищення

Таблиця 1.2 – Форми реальних інвестицій за відтворювальною функцією

Форми інвестування	Бланк І.А	Щукін	Меньшеніна А.	Сазонець І., Федорова В.	Пересада А.	Ігоніна Л.	Загородній А., Стадницький Ю.
1.Придбання цілісних майнових комплексів	+						
2.Нове будівництво	+	+	+	+	+		+
3.Перепрофілювання	+					+	
4.Реконструкція	+	+	+	+	+		+
5.Модернізація	+	+				+	
6.Оновлення окремих видів обладнання	+					+	
7.Інноваційне інвестування в нематеріальні активи	+						
8.Інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів	+						
9.Розширення виробництва		+	+	+	+	+	+
10.Технічне переобладнання			+	+	+		+

фондовіддачі та покращення інших техніко-економічних показників наявного підприємства.[20, с. 12]

Серед фахівців немає одностайної думки щодо форм модернізації та технічного переобладнання. Наприклад, Бланк І., Щукін Б. виокремлюють *модернізацію та технічне переоснащення* у окремі форми. Взагалі модернізація означає оновлення об'єкта, приведення його у відповідність з новими вимогами і нормами, технічними умовами, показниками якості.[13, 21].

За поглядами інших фахівців, до форм реальних інвестицій необхідно включати *технічне переозброєння* наявних підприємств, яке розглядається як комплекс заходів із підвищення техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів і ділянок на основі впровадження передової техніки і технології, механізації й автоматизації виробництва, модернізації та заміни застарілого й фізично спрацьованого устаткування продуктивнішим, новим, а також із вдосконалення загальнозаводського господарства і допоміжних служб. Технічне переобладнання здійснюють здебільшого без розширення виробничих площ.

Мета технічного переобладнання — інтенсифікація виробництва, збільшення виробничих потужностей, випуску продукції та поліпшення її якості поряд із забезпеченням зростання продуктивності праці, скорочення робочих місць, зниження матеріаломісткості й собівартості продукції, економія матеріальних і паливно-енергетичних ресурсів, поліпшення інших техніко-економічних показників роботи підприємства.

На думку Загороднього А., Стадницького Ю., під час технічного переобладнання наявних підприємств можуть здійснюватися: додаткове встановлення на існуючих виробничих площах обладнання і машин; впровадження автоматизованих систем управління і контролю, сучасних технічних засобів управління виробництвом; модернізація й технічна перебудова природоохоронних об'єктів, опалювальних і вентиляційних систем; приєднання підприємств, цехів і установок до централізованих джерел тепло- й електропостачання. При цьому допускаються часткова перебудова (посилення конструкцій, що несуть навантаження, заміна перекриттів, зміна планування будівель і споруд та ін.), а також розширення наявних основних

Таблиця 1.3 – Характеристика основних форм реальних інвестицій за [13, с.78-81]

Форма інвестицій	Характеристика
Придбання цілісних майнових комплексів	Здійснюють крупні підприємства з метою забезпечення диверсифікації діяльності (галузевої, товарної, регіональної). Забезпечує ефект синергізму: зростання сукупної вартості активів, зниження операційних витрат, спільне використання каналів збуту тощо.
Нове будівництво	Будівництво нового об'єкту на спеціально відведених площах. Використовується при значному зростанні обсягів виробництва.
Перепрофілювання	Інвестиційна операція, що передбачає повну зміну технології виробничого процесу для випуску нової продукції.
Реконструкція	Перетворення всього виробничого процесу на основі сучасних науково-технологічних досягнень. Мета: забезпечення радикального зростання виробничого потенціалу, якості продукції, впровадження нових технологій. У процесі реконструкції може здійснюватися розширення виробничих будівель (для розміщення нового обладнання за браком площі у діючих приміщеннях), будівництво нових будівель замість ліквідованих за техніко-економічними показниками.
Модернізація	Удосконалення активної частини виробничих основних засобів відповідно до сучасного рівня технологічних стандартів шляхом конструктивних змін обладнання, машин та механізмів, що використовуються у операційної діяльності.
Оновлення окремих видів обладнання	Заміна (у зв'язку з фізичним зносом) або доповнення (у зв'язку з ростом обсягів виробництва) наявного парку обладнання новими видами без зміни технологічного процесу. Характеризує просте відтворення активної частини виробничих основних засобів.
Інноваційне інвестування в нематеріальні активи	Спрямовано на використання нових наукових та технологічних знань шляхом придбання готової науково-технічної продукції або створення її самостійно.
Інвестування приросту запасів матеріальних оборотних активів	Інвестиційна операція спрямована на розширення обсягів оборотних активів, що забезпечує пропорціональність у розвитку необоротних та оборотних активів. Будь-яке розширення виробничого потенціалу повинно супроводжуватися забезпеченням росту оборотних активів (запасів сировини, матеріалів, МБП, дебіторської заборгованості тощо).

виробничих будівель і споруд відповідно до габаритів розміщеного нового устаткування, а також розширення наявних або будівництво нових об'єктів підсобного й обслуговуючого призначення (наприклад, об'єктів складського господарства, компресорних, котельних, кисневих приміщень тощо) [20, с. 13].

Поряд з технічним переозброєнням виокремлюють форму *розширення виробництва*, яке пов'язують з будівництвом додаткових виробництв на діючому підприємстві (споруді), а також будівництво нових і розширення існуючих окремих цехів та об'єктів основного, підсобного та обслуговуючого призначення на території діючих підприємств або на примикаючих до них майданчиках з метою створення додаткових або нових виробничих потужностей. До розширення діючих підприємств відноситься також будівництво філій та виробництв, що входять до їх складу, які після введення в експлуатацію не будуть знаходитись на самостійному балансі. [18, с.17; 20, с.11].

Аналіз змістовної частини форм реальних інвестицій, дозволив дійти висновку про доцільність виокремлення наступних форм: придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво, розширення, реконструкція, технічне переобладнання, оновлення окремих видів обладнання (просте відтворення).

З точки зору витрат реальні інвестиції характеризують напрямки вкладень і виступають як об'єкти інвестиційної діяльності. Вони включають:

- пасивну частину основних засобів;
- активну частину основних засобів;
- нематеріальні активи;
- оборотні активи (запаси, дебіторська заборгованість, готова продукція).

Інвестиції в оборотні засоби передбачають забезпечення:

- нових та додаткових запасів основних і допоміжних матеріалів;
- нових та додаткових запасів готової продукції;
- збільшення рахунків дебіторів.

Необхідність подібних інвестицій полягає в тому, що при збільшенні обсягу виробництва товарів, як правило, повинні автоматично збільшуватися товарно-матеріальні запаси сировини, комплектуючих елементів та готової продукції. Крім того, у зв'язку із збільшенням обсягу виробництва та реалізації збільшується дебіторська заборгованість підприємства. Усе це – активні статті

балансу, і їх позитивне нарощення повинно фінансуватися із додаткових джерел.[22, с.116]

Враховуючи, наведені міркування з приводу форм втілення реальних інвестицій за відтворювальною функцією та напрямків вкладень за ознакою витрат у табл. 1.4 надані характерні ознаки форм відтворення реальних інвестицій, які повинні знайти відображення у обліково-аналітичному забезпеченні управління реальними інвестиціями.

За складом витрат реальних інвестицій визначають їх технологічну структуру, що спрямована на:

- 1) будівельно-монтажні роботи;
- 2) обладнання, інструмент, інвентар, які належать до основних фондів;
- 3) проектно-пошукові та інші види робіт;
- 4) інтелектуальні складові – придбання виключних прав користування, інформаційних послуг, науково-технічної продукції;
- 5) оборотні активи - запаси, дебіторська заборгованість, готова продукція).

У складі реальних інвестицій розрізняють супутні інвестиції:

– вкладення в об'єкти, пов'язані територіально та функціонально з прямим об'єктом:

– вкладення в об'єкти, безпосередньо технологічно не пов'язані із забезпеченням нормальної експлуатації (під'їзні шляхи, лінії електропередач, каналізація і т.п.);

– вкладення не виробничого характеру, наприклад, інвестиції в охорону навколишнього середовища, соціальну інфраструктуру.

В економічній літературі виділяють й інші ознаки реальних інвестицій, що відображають, як правило, деталізацію їх основних форм, однак можуть слугувати інструментами управління вкладеннями та потребують відповідного облікового забезпечення їх визначення. Зокрема, інвестиції, здійснювані у формі капітальних вкладень, поділяють на такі види:

– оборонні інвестиції, спрямовані на зниження ризику з придбання сировини, комплектуючих виробів, на утримання рівня цін, на захист від конкурентів і т.д .;

- наступальні інвестиції, зумовлені пошуком нових технологій і розробок, з метою підтримки високого науково-технічного рівня виробленої продукції;
- соціальні інвестиції, метою яких є поліпшення умов праці персоналу;
- обов'язкові інвестиції, необхідність в яких пов'язана із задоволенням державних вимог в частині екологічних стандартів, безпеки продукції, інших умов діяльності, які не можуть бути забезпечені за рахунок тільки вдосконалення менеджменту;
- представницькі інвестиції, спрямовані на підтримку престижу підприємства.[22, с. 116; 1, с. 35].

Залежно від спрямованості дій виділяють:

- початкові інвестиції (нетто-інвестиції), здійснювані при придбанні або заснування підприємства;
- екстенсивні інвестиції, спрямовані на розширення виробничого потенціалу;
- реінвестиції, під якими розуміють вкладення вивільнених інвестиційних коштів у придбання або виготовлення нових засобів виробництва;
- бруто-інвестиції, що включають нетто-інвестиції та реінвестиції.

Будь-які форми та напрямки реальних інвестицій повинні бути забезпечені джерелами фінансування, які поділяються на власні та позикові, внутрішні та зовнішні. Внутрішні джерела власних ресурсів включають:

- реінвестовану частку чистого прибутку підприємства;
- амортизаційні відрахування;
- іммобілізацію у інвестиції надлишку суми власних обігових коштів;
- кошти від реалізації зайвих необоротних активів, інші внутрішні джерела.

Таблиця 1.4 – Характерні ознаки форм відтворення реальних інвестицій

Види активів	Нове будівництво	Розширення	Реконструкція	Технічне переозброєння	Оновлення окремих видів обладнання
1	2	3	4	5	6
Пасивна частина основних виробничих фондів	Введення нових об'єктів	А)будівництво додаткових виробництв на діючому підприємстві (споруді) ; Б)будівництво нових і розширення існуючих окремих цехів та об'єктів основного, підсобного та обслуговуючого призначення В) будівництво філій та виробництв, що входять до складу підприємства, які після введення в експлуатацію не будуть знаходитись на самостійному балансі.	А)без розширення будівель та споруд основного призначення; Б) розширення окремих будівель і споруд основного, підсобного і обслуговуючого призначення у випадках, коли нове високопродуктивне і більш досконале за технічними показниками обладнання не може бути розміщене в наявних будівлях; в)будівництво нових і розширення існуючих цехів та об'єктів підсобного й обслуговуючого призначення з метою ліквідації диспропорцій; г) будівництво нових будівель і споруд того ж призначення замість ліквідованих на території діючого підприємства, подальша експлуатація яких за технічними і економічними умовами визнана недоцільною.	А)допускаються часткова перебудова (посилення конструкцій, що несуть навантаження, заміна перекриттів, зміна планування будівель і споруд та ін.); Б) розширення наявних основних виробничих будівель і споруд відповідно до габаритів розміщуваного нового устаткування; В) розширення наявних або будівництво нових об'єктів підсобного й обслуговуючого призначення	Без розширення будівель та споруд основного, допоміжного, обслуговуючого призначення

Продовження таблиці 1.4

1	2	3	4	5	6
Збільшення площ	Будівництво об'єкту на спеціально відведеній території, що передбачає розширення площі під виробничими будівлями суб'єкту підприємництва.	Територія діючих підприємств або на майданчиках, що примикають до неї	Без розширення площі	Без розширення площі	Без розширення площі
Активна частина основних виробничих фондів	Введення нових об'єктів	Введення нових об'єктів	Введення нових об'єктів	Введення нових об'єктів, модернізація існуючих	Просте відтворення об'єктів у зв'язку з фізичним зносом та забезпеченням росту виробництва
Нематеріальні активи	Введення нових об'єктів нематеріальних активів	Введення нових об'єктів нематеріальних активів	Введення нових об'єктів нематеріальних активів	Введення нових об'єктів нематеріальних активів	Не передбачається
Оборотні активи	Приріст запасів оборотних активів для забезпечення нового виробництва	Приріст запасів оборотних активів для забезпечення додаткового виробництва	Приріст запасів оборотних активів за умови зростання виробництва	Приріст запасів оборотних активів за умови зростання виробництва	Приріст запасів оборотних активів за умови зростання виробництва

Зовнішні джерела власних ресурсів включають:

- емісію акцій;
- залучення додаткового пайового капіталу;
- асигнування з бюджетів різного рівня на безповоротній основі;
- цільові асигнування недержавних фінансових установ та інститутів

на безповоротній основі.

Позикові джерела формування інвестиційних ресурсів:

- кредити банків та позики інших фінансових установ;
- державні цільові пільгові кредити;
- фінансовий лізинг;
- емісія облігацій;
- інші позикові джерела.

Інноваційний розвиток підприємства пов'язаний з інвестиційною діяльністю підприємства. Розвиток підприємства може (у контексті покращення його фінансових показників як індикаторів, що його відображають) відбуватися не лише за умови провадження інноваційної діяльності, та навпаки, інноваційна діяльність враховуючи ризики, що їй властиві, не завжди призводить до розвитку. А інноваційний розвиток підприємства слід розглядати як позитивні якісні зміни стану підприємства (що знаходять відображення в підвищенні ефективності діяльності, покращенні фінансового стану, зростанні ринкової вартості тощо) в результаті здійснення інноваційної діяльності та ефективного використання інноваційного потенціалу [23, с.].

Інвестиційні та інноваційні процеси слід розглядати не окремо, а в комплексі, що призводить до необхідності побудови інноваційно-інвестиційної моделі та виокремлення у складі капітальних інвестицій інноваційних капітальних інвестицій або капітальних інвестицій інноваційного призначення. Останні пропонується розглядати як вкладення грошових коштів, майнових та інтелектуальних цінностей у відтворення необоротних активів (придбання нових технологій, підготовку для впровадження інновацій, придбання машин та обладнання, пов'язаних з упровадженням інновацій та інші витрати) інноваційного спрямування, результатом якого є інноваційно-економічний ефект[24, с.536].

Існують інші визначення інноваційних інвестицій. Так І.А. Бланк у складі форм реального інвестування виокремлює інноваційне інвестування у нематеріальні активи, яке характеризує як спрямовану на використання у операційної та інших видах діяльності підприємства нових наукових та технологічних знань з метою досягнення комерційного успіху. За [25, с.221] виокремлюється дві основні форми інноваційного інвестування : 1) шляхом придбання готової науково-технічної продукції та інших прав (придбання патентів на наукові відкриття, винаходи, промислові зразки та торгові знаки, придбання ноу-хау; придбання ліцензій на франчайзинг) ; 2) шляхом розробки нової науково-технічної продукції (як у межах самого підприємства, так і за його замовленнями відповідними інжиніринговими фірмами). Не маючи сумнівів у необхідності включення до інвестицій інноваційного призначення зазначених форм, на нашу думку таке визначення інноваційного інвестування звужує поняття та не пов'язує його з іншими видами інновації (продуктовими та процесними), що потребують залучення необоротних та оборотних активів, що мають ознаки інноваційності для підприємства.

Існує безліч класифікацій інновацій. Задачею дослідження є визначення зв'язку реальних капітальних вкладень та різних видів інновацій. Втілення інновацій потребує як капітальних так і поточних витрат. Для визначення зв'язків інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства необхідне уявлення про характер витрат, що притаманні інноваційним процесам. Якщо, в процесі реалізації інноваційного проекту, необхідні реальні інвестиції, необхідно розглядати їх як такі, що мають інноваційне призначення.

Виробничо-технологічні інвестиції на підприємстві за напрямком та втіленням у більшості випадків передбачають інновації. Інновації, особливо технологічні, потребують значних інвестицій, в той же час ефективні інвестиції неможливі без інновацій. Впровадження нового продукту потребує, як правило, змін технології та організації виробництва та інших нововведень. Різні типи інновацій потребують неоднакових, за характером витрат на впровадження, інвестицій.

В промисловості прийнято розрізняти два види технологічних інновацій _ продуктові та процесні. Продуктові інновації охоплюють впровадження технологічно нових та удосконалених продуктів:

1) технологічно новий продукт (радикальна технологічна інновація) – продукт, технологічні характеристики якого або напрямки використання принципово нові або суттєво відрізняються від існуючих.

2) технологічно удосконалений продукт – це існуючий продукт, якісні або вартісні характеристики якого суттєво поліпшені за рахунок використання більш ефективних компонентів та матеріалів, часткової зміни одної або ряду технологічних підсистем.

Ці продукти засновані на принципово нових технологіях або на поєднанні існуючих технологій в новому використанні (у тому складі на використанні результатів досліджень та розробок) та потребують капітальних вкладень у основні засоби виробничого призначення, основні засоби, що використовуються у дослідно-експериментальній базі, на створення та придбання нематеріальних активів (у тому складі складових інтелектуальної власності).

Процесні інновації включають розробку та впровадження нових або значно удосконалених виробничих методів, включаючи методи передачі продуктів та засновані на використанні нового виробничого обладнання, нових методах організації виробничого процесу, а також на використанні результатів досліджень та розробок.

Таким чином, капітальні інвестиції, що пов'язані з втіленням продуктових та процесних інновацій, необхідно розглядати як інвестиції інноваційного спрямування.

Окремо, вважаємо за доцільне, зосередити увагу на екологічних інноваціях, що передбачають використання нових технологій охорони навколишнього середовища, що можуть не мати безпосередньо економічного ефекту для окремого підприємства, та втілювати соціальний та екологічний ефект, що створює умови для визнання інвестицій для їх впровадження як інноваційних.

За значущістю розрізняють: базові інновації, які реалізують відкриття, крупні винаходи та є основою формування нового покоління та напрямку у техніці; поліпшуючі інновації, які реалізують дрібні та середні винаходи та мають розповсюдження на фазах стабільного розвитку науково-технічного циклу; псевдоінновації, спрямовані на часткове поліпшення застарілої техніки та технології. На втілення базових, поліпшуючих та псевдоінновацій необхідні

інвестиції, що можна назвати інноваційними, але доцільно розрізняти їх за видом значущості інновацій, що їх супроводжують. Доречною є класифікація інвестицій інноваційної спрямованості за ознаками значущості інновацій:

- інвестиції у базові інновації;
- інвестиції у поліпшуючі інновації;
- інвестиції в псевдоінновації.

Отримання інформації, щодо інноваційної спрямованості капітальних інвестицій та реальних інвестицій, дозволить як на макро та і на мікро рівні мати уявлення про якість інвестиційної активності суб'єктів господарювання.

Більшість вітчизняних підприємств відчувають потребу у інноваціях у різних видах діяльності, але між потребою та можливостями є величезний розрив, який пояснюється у першу чергу недостатнім обсягом інвестиційних ресурсів та відсутністю вчасної та доречної інформації для потенційних інвесторів. Крім того менеджмент підприємств не має достатніх даних, що дозволяють приймати обґрунтовані рішення щодо витрат та результатів реального інвестування не тільки у перспективній площині а й у поточному періоду за недостатнім обліково-аналітичним забезпеченням реального інвестування.

Обліково-аналітичні інструменти повинні забезпечувати відображення інформації щодо реальних інвестицій у різних аспектах їх економічної сутності.

1.3 Стан реального інвестування в Україні

Обсяг капітальних інвестицій є основним з макроекономічних показників розвитку економіки держави. Аналіз обсягів капітальних інвестицій за видами активів, видами економічної діяльності, джерелами інвестування дає уявлення про процеси оновлення необоротних активів у державі. Інформаційною базою аналізу є дані Державного Комітету статистики України[26].

Уявлення про роль капітальних інвестицій дає співставлення обсягів капітальних інвестицій та ВВП України, що надано у табл. 1.5.

Протягом 2010-2014 р.р. обсяги капітальних інвестицій мали стійку тенденцію до скорочення темпів росту, у 2013 р. порівняно з 2012 р. обсяги капітальних інвестицій скоротили на 8,9%. Обсяги ВВП України за цей період

зросли, але темпи росту постійно зменшувалися, так якщо у 2011 р. порівняно з 2010 р. темп росту ВВП складав 20,3%, то у 2013 р. річний темп росту склав 2,3%.

Питомі капітальні інвестиції на 1 грн. ВВП мали виражену тенденцію до росту у 2010-2012 р.р., перш за все за рахунок випереджаючого росту капітальних інвестицій порівняно з ВВП, у 2013-14р.р. визначилися значним падінням питомих інвестицій за рахунок зменшення обсягів капітальних інвестицій.

Серед індикаторів розвитку економіки держави також визначається показник питомих капітальних інвестицій на 1 тис. осіб населення. Він мав тенденцію до росту у 2011-2013 р.р., перш за все за рахунок росту капітальних інвестицій, у 2013 р. відзначається від'ємним показником річного темпу росту, що пояснюється зменшенням обсягів капітальних інвестицій при умові скорочення населення.

Таким чином, загальноекономічні індикатори капітальних інвестицій мали тенденцію до погіршення у 2013-14 роках, що відображає вплив перш за все політичних факторів та загроз.

Загально відомими є показники розподілу капітальних інвестицій за видами активів. У табл. 1.6 наведено горизонтальний аналіз капітальних інвестицій за видами активів.

Дані таблиці дозволяють зробити висновок про випереджаючі темпи росту, порівняно із загальними по таким видам активів:

- у 2011 р. це інженерні споруди, транспортні засоби, земля, довгострокові біологічні активи тваринництва та рослинництва;
- у 2012 р. житлові будинки, машини, обладнання та інвентар, транспортні засоби та інші матеріальні активи;
- у 2013 р. при скороченні загальних капітальних інвестицій на 8,8%, позитивні темпи приросту мали капітальні інвестиції у житлові будинки,
- довгострокові біологічні активи, інші матеріальні активи та нематеріальні активи.

Вертикальний аналіз капітальних інвестицій, що наведено у табл. 1.7, показує, що структура капітальних інвестицій за видами активів досить стала.

Таблиця 1.5 – Аналіз показників питомих капітальних інвестицій (складено за даними [26] без урахування тимчасово окупованої території АР КРИМ і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

Показники	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Річні темпи росту,%			
						2011	2012	2013	2014
Капітальні інвестиції, млн. грн.	189060,6	259932,3	293691,9	267728,00	219419,9	137,5	113,0	91,2	82,0
ВВП, млрд. грн.	1082,6	1302,1	1411,2	1444	1365,1	120,3	108,4	102,3	94,5
Чисельність населення, тис. осіб	45962,9	45778,5	45633,6	45553	45426,2	99,6	99,7	99,8	99,7
Питомі капітальні інвестиції на 1 грн.ВВП, грн./грн.	0,175	0,200	0,208	0,185	0,161	114,3	104,3	89,1	87,0
Питомі капітальні інвестиції на 1 тис.осіб, тис.грн./тис.осіб	4113,3	5678,0	6435,9	5877,3	4830,2	138,0	113,3	91,3	82,2
Отримання ВВП на 1 грн. капітальних інвестицій, грн./ грн.	5,7	5,0	4,8	5,4	6,2	87,5	95,9	112,2	115,3
Індекси цін на будівельно-монтажні роботи,%	115,8	119,4	112,6	105,6	109,6				
Індекси цін виробників промислової продукції , %	118,7	114,3	100,3	101,7	131,8				

Таблиця 1.6 - Капітальні інвестиції за видами активів(складено за даними [26] без урахування тимчасово окупованої території АР КРИМ і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

Показники	2010	2011	2012	2013	2014	Річні темпи росту, %			
						2011	2012	2013	2014
млн.грн.									
Усього	189060,6	259932,3	293691,9	267728,00	219419,90	137,5	113,0	91,2	82,0
інвестиції у матеріальні активи	182075,8	250501,6	285146,3	257143,5	212035,1	137,6	113,8	90,2	82,5
житлові будівлі	28735,9	29557,5	38549	41567,3	33177	102,9	130,4	107,8	79,8
нежитлові будівлі	38912,3	51324,7	56811,3	47907,5	40859,7	131,9	110,7	84,3	85,3
інженерні споруди	40756,7	67692,5	64848,9	58769,3	46599,3	166,1	95,8	90,6	79,3
машини, обладнання та інвентар	55182,6	73167	85938	80970,6	68948,8	132,6	117,5	94,2	85,2
транспортні засоби	11398,7	18924,9	28195,5	16602,3	13830,4	166,0	149,0	58,9	83,3
земля	1291,9	2311	1803,6	1170,7	999,3	178,9	78,0	64,9	85,4
довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва	2011,3	3070,4	1942,9	2456,1	2034,2	152,7	63,3	126,4	82,8
інші матеріальні активи	3786,4	4453,6	7057,1	7699,7	5586,4	117,6	158,5	109,1	72,6
інвестиції у нематеріальні активи	6984,8	9430,7	8545,6	10584,5	7384,8	135,0	90,6	123,9	69,8
з них									
програмне забезпечення та бази даних	2826	3274,3	3427,3	3508,7	2974,3	115,9	104,7	102,4	84,8
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	3070,2	4121,2	3678	5674,6	3207,3	134,2	89,2	154,3	56,5

Сірим кольором виділені темпи росту вищі за загальні.

Таблиця 1.7 – Структура капітальних інвестицій за видами активів у % до загального обсягу(складено за даними [26] без урахування тимчасово окупованої території АР КРИМ і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції)

	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	100	100	100	100	100
інвестиції у матеріальні активи	96,3	96,4	97,1	96	96,6
житлові будівлі	15,2	11,4	13,1	15,5	15,1
нежитлові будівлі	20,6	19,7	19,3	17,9	18,6
інженерні споруди	21,5	26	22,1	22	21,2
машини, обладнання та інвентар	29,2	28,2	29,3	30,2	31,4
транспортні засоби	6	7,3	9,6	6,2	6,3
земля	0,7	0,9	0,6	0,4	0,5
довгострокові біологічні активи	1,1	1,2	0,7	0,9	0,9
рослинництва та тваринництва					
інші матеріальні активи	2	1,7	2,4	2,9	2,5
інвестиції у нематеріальні активи	3,7	3,6	2,9	4	3,4
з них					
програмне забезпечення та бази даних	1,5	1,3	1,2	1,3	1,4
права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії тощо	1,6	1,6	1,3	2,1	1,5

Найбільша питома вага припадає на групу машин, обладнання та інвентарю - біля 30%. Інженерні споруди займають друге місце у структурі капітальних інвестицій, їх питома вага у середньому складає 22%. На третьому місці за обсягом займають капітальні інвестиції у нежитлові будівлі, їх питома вага займає від 18 до 20% у різні періоди. Житлові будівлі складають у структурі капітальних інвестицій до 15,5% та відображають процеси активного розвитку житлового будівництва в Україні. Частка інвестицій у нематеріальні активи має незначну питому вагу, що не відповідає сучасним вимогам інформаційного суспільства.

Значний інтерес представляє аналіз капітальних інвестицій за видами економічної діяльності, який разом з тим надає характеристику технологічного розвитку економіки України, відповідно до технологічних укладів.

Технологічний уклад – це техніко-технологічний комплекс, який функціонує на основі технології, яка є особливою у межах єдності технологічного способу виробництва. Інакше кажучи, це комплекс галузей, споріднених єдиними технологічними принципами [27, с.45] . Структура економіки за технологічними укладами досить об'єктивно характеризує ступінь прогресивності наявної технологічної бази країни [28, с.34]

Для аналізу структурного розвитку економіки України в контексті концепції технологічних укладів ученими Інституту економічного прогнозування НАН України виконане групування галузей промисловості. Для представлення різних технологічних укладів в Україні було обрано наступні галузі промисловості [29, с.148-150]:

третій технологічний уклад – теплові електростанції, паливна промисловість, вугільна промисловість, чорна металургія, промисловість металевих конструкцій, промисловість будівельних матеріалів, скляна і фарфоро-фаянсова промисловість;

четвертий технологічний уклад – кольорова металургія , хімічна та нафтохімічна промисловість, машинобудування (без електротехнічної промисловості), автомобільна промисловість, тракторне та сільськогосподарське машинобудування, будівельно-шляхове й комунальне машинобудування, машинобудування для легкої та харчової промисловості без побутових приладів, виробництво сантехнічного та газового устаткування, суднобудівельна, ремонт машин і устаткування, деревообробна та целюлозно-паперова , легка промисловість, харчова промисловість, борошно - круп'яна й комбікормова промисловість;

п'ятий технологічний уклад – електротехнічна промисловість, верстатобудівна та інструментальна, приладобудування, виробництво побутових приладів і машин, авіаційна промисловість, хіміко-фармацевтична промисловість, поліграфічна промисловість;

шостий технологічний уклад – мікробіологічна промисловість, промисловість медичної техніки.

У табл. 1.8 наведено розподіл обсягів реалізованої продукції за укладами протягом 2013-2014 р.р.

Таблиця 1.8 – Обсяги реалізованої продукції за технологічними укладами в Україні (розраховано за даними [26])

Технологічні уклади	2014 р.		2013 р.		Річний темп росту,%	Зміни у структурі,%
	Млн.грн	Структура, %	Млн.грн	Структура, %		
3 уклад	370435,3	38,5%	334841,6	37,8%	110,6	0,7
4 уклад	543417,2	56,5%	505379,1	57,1%	107,5	-0,6
5 уклад	47942,9	5,0%	45551,1	5,1%	105,3	-0,2
6 уклад	836,9	0,1%	0	0,0%	-	0,1
Разом по промисловості (за кодом КВЕД В+С)	962632,3	100	885771,8	100,0%	108,7	0,0

Дані табл. 1.8 свідчать про відсутність позитивних змін у технологічній структурі реалізованої продукції: випереджаючими темпами зростали обсяги реалізованої продукції у 3 укладі порівняно з середніми по добувної та переробної промисловості (код за КВЕД В+С). Позитивним можна назвати лише появу у структурі продукції 6 технологічного укладу, а саме виробництва радіологічного, електромедичного й електротерапевтичного устаткування(код за КВЕД 26.6), виробництво медичних і стоматологічних інструментів і матеріалів(код за КВЕД 32.5).

Аналіз у середньо строкової ретроспективі свідчить, що порівняно з 2007 р. відбулися зрушення у бік 4 технологічного укладу, так у 2007 р. обсяги реалізованої продукції 3 укладу складала 48 % [30]. Відображена структура реалізованої продукції за технологічними укладами може бути доповнена групуванням галузей промисловості згідно зі статистикою країн Організації економічного співробітництва та розвитку(ОЕСР), де виділяються виробництва за високими технологіями, середніми технологіями високого рівня, середніми технологіями низького рівня та низькі технології за рівнем наукомісткості (табл.1.9).

Таблиця 1.9 – Групування галузей промисловості в країнах ОЕСР за рівнем наукомісткості [31]

Технологія	Зміст
Високі технології	Виробництво повітряних і космічних летальних апаратів Виробництво канцелярських, бухгалтерських та електронно-розрахункових машин Виробництво фармацевтичних препаратів Виробництво приладів радіо, телебачення та зв'язку
Середні технології високого рівня	Виробництво приладів Виробництво автомобілів Виробництво продукції хімічного синтезу Виробництво інших транспортних засобів Виробництво інших машин та устаткування
Середні технології низького рівня	Виробництво гумових і пластмасових виробів Будівництво та ремонт суден Виробництво готових виробів, не зарахованих до інших угруповань Виробництво благородних і кольорових металів Виробництво інших неметалевих мінеральних продуктів Металообробне виробництво Коксохімічне виробництво, виробництво продукції нафтопереробки Виробництво чавуну і сталі
Низькі технології	Целюлозно-паперове виробництво, поліграфічна промисловість Виробництво текстильних виробів та одягу Виробництво харчових продуктів та напоїв Виробництво деревини та меблів

Групування обсягів реалізованої продукції за наведеної класифікацією виявило таке становище(див. табл. 1.10). Реалії сучасної економічної ситуації в Україні показують, що на відміну від розвинутих країн, структура обсягів реалізованої продукції за критерієм наукомісткості свідчить про абсолютне превалювання галузей з середніми технологіями низького рівня та низькими технологіями. Аналіз не визначає позитивних зрушень у бік зростання технологічної трансформації галузей економіки та наближення до вимог інноваційної моделі розвитку.

Таблиця 1.10 - Обсяги реалізованої продукції відповідно до групування галузей промисловості в країнах ОЕСР за рівнем наукомісткості в Україні (розраховано за даними [26])

Технології	2014 р.		2013 р.		Річний темп росту,%	Зміни у структурі,%
	Млн.грн	Структура, %	Млн.грн	Структура, %		
Високі технології	41469,4	4,3%	38993	4,4%	106,4%	-0,1%
Середні технології високого рівня	84587,8	8,8%	98462,6	11,1%	85,9%	-2,3%
Середні технології низького рівня	511628,7	53,1%	472896,6	53,4%	108,2%	-0,2%
Низькі технології	324946,4	33,8%	275419,6	31,1%	118,0%	2,7%
Всього	962632,3	100,0%	885771,8	100,0%	108,7%	0,0%

Відставання України за масштабами та темпами модернізації своєї технологічної бази є наслідком інвестиційної політики як держави та і суб'єктів господарювання, які не отримують від державних інститутів необхідних сигналів, дієвих стимулів та обґрунтованих і фінансово забезпечених програм інноваційного розвитку, що повинні стати запорукою переорієнтації економіки України на вищі технологічні уклади та високі технології.

Дані табл. 1.11 ілюструє структуру капітальних інвестицій за укладами добувної та переробної промисловості України, та свідчать, що переважна частина капітальних інвестицій протягом 2011-2014 р.р. направлялася до галузей третього технологічного укладу.

Таблиця 1.11 – Структура капітальних інвестицій за укладами (добувна та переробна промисловість) (розраховано за даними [26])

Уклади	Структура капітальних інвестицій, %					Річні темпи росту капітальних інвестицій, %			
	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2011/10	2012/11	2013/12	2014/13
3 уклад	49,9%	52,2%	57,8%	51,2%	50,8%	155,2%	121,7%	85,5%	88,9%
4 уклад	47,0%	45,3%	39,6%	45,9%	45,5%	142,8%	96,1%	111,9%	88,8%
5 уклад	3,1%	2,4%	2,6%	2,9%	3,7%	114,6%	117,9%	109,7%	113,2%
Всього	100	100	100	100	100	148,1%	110,0%	96,6%	89,5%

У 2013 та 2014 роках виявлені від’ємні темпи росту капітальних інвестицій, що безумовно пояснюється складними політичними та макроекономічними умовами цих років. Таке становище пояснюється, також, структурою капітальних інвестицій за укладами, коли, зміни у третьому технологічному укладу мають суттєвий вплив на стан інвестицій у країні. До позитивних зрушень можна віднести деякий ріст капітальних вкладень у 5 технологічний сектор.

Ефективність капітальних вкладень може бути оцінена показником віддачі капітальних інвестицій. Такі розрахунки за укладами показують, що найбільшу ефективність мають капітальні вкладення до п’ятого технологічного укладу – на 1 гривню капітальних вкладень припадає 21,72 грн. реалізованої продукції (за даними 2014 р.), в той час коли цей показник для 3 третього укладу становить майже у 2 рази менш – 12,3 грн.

Системно-структурний аналіз економіки України свідчить, що країна перебуває на індустріальному етапі розвитку і не вичерпала його можливості, вона має широко використовувати передові індустріальні технології з метою модернізації підприємств третього і четвертого укладів. При цьому важливо піднімати науково-технологічний рівень підприємств і галузей, в яких ще зберігаються застарілі технології, досягати їх переходу на рівень вищих технологічних укладів індустріальної й постіндустріальної стадії, тобто забезпечувати розвиток і використання інформаційно-телекомунікаційних технологій, властивих постіндустріальному суспільству. Стратегія випереджального розвитку — це інноваційний розвиток, який поєднує інновації п’ятого і шостого технологічних укладів, притаманних постіндустріальній економіці, з науково-технологічною модернізацією підприємств четвертого і третього укладів, властивих індустріальній стадії.

Вертикальний аналіз розподілу капітальних інвестицій за видами економічної діяльності наведено у табл. 1.12.

Таблиця 1.12 - Розподіл капітальних інвестицій за видами економічної діяльності (у % до загального обсягу) (розраховано за даними [26])

	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	6,1	6,8	6,9	7,4	8,6
Промисловість	30,7	32,6	33,5	39,0	39,3
Будівництво	16,5	13,3	14,9	16,3	16,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	10,3	10,0	9,0	8,9	9,4
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	10,7	10,6	11,9	7,4	7,1
Наземний і трубопровідний транспорт	3,7	3,7	5,5	1,8	1,8
Водний транспорт	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
Авіаційний транспорт	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
Складське господарство та допоміжна діяльність у сфері транспорту	6,5	6,4	5,9	5,2	4,9
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,6	0,7	0,8	0,6	0,7
Інформація та телекомунікації	4,8	4,0	3,7	3,9	3,7
Видавнича діяльність, радіомовлення, телебачення	1,1	1,1	1,0	0,9	0,8
Телекомунікації (електрозв'язок)	3,5	2,7	2,5	2,8	2,6
Комп'ютерне програмування та надання інших інформаційних послуг	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3
Фінансова та страхова діяльність	3,2	2,5	2,7	2,7	2,8
Операції з нерухомим майном	5,5	6,1	4,5	5,4	5,1
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,8	4,3	3,3	1,4	1,3
Діяльність у сферах права та бухгалтерського обліку, архітектури та інжинірингу, технічні випробування та дослідження	2,3	3,8	2,8	1,1	1,1
Наукові дослідження та розробки	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,6	1,6	1,8	1,6	1,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	4,3	4,7	4,3	3,0	2,6
Освіта	1,0	0,9	0,5	0,4	0,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1,1	0,9	1,0	0,7	0,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,5	0,6	1,0	1,0	0,2
Надання інших видів послуг	0,4	0,5	0,2	0,1	0,1

Структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності не зазнала значних змін протягом 2010-2014 р.р. Найбільша питома вага належить капітальним інвестиціям у промисловість - до 39,3% у 2014 р., у тому числі переробної галузі промисловості. Але можна за даними табл. 1.12 визначити окремі тенденції:

а) постійне зростання капітальних інвестицій у будівельну галузь господарського комплексу, що відображає процеси росту житлового, промислового та транспортного комплексу країни;

б) скорочення питомої ваги капітальних інвестицій у соціальні сфери життєдіяльності держави, що переважно фінансуються за рахунок державних та місцевих бюджетів, а саме освіти - з 1,0 % до 0,4 % у 2014 р., охорону здоров'я та надання соціальної допомоги у 2 рази - з 1,1% у 2010 р. до 0,6%; мистецтво, спорт, розваги та відпочинок - у 2,5 рази, з 0,5% у 2010 р. до 0,2% у 2014 р. В загалі ця статистика відображає дефіцит фінансових ресурсів бюджетів різних рівнів, а спонукає до пошуку форм державно-приватного партнерства у цих соціально важливих галузях.

Таблиця 1.13 – Горизонтальний аналіз капітальні інвестиції за джерелами інвестування(розраховано за даними [26])

Джерела інвестування	Річні темпи росту, % (до попереднього періоду)			
	2011	2012	2013	2014
Усього	133,6	113,2	91,4	87,8
у т.ч. за рахунок				
коштів державного бюджету	170,0	93,7	37,9	44,4
коштів місцевих бюджетів	135,2	110,4	79,4	87,1
власних коштів підприємств та організацій	132,5	116,0	96,9	93,3
кредитів банків та інших позик	160,1	108,4	87,4	62,6
коштів іноземних інвесторів	135,3	97,3	87,1	132,0
коштів населення на будівництво житла	93,1	128,3	106,6	91,7
інших джерел фінансування	120,1	107,7	80,1	83,2

Горизонтальний аналіз капітальних інвестицій за джерелами фінансування наданий у табл. 1.13 дозволяє зробити наступні висновки.

а) 2013 та 2014 р.р. позначилися скороченням всіх джерел фінансування капітальних інвестицій, крім коштів населення на будівництво власних квартир, що відображає політичні ризики періоду р.;

б) починаючи з 2011 р. скорочуються джерела коштів державного бюджету, місцевих бюджетів для фінансування капітальних інвестицій;

в) обсяги власних коштів підприємств та організацій зростали протягом 2010-2012 р.р., 2013 та 2014 р. відзначився зменшенням обсягів фінансування;

г) така сама тенденція спостерігається за кредитами банків та іншими позиками;

д) кошти іноземних інвесторів мали тенденцію до зростання у 2010 та 2014 р.р., в 2012-2013 р.р. обсяги іноземних інвестицій значно скоротилися ;

е) кошти населення на індивідуальне житлове будівництво мали тенденцію до зростання у 2010-2012 р.р. та зазнали стагнації у 2013 р.

Вертикальний аналіз капітальних інвестицій за джерелами фінансування, що наданий у табл. 1.14 визначає:

а) найбільша та переважна частина капітальних інвестицій фінансується за рахунок власних коштів підприємств та організацій, питома вага цього джерела зросла до 70,5% у 2014 р., перш за все, за рахунок дефіциту коштів державного та місцевих бюджетів;

б) другим за обсягом джерелом є кредити банків та інші позики, питома вага яких також значно зменшилася, що відображає складнощі на кредитному ринку України;

в) питома вага коштів населення на індивідуальне житлове будівництво зросла до 10,1 %;

г) усі інші джерела мають питому вагу у розмірі від 2 до 3,4%.

Таблиця 1.14 - Структура джерел фінансування капітальних інвестицій, % (розраховано за даними [26])

Джерела інвестування	Структура, %				
	2010	2011	2012	2013	2014
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у т.ч. за рахунок					
коштів державного бюджету	5,7	7,2	6,0	2,5	1,2
коштів місцевих бюджетів	3,2	3,2	3,1	2,7	2,7
власних коштів підприємств та організацій	61,7	61,2	62,6	66,3	70,5
кредитів банків та інших позик	12,7	15,2	14,5	13,9	9,9
коштів іноземних інвесторів	2,1	2,1	1,8	1,7	2,6
коштів населення на будівництво житла	10,5	7,3	8,3	9,6	10,1
інших джерел фінансування	4,3	3,9	3,7	3,2	3,0

Розподіл капітальних інвестицій за регіонами України надано у табл. 1.15.

Таблиця 1.15 - Капітальні інвестиції за регіонами України % (розраховано за даними [26])

Регіони	Розподіл за регіонами, %	
	2013 р.	2014 р.
Україна	100,0%	100,0%
Вінницька	2,4%	2,6%
Волинська	1,3%	1,5%
Дніпропетровська	8,5%	9,3%
Донецька	11,2%	6,0%
Житомирська	1,2%	1,3%
Закарпатська	1,1%	1,2%
Запорізька	2,7%	3,2%
Івано-Франківська	1,9%	3,1%
Київська	8,3%	9,0%
Кіровоградська	1,3%	1,4%
Луганська	4,6%	2,4%
Львівська	3,9%	4,4%
Миколаївська	2,0%	1,7%
Одеська	4,8%	4,3%
Полтавська	3,8%	4,0%
Рівненська	1,1%	1,3%
Сумська	1,1%	1,3%
Тернопільська	1,2%	1,2%
Харківська	3,7%	3,7%
Херсонська	0,9%	1,0%
Хмельницька	1,5%	1,9%
Черкаська	1,4%	1,5%
Чернівецька	0,9%	0,8%
Чернігівська	1,1%	1,2%
м.Київ	28,1%	30,9%

Аналіз даних таблиці визначив, що структура розподілу капітальних інвестицій за регіонами нерівномірна, що пов'язано з різним обсягом ВВП, що створюється у кожному регіоні та його галузевою та кластерною спрямованістю. Найбільша питома вага серед суб'єктів, що відображаються за даними Держкомстату України, належить місту Київ – біля третини з загального обсягу. Використання методу аналізу АВС показує, що 71,6% освоєних капітальних інвестицій припадає на 8 з 25 суб'єктів, а саме у порядку убавання: м. Київ, області Дніпропетровська, Київська, Донецька, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська.

Горизонтальний аналіз обсягів капітальних інвестицій за регіонами визначив тенденції, що вже розглядалися у попередньому аналізі. Падіння обсягів капітальних інвестицій у 2013 р. та 2014 роках.

Реальні капітальні інвестиції мають своїм результатом завершені будівництвом та монтажем об'єкти основних засобів. З цього приводу актуальності набуває питання незавершеного будівництва, для визначення якого доцільно провести аналіз стану будівель та споруд, що введені до експлуатації.

На 01.01.2014 в Україні налічувалось 16,4 тис. будівель та споруд, що знаходились у стадії незавершеного будівництва. Протягом 2010-2012 р. кількість незавершених будівель та споруд постійно зменшувалася, але у 2013 р. відбулося зростання, що відображається на рис. 1.2.

Найбільше таких об'єктів зосереджено у Донецькій (7,7% загальної кількості в країні), Харківській (5,8%) та Львівській (5,7%) областях, найменше – у Рівненській області (по 1,8%).

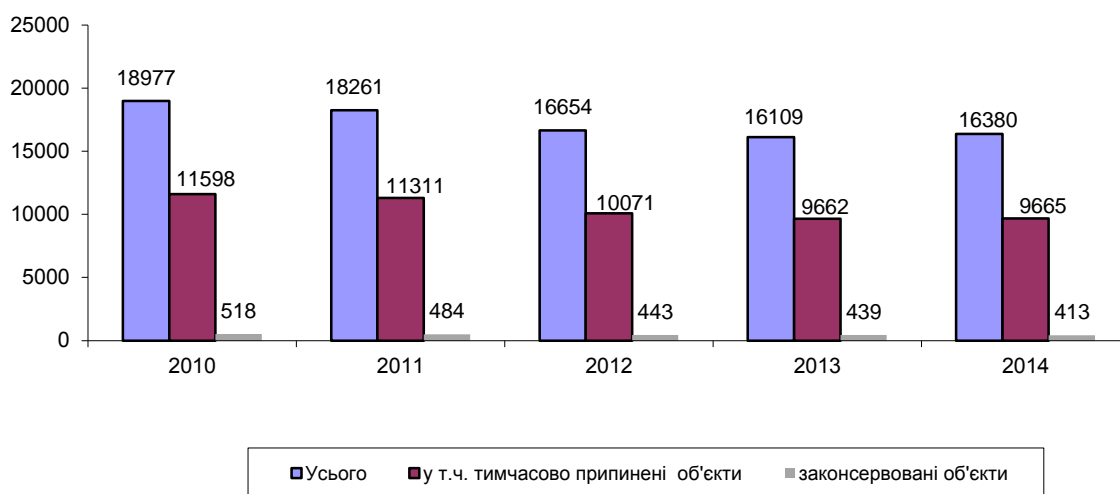

Рисунок 1.2 - Кількість будівель та споруд незавершеного будівництва, одиниць (складено за [172])

Із загальної кількості незавершених будівель та споруд 6,3 тис., або 38,5%, знаходились у стадії будівництва, а на 10,1 тис. (61,5%) будівництво тимчасово припинено та законсервовано. При цьому на території 21 регіону кількість тимчасово припинених та законсервованих будівель та споруд перевищувала кількість будівель та споруд, що будувались. Зокрема, у Кіровоградській та Житомирській областях частка таких будівель та споруд

становила 86,9% та 86,2% відповідно. Основною причиною припинення будівництва, як зазначили забудовники, є відсутність фінансування.

Серед об'єктів незавершеного будівництва налічувалось 11371 будівля та 5009 інженерних споруд, будівництво більшості з них тимчасово припинено та законсервовано (відповідно 62,3% та 59,7% загальної кількості). У табл. 1.16 проаналізована кількість будівель та споруд незавершеного будівництва за станом будівництва.

У м. Києві, Тернопільській та Івано-Франківській областях частка житлових будівель, будівництво яких здійснювалось, становила 86,5% , 82,2% та 80,3% відповідно від загальної кількості житлових будівель у регіоні. У Житомирській та Кіровоградській областях – лише 2,5% та 3,2% відповідно.

Таблиця 1.16 - Кількість будівель та споруд незавершеного будівництва за станом будівництва на 01.01 2014 р. (складено за [172])

	Усього, одиниць	У тому числі будівництво яких					
		здійснювалось		тимчасово припинено		законсервовано	
		одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Будівлі	11371	4284	37,7	6744	59,3	343	3,0
житлові	4225	1613	38,2	2531	59,9	81	1,9
нежитлові	7146	2671	37,4	4213	58,9	262	3,7
Інженерні споруди	5009	2018	40,3	2921	58,3	70	1,4

У незавершеному будівництві знаходилося 7146 нежитлових будівель, з яких продовжували зводити 2671 (37,4%), будівництво 4213 (58,9%) тимчасово припинено та 262 (3,7%) законсервовано. Розподіл кількості нежитлових будівель незавершеного будівництва за видами діяльності наведено у табл. 1.17.

Більше чверті загальної кількості нежитлових будівель, що перебувають у стані незавершеного будівництва, становлять будівлі для публічних виступів, закладів освітнього, медичного й оздоровчого призначення. Капітальні інвестиції в більшість з цих закладів фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, брак яких вплинув на значний ріст незавершеного будівництва.

Таблиця 1.17 - Кількість нежитлових будівель незавершеного будівництва за станом будівництва(складено за [172])

Види діяльності	Усього, одиниць	У тому числі будівництво яких					
		здійснювалось		тимчасово припинено		законсервовано	
		одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Усього	7146	2671	37,4	4213	59,0	262	3,6
у т.ч.							
готелі та ресторани	341	169	49,6	165	48,4	7	2,0
офісні будівлі	743	308	41,4	404	54,4	31	4,2
торговельні будівлі	937	506	54,0	400	42,7	31	3,3
будівлі транспорту та засобів зв'язку	384	130	33,9	242	63,0	12	3,1
промислові будівлі та склади	1255	437	34,8	766	61,0	52	4,2
будівлі для публічних виступів, закладів освітнього, медичного та оздоровчого призначення	2057	625	30,4	1335	64,9	97	4,7
інші нежитлові будівлі	1429	496	34,7	901	63,1	32	2,2

Із загальної кількості незавершених інженерних споруд 2018 (40,3%) продовжували зводити, будівництво 2921 (58,3%) тимчасово припинено та 70 (1,4%) законсервовано. Тобто серед незавершених інженерних споруд питома вага тимчасово припинених та законсервованих перевищує вагу об'єктів, за якими здійснювалося будівництво. Розподіл незавершених інженерних споруд за їх видами наведено у табл. 1.18.

Таблиця 1.18- Кількість інженерних споруд незавершеного будівництва за станом будівництва(складено за [172])

Види споруд	Усього, одиниць	У тому числі будівництво яких					
		здійснювалось		тимчасово припинено		законсервовано	
		одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Усього	5009	2018	40,3	2921	58,3	70	1,4
у т.ч.							
транспортні споруди	1032	386	37,4	631	61,1	15	1,5
трубопроводи, комунікації та лінії електропередачі	3142	1260	40,1	1852	58,9	30	1,0
комплексні промислові споруди	612	268	43,8	321	52,4	23	3,8
інші інженерні споруди	223	104	46,6	117	52,5	2	0,9

Серед незавершених інженерних споруд переважають трубопроводи, комунікації та лінії електропередачі (62,7% загальної кількості споруд), а також транспортні споруди (20,6%).

Необхідно провести аналіз щодо кількості незавершених будівель та споруд за роками початку будівництва. На рис. 1.3 наведена відповідна динаміка, яка дозволяє зробити наступні висновки. На 1 січня 2014 р. у складі незавершених споруд та будівель є об'єкти, будівництво яких почалося ще у 2000 р. (7340 об'єктів), які складають 45% від загальної кількості незавершених об'єктів.

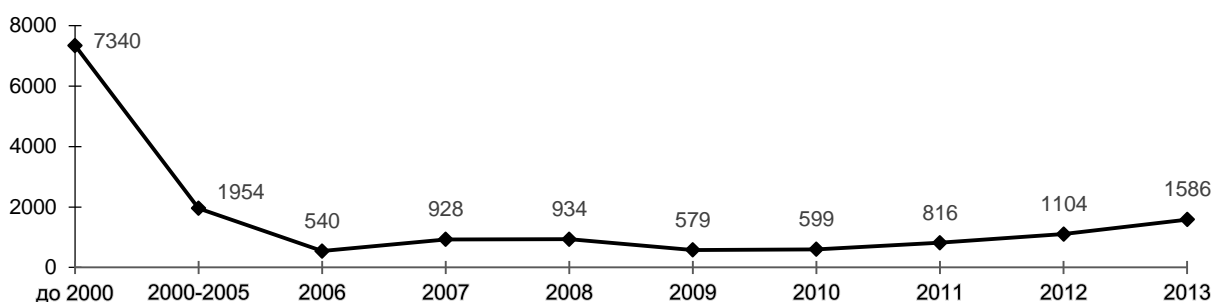

Рисунок 1.3- Кількість незавершених будівель та споруд станом на 1 січня 2014 року, згрупованих за роками початку будівництва, (одиниць)
(складено за [172])

Розподіл будівель та споруд незавершеного будівництва за рівнем будівельної готовності, що надано у табл. 1.19, свідчить, що серед об'єктів, що мають від 91% -99% готовності будівництво майже 43% об'єктів (1084 одиниць) припинено, а 1% законсервовано.

Таблиця 1.19 - Розподіл будівель та споруд незавершеного будівництва за рівнем будівельної готовності(складено за [172])

Рівень будівельної готовності	Усього		У тому числі будівництво яких					
			здійснювалось		тимчасово припинено		законсервовано	
	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості	одиниць	у % до загальної кількості
Усього	16380	100,0	6302	100,0	9665	100,0	413	100,0
1% - 30%	5963	36,4	1819	28,8	3972	41,1	172	41,6
31% - 50%	2716	16,6	962	15,3	1675	17,3	79	19,1
51% - 70%	2488	15,2	950	15,1	1456	15,1	82	19,9
71% - 90%	2685	16,4	1151	18,3	1478	15,3	56	13,6
91% - 99%	2528	15,4	1420	22,5	1084	11,2	24	5,8

Серед більшості регіонів України відслідковується ситуація, коли у структурі будівель та споруд, непереважна частина належить тим, що тимчасово припинені та законсервовані (див. табл. 1.20): у таблиці вони виділені сірим кольором.

Таблиця 1.20 - Розподіл будівель та споруд незавершеного будівництва за станом будівництва за регіонами (складено за [172])

Регіони	Усього, одиниць	У тому числі будівництво яких					
		здійснювалось		тимчасово припинено		законсервовано	
		одиниць	у % до загальної кількості в регіоні	одиниць	у % до загальної кількості в регіоні	одиниць	у % до загальної кількості в регіоні
1	2	3	4	5	6	7	8
Україна	16380	6302	38,5	9665	59,0	413	2,5
області							
Вінницька	385	109	28,3	242	62,9	34	8,8
Волинська	619	210	33,9	409	66,1	–	–
Дніпропетровська	528	139	26,3	389	73,7	–	–
Донецька	1268	350	27,6	905	71,4	13	1,0
Житомирська	870	120	13,8	747	85,9	3	0,3
Закарпатська	350	145	41,4	205	58,6	–	–
Запорізька	688	212	30,8	468	68,0	8	1,2
Івано-Франківська	802	499	62,2	269	33,6	34	4,2
Київська	498	185	37,2	258	51,8	55	11,0
Кіровоградська	344	45	13,1	299	86,9	–	–
Луганська	467	308	66,0	149	31,9	10	2,1
Львівська	934	448	48,0	438	46,9	48	5,1
Миколаївська	363	197	54,3	150	41,3	16	4,4
Одеська	651	187	28,7	464	71,3	–	–
Полтавська	715	267	37,4	442	61,8	6	0,8
Рівненська	298	193	64,8	100	33,5	5	1,7
Сумська	538	151	28,1	386	71,7	1	0,2
Тернопільська	467	257	55,0	168	36,0	42	9,0
Харківська	951	337	35,4	562	59,1	52	5,5
Херсонська	416	156	37,5	255	61,3	5	1,2
Хмельницька	839	418	49,8	411	49,0	10	1,2
Черкаська	460	193	42,0	247	53,7	20	4,3
Чернівецька	352	170	48,3	181	51,4	1	0,3
Чернігівська	645	291	45,1	338	52,4	16	2,5
Місто Київ	734	523	71,2	198	27,0	13	1,8

Основні засоби є основним об'єктом капітальних інвестицій. В залежності від стану основних засобів приймаються рішення щодо напрямків (нове будівництво, реконструкція, модернізація, капітальний ремонт, використання орендних відносин) та обсягів капітальних інвестицій та визначаються джерела фінансування. У зв'язку з цим необхідно визначити зі станом основних засобів. Інформаційною базою аналізу є фінансова звітність, дані синтетичного та аналітичного обліку за рахунками основних засобів та амортизаційних відрахувань.

Для аналізу стану та руху основних засобів використані дані "Балансу основних засобів України за 2012 рік", що складені Державною службою статистики України[56]. У додатку А наведені показники балансу основних засобів за видами економічної діяльності, які займають переважну частину у складі основних засобів України. За даними балансу розраховані показники руху та технічного стану основних засобів по видам економічної діяльності, що наведені у табл. 1.21.

Для аналізу руху та стану основних засобів використані наступні показники:

- коефіцієнт оновлення, що характеризує частку нових основних засобів у загальній вартості їх на кінець року;
- термін оновлення основних засобів, що розраховується як відношення вартості основних засобів на початок періоду до вартості введених основних засобів;
- коефіцієнт вибуття, що розраховується як відношення вартості основних засобів, що вибули до вартості основних засобів на початок року;
- коефіцієнт приросту основних засобів як відношення суми приросту основних засобів до їх вартості на початок року;
- коефіцієнт зносу як сума зносу основних засобів до первісної вартості[57, с.180-181].

Коефіцієнт зносу по основних засобам в Україні складає на початок року 77,8 %, на кінець - 76,7%. Є види діяльності - транспорт та зв'язок, де коефіцієнти зносу досягають критичного рівня та наближаються до 100 відсотків. Це свідчить про серйозні проблеми у технічному стані основних засобів та не відповідності їх сучасним вимогам технічного прогресу та не конкурентоздатності продукції, що виготовляється на застарілих основних

засобах. На кінець року коефіцієнт зносу незначно покращився, але зменшення його на 1,1 % не може вважатися значним досягненням.

Технічний стан основних засобів покращується шляхом оновлення основних засобів. Коефіцієнт оновлення основних засобів по Україні склав у 2012 р. 2,09%, при цьому по сільському господарству, лісному господарству він складав 11,03, а по будівництву 11,82 %. Взагалі промисловість оновила свої основні засоби на 4,08 %, випереджаючими темпами оновлення проходило в переробній промисловості - 4,8%, у машинобудуванні коефіцієнт склав 3,76%. Співставлення коефіцієнту оновлення та вибуття в цілому по Україні свідчить про дуже низькі темпи покращення стану основних засобів.

Відношення річної суми нарахованої амортизації, яка є джерелом капітальних інвестицій оновлення основних засобів, до первісної вартості основних засобів на кінець року показує, яку частину основних засобів можливо оновити за рахунок амортизаційних відрахувань, та відповідно підвищити коефіцієнт оновлення та покращити коефіцієнт зносу. Сума нарахованої амортизації може забезпечити більшу частину з фактичних показників оновлення. Таким чином, амортизаційна політика та організація обліку основних засобів як джерела капітальних інвестицій є важливою задачею для усіх підприємств не залежно від виду економічної діяльності.

Висновки

Проведене дослідження теоретико-методологічних основ управління реальними інвестиціями дозволяє зробити наступні висновки.

1. За підсумками аналізу дефініції поняття інвестицій визначено такі ключові погляди на їх сутність :

1) ринкові відношення потребують реформування економічних процесів, де відслідковується динамічний зв'язок елементів: ресурси – витрати – дохід, з погляду на це інвестиції підприємства являють собою а) вкладення капіталу у всіх його формах у різні об'єкти (інструменти) його господарської діяльності; б) метою вкладення капіталу є отримання прибутку, ефекту у різних формах його прояву; в) процес інвестування пов'язаний з факторами часу, ризику і ліквідності;

2) інвестиції є основним інструментом формування мікро- та макроекономічних пропорцій та визначають темпи економічного росту на усіх рівнях;

Таблиця 1.21 - Аналіз руху та технічного стану основних засобів в галузях економічної діяльності України у 2012 р.

(розраховано за даними[56])

Назва виду економічної діяльності	Коефіцієнт оновлення,%	Термін оновлення, років	Коефіцієнт вибуття,%	Різниця між коефіцієнтом оновлення та вибуття,%	Темп росту залишкової вартості	Коефіцієнт зносу на кінець року,%	Коефіцієнт зносу на початок року, %	Зміна коефіцієнту зносу, %	Відношення річної суми нарахованої амортизації до ПВ на кінець року,%
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Усього	2,09%	47	2,61%	-0,52%	1,08	76,7%	77,8%	-1,1%	1,6%
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	11,03%	8	8,33%	2,70%	1,12	34,6%	33,6%	1,0%	6,9%
Промисловість	4,08%	24	2,40%	1,68%	1,07	57,3%	58,2%	-0,9%	3,6%
Переробна промисловість	4,80%	20	4,30%	0,49%	1,04	57,2%	57,3%	-0,1%	4,6%
Машинобудування	3,76%	25	3,50%	0,26%	1,09	63,7%	64,1%	-0,4%	4,5%
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	2,29%	42	0,51%	1,78%	1,05	58,7%	59,0%	-0,3%	2,1%
Будівництво	11,82%	8	5,39%	6,44%	1,26	55,1%	60,0%	-4,9%	4,1%
Діяльність транспорту та зв'язку	0,61%	164	1,91%	-1,30%	1,11	96,0%	96,4%	-0,4%	0,4%

3) під інвестиціями пропонується розуміти економічні ресурси, які спрямовуються на збільшення реального капіталу господарюючого суб'єкту, тобто на розширення або модернізацію виробничого апарату, що передбачає включення у інвестиції вкладень на приріст товарно-матеріальних цінностей. На наш погляд, це є необхідною умовою визначення інвестицій, бо розширення виробничої бази, її модернізація, інноваційні перетворення потребують додаткового залучення коштів для росту оборотного капіталу підприємства, що є невід'ємним від основного, для втілення його основної місії виробництва продукції, робіт та послуг.

2. Обліково-аналітичне забезпечення управління інвестиціями повинне ґрунтуватися на їх основних характеристиках, які мають бути відображені за допомогою обліково-аналітичних інструментів. А саме при їх розробці необхідно розглядати інвестиції як процес, у ході якого здійснюється перетворення ресурсів у витрати з урахуванням цільових установок інвесторів – отриманням доходу (ефекту).

3. Інвестиції класифікуються за значною кількістю ознак, що допомагає надати тлумачення значної кількості видів інвестицій.

4. Існує розбіжність у складі реальних інвестицій та капіталовкладень, які можуть позначатися на організації обліково-аналітичного забезпечення управління реальними інвестиціями, враховуючи розширення об'єктів інвестування щодо реальних інвестицій. При наступному розгляді обліково-аналітичного забезпечення управління реальними інвестиціями, автори розподіляли точку зору на реальні інвестиції як вкладення капіталу у відтворення основних засобів, в нематеріальні активи, у приріст запасів товарно-матеріальних цінностей та інші об'єкти інвестування, пов'язані із здійсненням операційної діяльності підприємства, або з поліпшенням умов праці та побуту персоналу.

5. За підсумками аналізу визначено, що серед науковців немає єдиної точки зору щодо форм втілення реальних інвестицій. Більшість дослідників проблем інвестування виокремлюють відтворювальну, технологічну, галузеву, ресурсну та витратну структури реальних інвестицій.

Аналіз змістовної частини форм реальних інвестицій, дозволив дійти висновку про доцільність виокремлення наступних *форм відтворення реальних інвестицій*: придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво,

розширення, реконструкція, технічне переобладнання, оновлення окремих видів обладнання (просте відтворення).

За складом витрат реальних інвестицій визначають їх технологічну структуру. З точки зору витрат реальні інвестиції характеризують напрямки вкладень і виступають як об'єкти інвестиційної діяльності. Вони включають: пасивну частину основних засобів; активну частину основних засобів; нематеріальні активи; оборотні активи (запаси, дебіторська заборгованість, готова продукція).

Будь-які форми та напрямки реальних інвестицій повинні бути забезпеченні джерелами фінансування, які поділяються на власні та позикові, внутрішні та зовнішні.

Інноваційний розвиток підприємства пов'язаний з інвестиційною діяльністю підприємства. Для визначення зв'язків інвестиційної та інноваційної діяльності підприємства необхідне уявлення про характер витрат, що притаманні інноваційним процесам. Якщо, в процесі реалізації інноваційного проекту, необхідні реальні інвестиції, необхідно розглядати їх як такі, що мають інноваційне призначення. Інвестиції, що пов'язані з втіленням продуктових та процесних інновацій, необхідно розглядати як інвестиції інноваційного спрямування.

Доречною є класифікація капітальних інвестицій інноваційної спрямованості за ознаками значущості інновацій: капітальні інвестиції у базові інновації; капітальні інвестиції у поліпшуючі інновації; капітальні інвестиції в псевдоінновації. Отримання інформації, щодо інноваційної спрямованості реальних інвестицій, дозволить на макро- та мікрорівні мати уявлення про *якість інвестиційної активності суб'єктів господарювання*.

Надані характерні ознаки форм відтворення реальних інвестицій, їх технологічних складових, способів втілення, джерел фінансування та ознак інноваційної спрямованості є основними домінантами, які повинні знайти відображення у обліково-аналітичному забезпеченні управління реальними інвестиціями.

6. Аналіз стану реального інвестування в Україні визначив, що

а) загальноекономічні індикатори капітальних інвестицій мали тенденцію до погіршення у 2013-14 роках, що відображає вплив перш за все політичних факторів та загроз;

б) структура капітальних інвестицій за видами активів досить стала. Найбільша питома вага припадає на групу машин, обладнання та інвентарю - біля 30%. Частка інвестицій у нематеріальні активи має незначну питому вагу, що не відповідає сучасним вимогам інформаційного суспільства;

в) структура обсягів реалізованої продукції за критерієм наукомісткості свідчить про абсолютне превалювання галузей з середніми технологіями низького рівня та низькими технологіями. Аналіз не визначає позитивних зрушень у бік зростання технологічної трансформації галузей економіки та наближення до вимог інноваційної моделі розвитку;

г) переважна частина капітальних інвестицій протягом 2011-2014 р.р. направлялася до галузей третього технологічного укладу;

д) структура капітальних інвестицій за видами економічної діяльності не зазнала значних змін протягом 2010-2014 р.р. Найбільша питома вага належить капітальним інвестиціям у промисловість - до 39,3% у 2014 р., у тому числі переробної галузі промисловості. Серед окремих тенденцій можна визначити постійне зростання капітальних інвестицій у будівельну галузь господарського комплексу, що відображає процеси росту житлового, промислового та транспортного комплексу країни; скорочення питомиї ваги капітальних інвестицій у соціальні сфери життєдіяльності держави, що переважно фінансуються за рахунок державних та місцевих бюджетів;

е) 2013 та 2014 р.р. позначилися скороченням всіх джерел фінансування капітальних інвестицій, крім коштів населення на будівництво власних квартир, що відображає політичні ризики періоду ;

ж) найбільша та переважна частина капітальних інвестицій фінансується за рахунок власних коштів підприємств та організацій, питома вага цього джерела зросла до 70,5% у 2014 р.;

з) структура розподілу капітальних інвестицій за регіонами нерівномірна, що пов'язано з різним обсягом ВВП, що створюється у кожному регіоні та його галузевою та кластерною спрямованістю. Найбільша питома вага серед суб'єктів, що відображаються за даними Держкомстату України, належить місту Києву – біля третини з загального обсягу, на 8 з 25 суб'єктів України припадає 71,6%, освоєних капітальних інвестицій, а саме у порядку убывання: м. Київ, області Дніпропетровська, Київська, Донецька, Львівська, Одеська, Полтавська, Харківська;

і) реальні капітальні інвестиції мають своїм результатом завершені будівництвом та монтажем об'єкти основних засобів. З цього приводу актуальності набуває питання незавершеного будівництва: серед об'єктів незавершеного будівництва налічувалось 11371 будівля та 5009 інженерних споруд, будівництво більшості з них тимчасово припинено та законсервовано (відповідно 62,3% та 59,7% загальної кількості); розподіл будівель та споруд незавершеного будівництва за рівнем будівельної готовності свідчить, що серед об'єктів, що мають від 91% - 99% готовності будівництво майже 43% об'єктів припинено;

к) основні засоби є основним об'єктом капітальних інвестицій. В залежності від стану основних засобів приймаються рішення щодо напрямків (нове будівництво, реконструкція, модернізація, капітальний ремонт, використання орендних відносин) та обсягів капітальних інвестицій, визначаються джерела фінансування. Аналіз балансу основних засобів за видами економічної діяльності показав, що коефіцієнт зносу по основних засобах в Україні складає більше 76%. Є види діяльності - транспорт та зв'язок, де коефіцієнти зносу досягають критичного рівня та наближаються до 100 відсотків. Це свідчить про серйозні проблеми у технічному стані основних засобів та не відповідності їх сучасним вимогам технічного прогресу та не конкурентоздатності продукції, що виготовляється на застарілих основних засобах. Коефіцієнт оновлення основних засобів по Україні склав у 2012 р. 2,09%. Співставлення коефіцієнту оновлення та вибуття в цілому по Україні свідчить про дуже низькі темпи покращення стану основних засобів.

Результати аналізу стану реального інвестування в Україні доводять наявність значних проблем, одним з напрямків виправлення яких є використання сучасних методів управління, які повинні спиратися на відповідні обліково-аналітичні інструменти.

II ОБЛКОВО – АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

2.1 Місце та сутність обліково-аналітичних інструментів у системі обліково-аналітичного забезпечення процесами управління

Діяльність підприємства в сучасних ринкових умовах передбачає володіння інформацією для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Інформаційне забезпечення - це якісне інформаційне обслуговування управлінського персоналу підприємства шляхом створення динамічної системи збору даних, їх обробки, зберігання та перетворення на достовірну, точну, достатню інформацію для ефективного проведення процесу управління та прийняття відповідних управлінських рішень[32,с.408]. Інформаційне забезпечення – це збір, обробка і передача як фінансової так і нефінансової інформації, яка використовується менеджерами для планування і контролю за роботою підрозділів, вимірювання і оцінки отриманих результатів[33, с.24].

Система обліково-аналітичного забезпечення і система інформаційного забезпечення є складовими системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління підприємством, де перша має переважно методичний характер та становить змістовне ядро інформаційно-аналітичного забезпечення, а друга – переважно технічний характер та є обслуговуючою. Система інформаційного забезпечення інтегрується в систему обліково-аналітичного забезпечення, а ефективність її функціонування є необхідною передумовою формування та якісного функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення[23, с.42]. Дослідженню методології інформаційного та обліково-аналітичного забезпечення присвячують свої роботи такі вітчизняні автори, як А.А. Пилипенко, Я.М. Баренгольц, М.Т. Білуха, О.Є. Кузьмін, Л.В.Гнилицька, Г.В. Головчак, О.Д.Гудзинський, Є.В. Мних, О.Д. Гудзинський, М.Я. Дем'яненко, В.М. Гриньова, В.І. Довбенко, Т.Г. Камінська, В.С.Лень, І.А. Омельченко, Г.Г. Кірейцев, М. П. Войнаренко, М.С.Пушкар, Т.М. Пахомова, О.Д. Радченко, С.С.Ткаченко, П.Т.Саблук, В.В.Сопко, М.М. Стефаненко, Л.О. Сухарьова, В.Ф. Яценко, Т.М. Безродна, М.Р. Гільміярова, І.В. Зенькова, Ю.Д. Маляревський, Т.В. Шимоханська, І. В. Мельниченко, Л. В. Усатова, М.Г.Чумаченко та інші вчені.

Аналіз категоріального визначення поняття «обліково-аналітичне забезпечення» у [23,с. 43-49] дозволив дійти висновку, що головним призначенням обліково-аналітичного забезпечення, системи або механізму є забезпечення системи менеджменту (поточного, фінансового, стратегічного) обліково-аналітичною інформацією, необхідною для прийняття обґрунтованих та ефективних управлінських рішень. Систему обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством слід розглядати як єдність підсистем обліку, аудиту та аналізу, взаємодіючих через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління підприємством, а також зовнішнім користувачам.

Ключовими в системі обліково-аналітичного забезпечення управління реальними інвестиціями є підсистема обліку та підсистема економічного аналізу.

Облік – це система реєстрації, відображення та систематизації фактів господарського життя підприємства за певними принципами з урахуванням гармонізації та конвергенції з метою надання інформації для управління та об'єктивної фінансової звітності відповідним користувачам. Він є універсальною і еластичною системою з інформаційно-контрольним відображенням процесів і результатів діяльності господарюючих одиниць [34].

Сутність обліку, якщо мова йде про підприємство, полягає у регулярному спостереженні за фактами господарської діяльності (економічної сторони) щодо окремих об'єктів та спроможності відображати реальність у свідомості людей і фіксувати її певним способом на матеріальних носіях[35,с.86]. Відомі українські науковці у монографічному дослідженні «Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація» пропонують у відповідності до сучасного рівня розвитку науково-технічного прогресу «бухгалтерський облік», як застарілі уявлення про науку, що обробляє дані про факти господарської діяльності, потрібно назвати метрологією або інформологією (лат. *informare* – зображати, давати відомості про що-небудь і гр. *logos* – слово, думка, розум, закон, наука, вчення). Інформологія – це наука про формування інформаційних ресурсів підприємства починаючи з визначення об'єктів спостереження, методів фіксування за допомогою мови та символів даних про відображувані об'єкти господарської діяльності та трансформування цих даних в інформацію

для менеджерів за допомогою певного набору *інструментів* [35,с.87]. Розподіляючи думки науковців, ґрунтуємося на тезі про єдину систему інформології, яка включає три підсистеми обліку : фінансового, управлінського та стратегічного, та концепції теорії обліку, в центрі якої повинна бути ідея щодо сервісного забезпечення менеджменту в необхідних для нього інформаційних ресурсах, що орієнтується на процес створення моделі отримання інформаційних ресурсів, а не методів їх обробки[35, с. 101].

На рівні вітчизняного законодавства [36] відокремлюються бухгалтерський (фінансовий) та управлінський (внутрішньогосподарський):

— бухгалтерський облік - процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень;

— внутрішньогосподарський (управлінський) облік - система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Фінансовий облік регламентується Законом про бухгалтерський облік та фінансову звітність та національними стандартами бухгалтерського обліку, але кожне підприємство має право самостійно обирати облікову політику, тобто свій варіант обліку того чи іншого об'єкту обліку, якщо таке дозволяється стандартами. Державне регулювання фінансового обліку (єдиний план рахунків бухгалтерського обліку, методологічні та організаційні основи обліку, формування доходів, витрат та прибутку підприємства) пояснюється необхідністю стандартизації змісту фінансової звітності, за даними якої надається характеристика фінансового та майнового стану підприємства, що призначена для зовнішніх та внутрішніх користувачів.

Управлінський облік – це виробництво «інформації» для потреб внутрішнього менеджменту оперативної, поточної, стратегічної операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. С.Левицька зазначає, що управлінський облік є не тільки системою збору, реєстрації та узагальнення інформації (як частина бухгалтерського обліку), а й системою управління підприємством[37]. М. Чумаченко відносить до функцій управлінського обліку, які розкривають його сутність, узагальнення нормативів і планування витрат, аналіз собівартості, врахування не фінансових показників, прийняття рішень [38].

Аверчев І. визначає управлінський облік як процес ідентифікації, вимірювання, накопичення, проведення аналізу, підготовки, інтерпретації і представлення фінансової інформації, необхідної управлінській ланці підприємства для здійснення планування, оцінки і контролю господарської діяльності, дозволяє, також, організувати оптимальне використання ресурсів підприємства і контроль за повнотою їх обліку [39]. Бондарук Н., аналізуючи визначення управлінського обліку, простежує два основних підходи:

- 1) управлінський облік розглядається як система, що включає функції традиційного бухгалтерського обліку (спостереження, вимір, систематизацію і відображення на рахунках), економічного аналізу й планування;
- 2) управлінський облік розглядається як складова частина традиційного бухгалтерського обліку[40, с. 44].

Ми розподіляємо точку зору науковців, що визначають управлінський облік як інтегровану внутрішньогосподарську інформаційну систему поточного спостереження й контролю як за окремими господарськими операціями в ході їх безпосереднього здійснення, так і за всією фінансово-господарською діяльністю підприємства, з метою інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень обліковцями всіх рівнів для досягнення оперативних і стратегічних цілей підприємства[40, с. 44].

Більшість дослідників до завдань управлінського обліку відносять

- виробничий облік, тобто калькулювання собівартості продукції, робіт та послуг;
- планування у форматі бюджетування;
- аналітичні розрахунки з визначення рентабельності та беззбитковості виробництва;
- складання управлінської звітності.

Стратегічний облік (контролінг) концентрує увагу на перспективних умовах розвитку, використовується менеджментом вищого рівня для аналізу тенденцій розвитку.

Розрізняють стратегічний та операційний контролінг, як систему досягнення цілей та невід'ємну частину ефективного управління підприємством. Стратегічний контролінг визначається як координація управлінського обліку, аналізу, планування та коригування стратегій, здійснення координації діяльності всієї організації в цілому, а також розвиток

стратегічного інформаційного забезпечення. Оперативний контролінг має на меті створення системи управління досягнення поточних цілей підприємства[41, с.15-18]. При цьому управлінський облік розглядається як один з елементів оперативного контролінгу. Функція контролінгу ширше, ніж управлінського обліку : включає крім управлінського обліку, планування, контроль, координацію, а також розробку рекомендацій для прийняття управлінських рішень [42, с.44].

До системи обліку, на наш погляд, необхідно включити також статистичний, оперативний та податковий облік.

Статистичний облік вивчає масові суспільно – економічні і окремі типові явища і процеси. При цьому їх кількісні аспекти статистика досліджує в нерозривному зв'язку з якісним змістом і виявляє закономірності їх розвитку.

Наприклад, обстеження інноваційної діяльності підприємства, де узагальнюються кількісні і якісні показники, для визначення яких можна використовувати не тільки дані бухгалтерського обліку.

Статистичний облік є обов'язковим для кожної фірми, однак статистична інформація на відміну від фінансової може бути не суцільною, а вибірковою. Статистичний облік може здійснюватися як за даними оперативного і фінансового обліку, так і за допомогою самостійного спостереження. Статистична інформація доповнює фінансову, зокрема, про ті процеси та явища, що не мають вартісної оцінки.

Статистичний облік ведеться за іншими принципами, ніж бухгалтерський. Статистична звітність представляє дані не тільки за звітний рік, а й за певний період (5-10 років) у вигляді таблиць і графіків, що дозволяють проводити порівняльний економічний аналіз діяльності фірми[43].

Підприємства всіх форм власності зобов'язані надавати органам статистики дані, необхідні для проведення статистичних спостережень.

Оперативний облік – це система спостереження і контролю за окремими господарськими операціями і процесами з метою швидкого отримання інформації про хід процесу виробництва і реалізації продукції і управління ними у міру їх здійснення.

Даний облік здійснюється безпосередньо на робочому місці (ділянка, відділ, цех, склад) у момент здійснення окремої господарської операції. Наприклад: облік робочого часу, облік щоденного обсягу виробництва, облік

відвантаження і реалізації продукції, облік ходок автотранспорту, облік явок на роботу, облік руху товарно – матеріальних цінностей, облік часу роботи обладнання тощо.

У оперативному обліку використовуються переважно натуральні і трудові вимірники. Певної системи первинної документації оперативний облік не має. Інформація оперативного обліку може передаватися усно. Порядок його ведення не регламентується.

Податковий облік служить для визначення податків і прибутку до оподаткування, керується положеннями податкового законодавства (Податкового Кодексу України та інших підзаконних актів).

Підприємства зобов'язані надавати звітність до державної податкової адміністрації, а також інших органів державного контролю, які мають право здійснювати інспекцію і перевірку бухгалтерського обліку підприємства, з метою контролю за окремими сторонами його діяльності[44].

Другою системною частиною обліково-аналітичного забезпечення є аналіз. Економічний аналіз – це науковий метод пізнання сутності економічних явищ та процесів, що ґрунтується на розчленуванні їх на складові і вивченні в усьому розмаїті зв'язків і залежностей[45,с.15]. Економічний аналіз розвивається на макро- та мікрорівнях.

Формування ринкової економіки сприяє розвитку економічного аналізу, перш за все на рівні окремих підприємств. В сучасній економічній літературі існують різні назви цієї галузі знань : економічний аналіз, аналіз господарської діяльності, аналіз фінансово-господарської діяльності, аналіз фінансово-економічної діяльності, що пояснюється розмитістю термінології, відсутністю повного та однозначного трактування даної науки. [46, с.11].

Аналіз літературних джерел щодо виокремлення функцій аналізу доводить, що в наукових дослідженнях дане питання розглядали лише окремі вітчизняні науковці.

Мних Є.В. виділяє три основні функції аналізу:

— оцінювальна, що полягає у визначенні відповідності стану економічної системи її цільовим параметрам функціонування та потенційним можливостям.

— діагностична , що зосереджується у встановленні причинно-наслідкових змін економічної системи у кількісному та вимірюванні впливу факторів на зміну і розвиток.

— пошукова, що спрямована на виявлення невикористаних резервів розвитку економічної системи[47, с. 22-23].

Кіндрацька Г.І та Кулиняк Ю.І виділяють оцінювальну, діагностичну та прогнозну функції економічного аналізу [48].

Типологія економічного аналізу має важливе значення для правильного розуміння змісту, завдань, методики проведення та організації аналітичного процесу[45, с.19]. У табл. 2.1 узагальнено виокремлення класифікаційних ознак та видів економічного аналізу.

Таблиця 2.1 – Класифікація видів економічного аналізу в літературних джерелах

Класифікаційна ознака	Види аналізу
1	2
За галузевою ознакою	Галузевий аналіз Міжгалузевий аналіз
За ознакою часу	Перспективний аналіз (короткостроковий, довгостроковий) аналіз; Ретроспективний аналіз (підсумковий аналіз); Поточний (оперативний аналіз).
За аспектами дослідження	Фінансовий аналіз; Техніко-економічний аналіз; Соціально-економічний аналіз; Економіко-статистичний аналіз; Економіко-екологічний аналіз; Маркетинговий аналіз; Інвестиційний аналіз; Функціонально-вартісний аналіз; Логістичний аналіз; Стратегічний аналіз; Управлінський аналіз; Кластерний аналіз.
За методикою дослідження	Якісний і кількісний (факторний) аналіз; Експрес-аналіз; Фундаментальний аналіз; Ситуаційний аналіз; Маржинальний аналіз; Економіко-математичний аналіз.
За суб'єктами (користувачами)	Внутрішній аналіз; Зовнішній аналіз.
За ступенем охоплення сфери господарювання	Внутрігосподарський аналіз; Міжгосподарський аналіз.
За ступенем охоплення об'єктів	Суцільний аналіз; Вибірковий аналіз.
За змістом програми аналізу	Комплексний аналіз; Тематичний аналіз.
За періодичністю проведення	Періодичний аналіз; Одноразовий аналіз.

Продовження таблиці 2.1

1	2
За організаційною формою	Централізований аналіз; Децентралізований аналіз.
За об'єктами управління	Аналіз майнового стану; Аналіз стану матеріально-технічної бази; Аналіз використання основних засобів; Аналіз оборотних засобів; Аналіз використання трудових ресурсів; Аналіз виробництва і реалізації продукції; Аналіз собівартості продукції; Аналіз прибутку і рентабельності; Аналіз джерел формування капіталу; Аналіз грошових потоків; Аналіз ефективності використання капіталу підприємства; Аналіз фінансової стійкості підприємства; Аналіз платоспроможності і ліквідності підприємства; Аналіз інвестиційної діяльності; Аналіз інноваційної діяльності; Аналіз зовнішньоекономічної діяльності.

складено за даними [49, с. 16; 50; 51, с. 35-36; 52, с. 23-26; 47, с. 36-37; 53, с. 19-22; 45, с. 19-24; 54; 55, с. 26-28; 56, с.221;23, с.71]

На практиці, всі наведені напрямки та види економічного аналізу підприємства тісно переплітаються між собою, використовуючи спільну інформаційну базу(фінансову звітність, внутрішньогосподарську звітність, аналітичні дані бухгалтерського обліку, нефінансову інформацію тощо), методи та прийоми аналізу, хоч кожен має свої специфічні риси та призначення [23, с.70]. Різні види аналізу використовуються у різноманітних підсистемах управління підприємства, у декількох підсистемах одночасно та на різних рівнях управління підприємством.

Продуктом обліково-аналітичного забезпечення є обліково-аналітична інформація (ОАІ). У загальному розумінні інформація розглядається як факти, дані, спостереження, сприйняття і все інше, що якимось чином розширює наші знання [57, с.269]. Економічна інформація — це всі дані у сфері економіки, що необхідно формувати, передавати, зберігати і обробляти для використання в управлінні як підприємством в цілому, так і окремими його об'єктами.[58, с.11].

Центральне місце у складі інформаційного забезпечення діяльності підприємства відводиться обліково-аналітичній інформації, під якою розуміють економічні відомості про осіб, факти, явища та процеси, що відбуваються у будь-якому господарюючому суб'єкті, отримані в результаті обліку, аналізу і синтезу [59, с.42].

Зміст категорії “обліково-аналітична інформація“ у [60,с.119] розкривається, головним чином, через зміст понять ”облікова інформація” та ”аналітична інформація”.

Облікова інформація являє собою інформацію про стан, структуру та рух майна організації і джерела його утворення, господарські процеси, та результати фінансової та виробничо-господарської діяльності організації. В свою чергу, під аналітичною інформацією розуміють відомості про забезпеченість і використання ресурсів підприємства та ефективну організацію його процесів [61, с. 10].

Потреба в обліково-аналітичних інформаційних продуктах, що виникає у менеджерів у процесі прийняття управлінських рішень має розгалужений характер. Економічно виправданим є отримання необхідної інформації, що виробляється на замову менеджменту, через базу даних та базу знань інформаційних систем підприємства[62, с.410]:

База даних - сховище обліково-аналітичної інформації про господарську діяльність підприємства за період спостереження, що постійно накопичується, розширюється та оновлюється, модифікується та актуалізується, і охоплює усі види діяльності та види продукції, робіт та послуг, матеріально-технічну базу підприємства, показники фінансового стану, відомості про контрагентів підприємства (постачальників та споживачів).

На сучасному етапі розвитку інформаційного суспільства інформація перетворюється у виробничий (економічний) ресурс, аналогічний до матеріальних, трудових та інших економічних ресурсів [63, с.11]. Будь-який економічний ресурс має вартість. Проблеми визначення вартості економічної інформації, як економічного ресурсу ще не знайшла свого висвітлення у методичних розробках. Але зрозуміло, що наявність та ведення баз даних з обліково-аналітичної інформації дозволяє прискорити час на прийняття управлінських рішень в умовах його обмеженості та заощадити кошти на отримання необхідної інформації шляхом скорочення трансакційних витрат та трудомісткості її отримання. При створенні баз даних, враховуючи наявність інформації, що має характер комерційної таємниці, необхідно впроваджувати механізми доступу до інформації різних користувачів.

Бази знань містять теоретичні та практичні відомості бухгалтерського обліку, різних видів аналізу, дані наукових розробок, готові до практичного застосування методики, моделі, технології, описи[62].

Створення обліково-аналітичної інформації відбувається за допомогою обліково-аналітичних інструментів, що є різновидом економічних інструментів. Обліково-аналітична інформація є продуктом взаємодії підсистем обліку та аналізу. Облікова підсистема, користуючись власним обліковим інструментарієм, перетворює дані про факти, явища, процеси господарської діяльності та зовнішнього середовища шляхом спостереження, реєстрації, відображення та систематизації у облікову інформацію, яка за допомогою аналітичного інструментарію підсистеми аналізу дозволяє отримати новий продукт обліково-аналітичну інформацію, що повинна задовольняти вимогам користувачів інформації, перш за все суб'єктів управління. На рис. 2.1 відображено механізм формування обліково-аналітичної інформації.

Основним засобом отримання обліково-аналітичної інформації є облікові та аналітичні інструменти, сутність яких потребує з'ясування.

Інструмент у узагальненому значенні слугує для досягнення поставленої мети, визначається у словниках як засіб, спосіб, що використовується для досягнення будь-чого; засіб впливу на об'єкт, перетворення і створення об'єкта.

У сучасній економічній літературі поняття «економічний інструмент» використовується досить широко, однак загальноживаного його визначення не існує. Відомий російський економіст І.П. Суслов, розглядаючи метод політичної економії визначає економічний інструментарій, як сукупність теоретико-пізнавальних та діалектико-логічних принципів та категорій, а також наукового інструментарію (формального, логічного, математичного, статистичного тощо)[64].

Кожна з галузей економічної науки використовує інструментарій, що є загальним для економічної науки взагалі та особливий, специфічний, що притаманний тільки даної підгалузі науки[65].

У теорії управління склалося декілька наукових підходів до розуміння сутності інструментарію, що розглядаються як описи прийомів і способів управління розвитком організації[66]:

1.Інструментарій розглядають як *засіб методичного забезпечення* аналітичної функції управління[67];

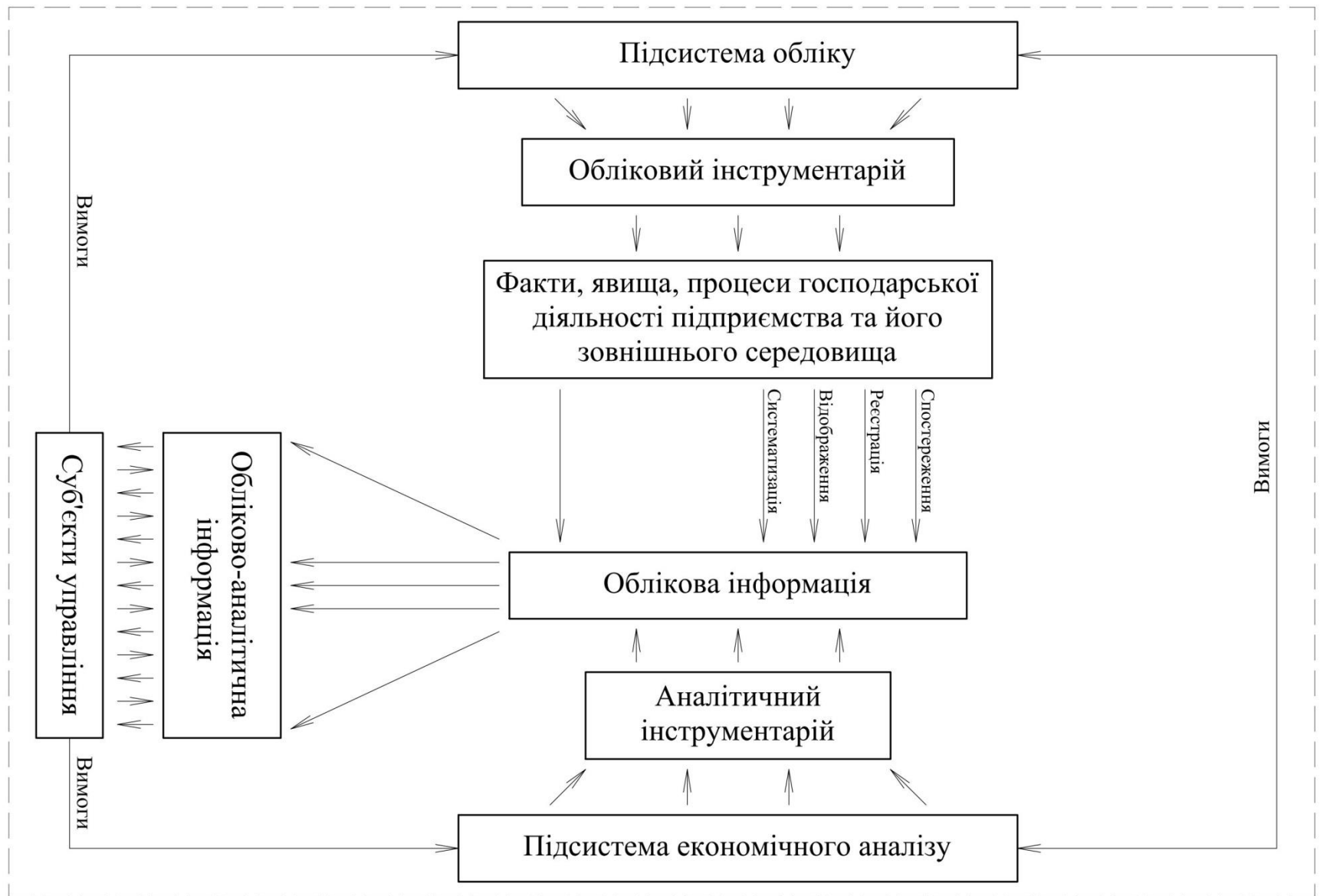

Рисунок 2.1 Механізм формування обліково-аналітичної інформації

2. Під інструментарієм розуміють *сукупність прийомів і способів*, що застосовуються ринковими агентами для реалізації своїх економічних інтересів та що впливають на функціонування ринкового механізму, мають мінливий характер[68];

3. Інструменти ринку - це змінні, які знаходяться під контролем агента, що приймає рішення, і впливають на функціонування ринкового механізму[69];

4. Розуміють управлінський інструментарій як *упорядковану сукупність*, комплекс засобів цілеспрямованого впливу і методів їх застосування. Відрізняють дане поняття від окремого інструменту, застосування якого може здійснюватися випадково. Відзначають *фундаментальну* властивість інструментарію, який розробляється і формується як єдиний комплекс забезпечення певної діяльності. Доводять, що абсолютно необхідною основою здійснення будь-якого впливу стає адекватний йому інструментарій аналізу та оцінки досліджуваних якостей, і відзначають *універсальну* властивість інструментарію - його цілеспрямовану комутацію з методами функції координації[70];

5. Пов'язують в єдиний комплексний інструмент логіко-часову структуру та організаційну структуру управління організацією, що відображає сучасну парадигму управління[70];

6. Інструментарій розглядається саме як *система*, а не комплекс інструментів, що, також, безумовно, відповідає сучасній парадигмі управління [71].

7. Інструментарій визначається як прийоми, способи, засоби, *методи взаємодії* керівника і підлеглого, в процесі якого здійснюється управління (управлінські функції і вплив) з метою досягнення цілей організації[72].

8. Спираючись на системний підхід, розглядають основні складові інструментарію управління розвитком як способу управлінського впливу та реалізації методів управління економічними факторами[73].

9. Інструментарій - це сукупність інструментів (засобів, способів і прийомів), що дозволяють дати можливість розвиватися організації, виконати свою місію на основі використання системи ключових елементів управління [74,75].

Досліджуючи методологічні підходи до визначення поняття економічного інструментарію ми дійшли висновку, що його основними характеристиками є:

- *системний характер* (використання одиничного інструменту не може носити системний характер, та не надає повного уявлення про явище, що досліджується);
- *методичне призначення* інформаційного забезпечення процесів управління;
- *сукупність прийомів та засобів*, що мають умовно-змінний характер;
- для використання інструментарію необхідно забезпечити *процеси взаємодію виконавців та керівників* різного рівня управління, що мають необхідні компетенції для користування інструментарієм.

Визначення інструментарію як сукупності способів, методів, прийомів впливу на об'єктивні факти економічної діяльності, що має системний характер, потребує уявлення про змістовне поняття останніх.

Метод визначається:

- у філософському словнику як сукупність правил і принципів, що раціонально організована з метою досягнення певного результату;
- у філософській енциклопедії як сукупність прийомів і операцій пізнання та практичної діяльності; спосіб досягнення певних результатів у пізнанні і практиці;
- у словнику іноземних слів методом називають відомий порядок або план, необхідний для досягнення певної мети.

Метод та методика пов'язані дефініції.

Методика - конкретизація методу, доведення його до інструкції, алгоритму, чіткого опису способу існування. Найчастіше застосовується у словосполученнях методика розрахунку, методика оцінки, методика складання, розробки. [76]

Методика — фіксована сукупність прийомів практичної діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату. У науковому пізнанні методика відіграє важливу роль у емпіричному дослідженні (спостереженні та експерименті)[77]. У економіко-математичному словнику методика розглядається як документ, що рекомендує до застосування певні способи дії (у бухгалтерському обліку, звітності, вирішенні економіко-математичних задач тощо), що не вимагає розгляду або затвердження керівництвом.

Спосіб у словнику С.І. Ожегова має тлумачення як дія або система дій, що застосовуються при виконанні якої-небудь роботи, при здійсненні чого-небудь. Якщо метод розглядати як алгоритм, то спосіб - набір дій з реалізації цього алгоритму. Один і той же алгоритм може бути реалізований кількома різними послідовностями дій (способами).

Приєм визначається як спосіб здійснення чого – небудь, тому пропонується розглядати його як синонім поняття спосіб.

Усвідомлення понять дозволяє сформулювати наступне визначення економічного інструментарію. Економічний інструментарій – є сукупність методів, методик та способів, використання яких має системний характер та спрямоване на дослідження об'єктивних фактів економічної діяльності (предметів, процесів, подій, становищ) господарюючих суб'єктів з метою отримання економічної інформації для обґрунтування управлінських рішень.

Обліково-аналітичний інструментарій, що є частиною економічного інструментарію, пропонуємо визначати як сукупність методів, методик та способів обліку та аналізу (обліково-аналітичного забезпечення), що використовується для формування обліково-аналітичної інформації, як частини інформаційного ресурсу підприємства.

Обліково-аналітичний інструментарій включає загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Відомі загальнонаукові методи розподіляють на емпіричні (дослідні, практичні способи пізнання) і теоретичні (логічні процедури).

Основою емпіричних методів є чуттєве пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення) і дані приладів. До числа цих методів відносяться:

- спостереження - цілеспрямоване сприйняття явищ без втручання в них;
- експеримент - вивчення явищ в контрольованих і керованих умовах;
- вимір - визначення ставлення вимірюваної величини до еталону;
- порівняння - виявлення подібності чи відмінності об'єктів або їх ознак.

Власне теоретичні методи спираються на раціональне пізнання (поняття, судження, висновки) і логічні процедури виведення. До числа цих методів відносяться:

- аналіз - процес уявного або реального розчленування предмета, явища на частини (ознаки, властивості, відносини);
- синтез - з'єднання виділених в ході аналізу сторін предмета в єдине ціле;
- класифікація - об'єднання різних об'єктів в групи на основі загальних ознак (класифікація основних засобів, запасів тощо);
- абстрагування - відволікання в процесі пізнання від деяких властивостей об'єкта з метою поглибленого дослідження однієї певної його боку (результат абстрагування - абстрактні поняття);
- формалізація - відображення знання в знаковому, символічному вигляді (в математичних формулах, хімічних символах і т.д.);
- аналогія - висновок про схожість об'єктів в певному відношенні на основі їх подібності в ряді інших відносин;
- моделювання - створення і вивчення замісника (моделі) об'єкта (наприклад, моделювання процесів реалізації продукції);
- ідеалізація - створення понять для об'єктів, що не існують в дійсності, але мають прообраз в ній ;
- дедукція - рух від загального до часткового;
- індукція - рух від часткового (фактів) до загального твердженням.

Інструменти бухгалтерського обліку (фінансового та управлінського) використовуються для перетворення неупорядкованого масиву фактів господарської діяльності, що зафіксовані у різноманітних документах, на інформаційні ресурси[35, с. 255]. До інструментів обліку М.С.Пушкар та М.Г.Чумаченко відносять :

- групування документів за різними ознаками (за центрами витрат, за елементами витрат тощо);
- оцінювання фактів (використання різних методів оцінки активів);
- рахунки обліку (на рахунках відбувається стискання чи розгортання інформації);
- подвійний запис;
- стискання даних (у регістрах синтетичного обліку);
- розгортання даних у регістрах аналітичного обліку;
- визначення собівартості (калькуляція);
- складання звітності [35, с. 255].

Наведені інструменти обліку визначаються як елементи методу бухгалтерського обліку. На наш погляд, наведені облікові інструменти доцільно доповнити елементами метода обліку, що не вказуються у переліку. Це документація, інвентаризація та бухгалтерський баланс.

Групування документів за різними ознаками передбачає по-перше створення документів, що відображають факти господарської діяльності та надають їм початкового імпульсу для створення альбомів документів об'єктів обліку, що існують на підприємстві та подальшого відображення на рахунках та регістрах обліку фактів господарської діяльності. Документація – один з основоположних елементів методу бухгалтерського обліку, це спосіб суцільного і безперервного спостереження за здійснюваними на підприємстві господарськими операціями і їх первинної фіксації в спеціальних носіях інформації. Документи повинні відображати будь-які зміни стану об'єкту обліку(активів, зобов'язань, власного капіталу).

Одним з елементів методу бухгалтерського обліку є інвентаризація. Інвентаризація – це перевірка і документальне підтвердження наявності і стану активів і зобов'язань підприємства. Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні", для підтвердження правильності і достовірності даних бухгалтерського обліку і звітності, передбачено проведення підприємствами, їх об'єднаннями і госпрозрахунковими організаціями незалежно від форм власності інвентаризації майна, засобів і фінансових зобов'язань. Цей елемент методу обліку використовується для підтвердження достовірності фінансової звітності та надання повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Баланс (Звіт про фінансовий стан підприємства) - одна з форм фінансової звітності, що відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал. У той же час, як елемент методу бухгалтерського обліку, його доцільно визначати як балансове узагальнення, яке як метод моделювання економічної дійсності, як правомірно вважає П.Я.Хомин[78; 79, с.220], може бути використане для побудови будь-якої форми фінансової звітності, а не тільки форми № 1.

Облікова політика, відповідно до [80] – сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання

фінансової звітності. Облікова політика розглядається науковцям з позиції двох рівнів – загальнонаціональна облікова політика та облікова політика підприємства. М.С.Пушкар розрізняє політику державних органів щодо розвитку системи обліку та політику окремого підприємства по забезпеченню якісних характеристик фінансової звітності [81, с.142]. В.Г.Швець вважає, що облікова політика держави формується шляхом розробки та прийняття нормативно-законодавчих документів, які регулюють питання бухгалтерського обліку та звітності, та облікової політики підприємства, як сукупності конкретних методів і способів організації та форм бухгалтерського обліку, прийнятих підприємством[82]. Визначення облікової політики як у нормативних документах та науковій літературі дозволяє розглядати її як обліковий інструментарій, що використовується суб'єктами підприємництва.

З метою регулювання облікової діяльності за відсутності національного стандарту «Облікова політика» та задля стимулювання менеджменту підприємства до впровадження документів з облікової політики, що регламентують облік та фінансову звітність, Міністерство фінансів України затвердило наказ « Про Затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України»[83]. Підприємство самостійно на основі положень (стандартів) бухгалтерського обліку та інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку визначає за погодженням з власником або уповноваженим ним органів відповідно до статутних документів облікову політику підприємства, а також зміни до неї[83].

Розпорядчий документ про облікову політику підприємства має враховувати організаційно-правову форму підприємства, галузеві особливості економічної діяльності, обсяги виробництва тощо, повинен містити положення, які мають різні варіанти застосування методів обліку відповідно до :

- запасів (методи оцінки вибуття запасів, періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів, порядок розподілу транспортно-заготівельних витрат, ведення окремого субрахунку обліку транспортно-заготівельних витрат, визначення одиниці аналітичного обліку запасів);

- необоротних активів (методи амортизації основних засобів, інших необоротних активів, нематеріальних активів, довгострокових біологічних

активів, інвестиційної нерухомості; вартісні ознаки предметів, що входять до складу малоцінних необоротних активів; підходи до переоцінки необоротних активів; підходи до періодичності зарахування сум дооцінки необоротних активів до нерозподіленого прибутку; критерії розмежування об'єктів операційної нерухомості та інвестиційної нерухомості; дату первісного визнання необоротних активів та груп вибуття як утриманих для продажу; підходи до віднесення витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта основних засобів до первісної вартості або витрат звітного періоду);

- фінансових інвестицій (дату визначення придбаних в результаті системних операцій фінансових активів);

- дебіторської заборгованості (метод обчислення резерву сумнівних боргів, у разі потреби – спосіб визначення коефіцієнта сумнівності);

- капіталу (порядок виплат, які здійснюються за рахунок прибутку, перелік створюваних забезпечень майбутніх витрат і платежів);

- витрат (застосування для обліку 8 та /або 9 класів рахунків; перелік і склад змінних і постійних загальновиробничих витрат, бази їх розподілу; перелік та склад статей калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг); бази розподілу витрат за операціями з інструментами власного капіталу; порядок оцінки ступеня завершеності операцій з надання послуг);

- доходу (особливості обліку щодо будівельних контрактів – порядок визначення ступеня завершеності робіт за будівельним контрактом);

- складових фінансової звітності (сегменти діяльності, пріоритетний вид сегмента; підходи до класифікації пов'язаних сторін; дата включення простих акцій, випуск яких зареєстровано, до розрахунку середньорічної кількості простих акцій в обігу; складання окремого балансу філіями, представництвами, відділеннями тощо; спосіб складання звіту про рух грошових коштів);

- методичні питання з інвентаризації (періодичність та об'єкти інвентаризації);

- періодичність відображення відстрочених податкових активів і відстрочених податкових зобов'язань);

- кількісні критерії та якісні ознаки суттєвості інформації про господарські операції, події та статті фінансової звітності)[83].

В той же час, поза межами Методичних рекомендацій залишилися питання щодо:

- вибору способу погашення вартості малоцінних та швидкозношуваних активів;
- способи оцінки відходів;
- визначення та оцінка браку у виробництві;
- визначення та оцінка незавершеного виробництва;
- способи оцінки готової продукції;
- способи включення у собівартість витрат майбутніх періодів;
- порядок використання прибутку [84, с. 79]

Серед науковців не існує єдиної думки щодо складових облікової політики підприємства. Так, наприклад М.С.Пушкар вважає, що основними елементами облікової політики є план рахунків, форма бухгалтерського обліку, технологія обробки даних, організація внутрішнього контролю, технологія складання звітності, підготовчі роботи до складання звітності, порядок проведення інвентаризації, інші види робіт [85, с.90]. Петрук О.М та Барановська Т.В. до задач облікової політики відносять питання організації обліку на підприємстві, а саме методологічний, технічний (вибір форм реєстрів синтетичного та аналітичного обліку для внутрішньої звітності) та організаційний (розподіл обов'язків між працівниками в систем обліку підприємства) напрями[86, с. 147]. Означені аспекти організації обліку, мають різні способи вирішення та, з цього приводу, потребують вибору і розробки на підприємстві окремого розпорядчого документу з організації обліку.

Враховуючи системний характер облікових інструментів, що передбачає включення до системи об'єктів та суб'єктів обліку, технічне забезпечення обліку, питання організації облікового забезпечення доцільно включати до сукупності інструментів.

В управлінському обліку використовуються всі елементи методу фінансового обліку наведені вище. Крім того, в управлінському обліку широко застосовуються методи класифікації витрат, методи обліку витрат, бюджетування, прийоми економічного аналізу, статистичні методи тощо.

Спеціальний обліково-аналітичний інструментарій контролінгу включає поряд з інструментарієм управлінського обліку, сукупність способів та методів, що орієнтовані на виконання задач оперативного та стратегічного управління

підприємством. Для оперативного контролінгу це бюджетування, методи аналізу відхилень фактичних даних від запланованих (нормативних, середніх), моделювання, регулювання, ціноутворення, аналітичні розрахунки (використання методу «директ – кост», аналіз точки беззбитковості, аналіз системи «витрати- випуск-прибуток тощо).

До інструментарію стратегічного контролінгу включають методи стратегічного аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства для виявлення можливостей та ризиків розвитку, стратегічних цілей; стратегічного прогнозування (розробка системи заходів, спрямованих на розробку стратегії); стратегічного проектування (розробка проектів); стратегічного контролю[41, с.17], похідні балансові звіти[87], стратегічно орієнтовані методи обліку витрат та калькулювання собівартості, технологічний аналіз, функціонально-вартісний аналіз, метод прийняття рішень в умовах невизначеності[88].

Методи, що використовуються в аналізі, можуть класифікуватися за різними критеріями. У залежності від сфери застосування вони поділяються на три групи: загальнонаукові, загальні та спеціальні. У табл. 2.2 проведено аналіз поглядів науковців на методи економічного аналізу.

Таблиця 2.2 – Огляд методів економічного аналізу у літературних джерелах

Літературне джерело	Склад методів
1	2
Савицька Г.В. [45, с. 25]	Логічні методи(способи) обробки інформації (порівняння, відносних та середніх величин, графічного і табличного подання даних, групування, балансовий, евристичні методи). Методи детермінантного факторного аналізу (ланцюгової підстановки, абсолютних різниць, відносних різниць, інтегральний, пропорційного поділу, логарифмування). Методи стохастичного факторного аналізу (кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, компонентний аналіз, дискримінантний аналіз, багатомірний математичний факторний аналіз). Методи оптимізаційного вирішення економічних завдань (лінійне і нелінійне програмування, теорія ігор, теорія масового обслуговування, дослідження операцій тощо).
Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. [89, с.23]	До економіко-логічних приймів належать прийоми порівняння, деталізація, групування середніх та відносних величин, балансовий прийом, горизонтальний (у часі) та вертикальний (структурний) аналіз, тредовий аналіз, або літних і відносних різниць, факторний аналіз, розрахунки пайової участі. До економіко-математичних приймів, які найчастіше використовуються у процесі фінансового аналізу, можна віднести інтегральний, графічний та кореляційно-регресивний аналіз.

Продовження таблиці 2.2

1	2
<p>Ковалев В.В. [90, с. 58,59]</p>	<p>Неформалізовані методи – засновані на опису аналітичних процедур на логічному рівні, а не суворих аналітичних залежностях. Це методи експертних оцінок, сценаріїв, психологічні, морфологічні, порівняння, побудови системи показників, побудови систем аналітичних таблиць.</p> <p>Формальні методи – методи в основі яких суворі формалізовані аналітичні залежності, серед них виділяються :</p> <ul style="list-style-type: none"> – класичні методи аналізу господарської діяльності - ланцюгових підстановок, арифметичних різниць, балансовий, виокремлення ізольованого впливу факторів, процентний чисел, диференційний, логарифмічний, інтегральний, простих та складних відсотків, дисконтування; традиційні методи економічної статистики: середні та відносні величини, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки рядів динаміки; – математико-статистичні методи дослідження зв'язків – кореляційний аналіз, регресійний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонент, коваріаційний аналіз, метод об'єктів-періодів, кластерний аналіз та інші; – економетричні методи – матричні методи, гармонічний аналіз, спектральний аналіз, метод теорії виробничих функцій, метод теорії міжгалузевого балансу; – метод економічної кібернетики та оптимального програмування – метод системного аналізу, метод машинної імітації, лінійного програмування, нелінійного програмування, динамічного програмування та інші; – методи дослідження операцій та теорії прийняття рішень – мети теорії графів, метод дерев, методи байєсовського аналізу, теорії ігор, теорія масового обслуговування, методи цільового планування та управління.
<p>Лахтіонова Л.А. [46, с. 22-61]</p>	<p>У фінансовому аналізі використовується такий інструментарій : абсолютні, відносні та середні величини; індексний метод; порівняння; групування; перерахування показників; ряди динаміки; аналітичні таблиці; графічний спосіб; факторний аналіз; деталізація; елімінування; (спосіб ланцюгових підстановок, прийом абсолютних різниць, спосіб відносних чисел); балансовий спосіб; методи кореляційно-регресійного аналізу; експертний метод; підсумковий спосіб (факторний підрахунок резервів, конструктивно-варіативний спосіб).</p>
<p>Баканов М.И. , Шеремет А.Д. [91, 94]</p>	<p>Методика економічного аналізу – це сукупність спеціальних прийомів(методів), що використовуються для обробки економічної інформації о роботі підприємств та їх об'єднань. Методику економічного аналізу поділяють на загальну та часткову. Загальна методика – сукупність прийомів аналітичної роботи у будь-якій галузі народного господарства. Часткова методика конкретизує загальну методику відповідно до господарських процесів, що проходять в певній галузі народного господарства до певного типу виробництва. Важливішими способами обробки економічної інформації є зведення, групування, абсолютні та відносні величини, середні величини, ряди динаміки, індекси, метод ланцюгових підстановок, елімінування, деталізація, балансові зв'язки.</p>

Продовження таблиці 2.2

1	2
Дибаль С.В. .[92, с.17]	<p>Методи та прийоми поділяють на економіко-логічні, економіко-математичні, евристичні та інші.</p> <p>До економіко-логічних прийомів відносять: порівняння, деталізація, групування, середні та відносні величини, балансовий метод, методи послідовного ізолювання факторів, абсолютні та відносні різниці.</p> <p>До економіко-математичних методів, що найбільш часто використовуються в економічному аналізі відносять інтегральний, графічний, кореляційно-регресійні методи.</p> <p>До евристичних методів відносять обробки інформації, засновані на дослідженні та узагальненні минулого досвіду. Використовуються в ході комплексної рейтингової оцінки.</p>
Шидов А.Х.[93]	<p>Методи економічного аналізу, використовувані в діяльності господарюючого суб'єкта, доцільно розділити на дві основні групи: неформалізовані і формалізовані методи аналізу.</p> <p>1. До неформалізованих методів аналізу відносяться: розробка і використання системи показників, метод порівняння, горизонтальний аналіз, вертикальний аналіз, метод експертних оцінок, логічний контроль достовірності економічної інформації, деталізація, метод читання фінансового звіту, метод ситуаційного аналізу та прогнозування,</p> <p>2. До формалізованих методів аналізу відносяться: класичні методи аналізу, традиційні методи статистики, методи фінансових обчислень і методи теорії прийняття рішень.</p> <p><i>Класичні методи економічного аналізу включають балансовий метод і методи факторного аналізу .</i></p> <p><i>До традиційних методів економічної статистики ставляться метод середніх величин, метод зведення й угруповання, елементарні методи обробки даних, індексний метод</i></p> <p><i>Методи фінансових обчислень охоплюють, насамперед, операції дисконтування і компаундування, методи оцінки грошових потоків.</i></p> <p><i>До методів теорії прийняття рішень належать метод побудови дерева рішень, лінійне програмування, аналіз чутливості.</i></p> <p>Особливу з погляду досліджуваної проблематики групу аналітичних прийомів складають сучасні методи оптимізації рівня грошових коштів. До них відносяться методи Баумоля, Міллера-Орра, Стоуна та імітаційне моделювання за методом Монте-Карло .</p>

Наведені групи методів економічного аналізу, які розглядаються відомими фахівцями з теорії аналізу свідчать , що більшістю виокремлюються економіко-логічні методи (неформалізовані, класичні) – методи зведення, групування, порівняння, абсолютних, відносних, середніх величин, горизонтального, вертикального, трендового аналізу, факторного аналізу, балансовий метод, графічний, індексний, табличний, експертних оцінок; та економіко-математичні методи (формалізовані, спеціальні) – методи

елементарної математики, математичної статистики, математичного програмування, дослідження операцій, економічної кібернетики, математичної теорії, тощо.

Окремо слід зазначити, що використовуються методи бухгалтерського обліку та складання звітності, наприклад нормативний метод, метод відхилень, метод балансових узагальнень, калькулювання собівартості та інші. Тобто, визначається дифузія методів обліку та аналізу[94, с.29]. У широкому сенсі це відображає зв'язок економічного аналізу з бухгалтерським обліком, та дозволяє їх розглядати їх як єдину обліково-аналітичну інформаційну систему. На думку А.Д.Шеремета сучасний бухгалтерський облік в умовах ринкової економіки можна назвати бухгалтерським обліком у широкому сенсі слова, що включає власно бухгалтерський облік (рахівництво, формування звітності), аналіз і контроль (одна з форм якого – аудит) господарської діяльності[94, с.12].

Таким чином, склад обліково-аналітичних інструментів, можна представити, як єдність методів обліку та аналізу, що ґрунтуються на загальнонаукових та емпіричних методах дослідження (див. рис. 2.2)

2.2 Інструментарій обліку реальних інвестицій промислових підприємств

Відповідно до складових облікової системи доцільно розглянути інструменти статистичного, фінансового та податкового обліку реальних інвестицій та визначити відповідність між показниками, що ними використовуються.

«Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо капітальних інвестицій» визначають порядок організації та методологію його проведення, містять опис термінів, основних характеристик державного статистичного спостереження, основних показників, інструментарію для проведення спостереження, формування сукупності звітних одиниць, а також поширення інформації за результатами державного статистичного спостереження щодо капітальних інвестицій[95]. Метою проведення державного статистичного спостереження є отримання інформації щодо фактично освоєних обсягів капітальних інвестицій підприємств і

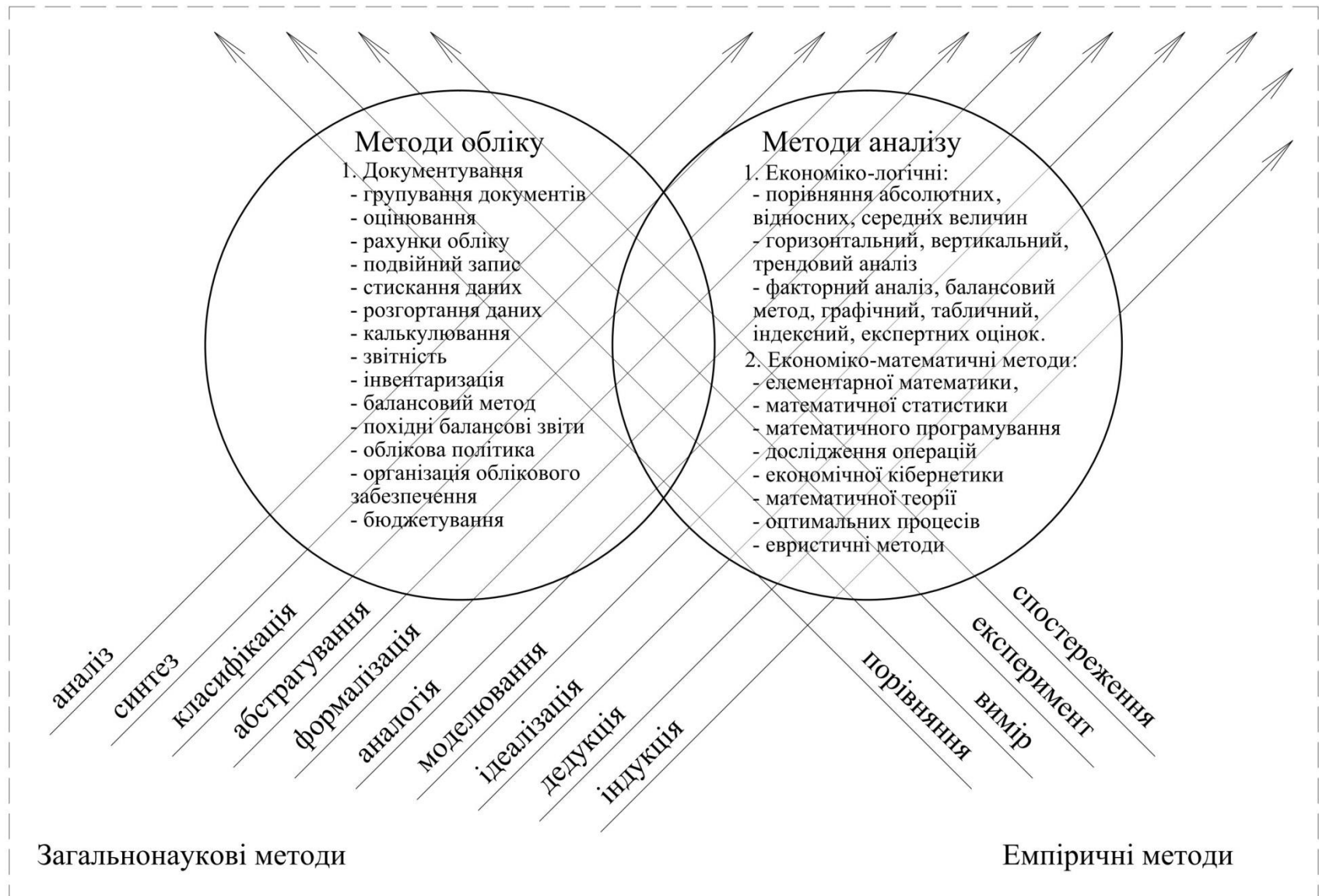

Рисунок 2.2 Обліково-аналітичні інструменти

організацій у матеріальні та нематеріальні активи (їх придбання, виготовлення, реконструкція, модернізація, капітальний ремонт тощо) за рахунок усіх джерел фінансування.

Статистичний інструментарій включає набір статистичних формулярів, а також інструкцій до їх заповнення[96].

Державне статистичне спостереження щодо капітальних інвестицій проводиться за формами № 2-інвестиції (квартальна) "Капітальні інвестиції" та № 2-інвестиції (річна) "Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів" на основі роз'яснень щодо їх заповнення.

Показники форм статистичної звітності вміщують інформацію з обліку капітальних інвестицій, основних засобів, нематеріальних активів та витрат на будівництво житла для подальшого продажу (передачі), який здійснюється відповідно до національних стандартів України з урахуванням методологічних засад бухгалтерського обліку та фінансової звітності.

Розділ 1 уключає інформацію щодо *фактично освоєних* (використаних) у звітному періоді обсягів капітальних інвестицій у матеріальні та нематеріальні активи за рахунок передбачених чинним законодавством джерел фінансування, без урахування суми податку на додану вартість, та витрати на будівництво житла для подальшого продажу (передачі), які за обліком витрат не належать до капітальних інвестицій респондента.

До капітальних інвестицій належать інвестиції у нові та існуючі матеріальні та нематеріальні активи, які були придбані, у тому числі за договором фінансового лізингу, або створені для власного використання зі строком служби більше одного року, уключаючи невироблені активи (земля, авторські права, ліцензії, патенти, гудвіли тощо), а також витрати на будівництво житла для подальшого продажу (передачі). Також до показника капітальних інвестицій відносяться витрати, які пов'язані з поліпшенням об'єкта, що призводять до збільшення його строку служби або виробничої потужності, та не відносяться витрати на технічне обслуговування та поточні ремонти.

При цьому потрібно особливо зазначити, що відповідно до «Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо капітальних інвестицій» *капітальний ремонт* розглядається як витрати, пов'язані з поліпшенням об'єкта, що призводить до

збільшення майбутніх економічних вигід, первинно очікуваних від використання об'єкта, на суму яких збільшується первісна вартість основних засобів (будівель, споруд, машин і обладнання, транспортних засобів тощо). Таке визначення потребує розподілу витрат на ремонт, що приводять к зростанню первинно очікуваних економічних вигід та витрат, що не передбачають зростання вигід, що безпосередньо необхідно враховувати при формуванні бухгалтерської інформації для заповнення форми 2 «Інвестиції».

Вартість придбаних активів включає фактично сплачену вартість із урахуванням витрат на транспортування та монтаж, плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів, податків, оплати послуг юристів, оцінювачів, агентів з нерухомості. Витрати на придбання активів за договором фінансового лізингу відносяться до капітальних інвестицій лізингоодержувача у звітному періоді, в якому їх залучили до виробничого процесу, при цьому показник уміщує повну ринкову вартість активу, що зазначена в договорі, а частина внесків, що відповідає платежам за відсотками, не є складовою показника.

До складу показників з капітальних інвестицій не входять:

витрати на придбання матеріальних та нематеріальних активів з метою їх подальшого перепродажу, крім витрат на будівництво житла для подальшого продажу (передачі);

вартість отриманих на безоплатній основі матеріальних та нематеріальних активів;

авансові платежі для фінансування будівництва та придбання обладнання;

витрати на технічне обслуговування та поточні ремонти;

витрати на придбання обладнання та устаткування (яке потребує монтажу), що міститься на складі й у звітному році не передане в монтаж та обліковуються як запаси на рахунку 205 «Будівельні матеріали»;

витрати на придбання обладнання й устаткування (яке не потребує монтажу), що не введено в експлуатацію у звітному році, та обліковуються на рахунку 152 «Придбання (виготовлення основних засобів» рахунку 15 «Капітальні інвестиції».

Основні показники форм № 2-інвестиції (квартальна) та № 2-інвестиції (річна):

обсяг капітальних інвестицій за напрямками:

нові активи, з них ті, які створені власними силами (господарським способом);

активи, які були у використанні;

капітальний ремонт, поліпшення, удосконалення, реконструкція, модернізація;

за договором фінансового лізингу;

обсяг капітальних інвестицій за видами матеріальних активів:

житлові будівлі, уключаючи також витрати на будівництво житла, що будується для подальшого продажу (передачі) та за обліком витрат не належить до капітальних інвестицій респондента;

нежитлові будівлі;

інженерні споруди;

технологічне, енергетичне, підйомно-транспортне та інше обладнання, машини, інструмент, інвентар;

транспортні засоби;

придбання у власність згідно з чинним законодавством земельних ділянок і придбання природних ресурсів для наступного видобутку нафти, газу тощо;

довгострокові біологічні активи рослинництва, що належать до сільськогосподарської діяльності, багаторічні насадження, які не пов'язані із сільськогосподарською діяльністю, тощо;

довгострокові біологічні активи тваринництва;

інші необоротні матеріальні активи: бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (не титульні) споруди; інвентарна тара; предмети прокату; тварини, які не пов'язані з сільськогосподарською діяльністю; витрати орендаря на поліпшення об'єкта операційної оренди тощо;

обсяг капітальних інвестицій за видами нематеріальних активів:

права користування природними ресурсами (надрами, іншими природними ресурсами, геологічною та іншою інформацією про природні ресурси), уключаючи витрати на розробку корисних копалин;

права користування майном (земельною ділянкою, будівлею);

права на комерційні позначення (права на торговельні марки, комерційні (фірмові) назви), об'єкти промислової власності (права на винаходи, патенти, ліцензії, концесії, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, ноу-хау тощо), авторські та суміжні з ними права;

засоби програмного забезпечення та бази даних за умови використання їх понад один рік;

обсяг капітальних інвестицій за джерелами фінансування за рахунок коштів:

державного бюджету;

місцевих бюджетів (міста, району, області тощо);

власних коштів підприємств і організацій;

кредитів банків та інших позик;

вітчизняних інвестиційних компаній, фондів тощо;

іноземних інвесторів;

населення на будівництво власних квартир;

інших джерел фінансування;

обсяг капітальних інвестицій за територією їх освоєння (у розрізі областей, міст обласного значення, АПК, районів або районів міст Києва та Севастополя);

дані щодо вартості основних засобів та нематеріальних активів, які знаходилися на балансі респондента, що вибули у звітному році (для форми № 2-інвестиції (річна)) унаслідок:

продажу;

передачі у фінансовий лізинг;

безоплатної передачі;

ліквідації;

сума амортизації (зносу) основних засобів та нематеріальних активів, які знаходяться на балансі респондента за звітний рік (для форми № 2-інвестиції (річна)).

Критичний аналіз складу показників форм № 2 «Капітальні інвестиції» річної та квартальної виявляє неузгодженість із Законом України «Про інвестиційну діяльність», який установлює, що інвестиції у відтворення основних фондів і на приріст матеріально-виробничих запасів здійснюються у формі капітальних вкладень. У формах відсутні показники, що характеризують приріст матеріально-виробничих запасів у формі капітальних вкладень. Додаткового тлумачення, або розширення потребують форми втілення капітальних інвестицій. Виокремлюючи освоєння за рік нових активів не виділені окремо форми розширення, простого оновлення основних засобів,

що суттєво звужує уявлення про відтворювальну структуру капітальних інвестицій. Витрати на капітальний ремонт, в ході якого можливо зростання майбутніх економічних вигід доцільно розглядати як модернізацію обладнання, з додаванням цієї форми до складу витрат на поліпшення, вдосконалення, реконструкцію, модернізацію. Додавання до складу первісної вартості відремонтованих основних засобів будь-яких витрат на капітальний ремонт спотворює вартісні показники засвоєних капітальних інвестицій та основних засобів.

У формах № 2-інвестиції (квартальна) "Капітальні інвестиції" та № 2-інвестиції (річна) "Капітальні інвестиції, вибуття й амортизація активів" присутні тільки абсолютні кількісні показники та відсутні показники, що відображають економічну віддачу капітальних інвестицій, наприклад, у показниках приросту виробництва або реалізації продукції (робіт та послуг), прибутку, зниження витрат, росту прибутку протягом звітного періоду, що значним чином могло сприяти підвищенню інформативності та корисності звітів для користувачів.

Також, на наш погляд, ці форми повинні відображати незавершені капітальні інвестиції, освоєння яких передбачається у майбутньому, до яких включається вартість незавершеного будівництва(будівельно-монтажних, проектно-пошукових та інших робіт), вартість обладнання, що придбане та потребує монтажу, обладнання, що придбане, але не введене до експлуатації за будь-яких причин. Динаміка змін незавершених капітальних вкладень ілюструє напруженість інвестиційної діяльності підприємства, іммобілізацію грошових коштів на строк засвоєння інвестицій.

Суттєвим недоліком форми є також відсутність посилення щодо характеристик інноваційності капітальних інвестицій, що не дозволяє створити уявлення про якість інвестицій. Відсутній зв'язок з формами статистичного спостереження № 1 – інновація (річна) «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства»[97]. Показники цієї форми включають витрати на інновації, у тому складі витрати на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, інші витрати, що можуть бути віднесені до процесних інновацій. Процесна інновація є впровадженням нового або значно поліпшеного способу виробництва або доставки продукту. Сюди входять значні зміни в технології, виробничому устаткуванні і/або програмному забезпеченні.

Вони мають на меті зниження собівартості виробництва або витрат з доставки продукції, підвищення її якості, виробництво чи доставку нових або значно поліпшених продуктів. Прикладами нових методів виробництва є установка нового автоматизованого обладнання на виробничій лінії або комп'ютеризація проектно-конструкторських робіт.

Процесові інновації включають нові або значно вдосконалені технічні прийоми, устаткування і програмне забезпечення, що використовуються у допоміжних видах діяльності, таких як постачання, бухгалтерський облік, обчислення, поточний ремонт і профілактика. Впровадження нової або значно вдосконаленої інформаційно-комунікаційної технології є процесовою інновацією, якщо вона націлена на підвищення ефективності і/або якості допоміжної діяльності підприємства.

Доречним є також, використання даних державного статистичного спостереження № 1-технологія (річна) „Звіт про створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності”. Форма відображає дані юридичних осіб, які у звітному періоді створювали і/чи використовували передові технології та об'єкти права інтелектуальної власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки та раціоналізаторські пропозиції)[98], які можуть бути віднесені до інтелектуальних інвестицій.

Показники, що відображаються у формах державних статистичних спостережень, формуються за даними бухгалтерського обліку підприємства. Для формування напрямків удосконалення облікового забезпечення управління реальними інвестиціями необхідно дослідити методичні положення щодо застосування облікового інструментарію, що використовується до реальних інвестицій.

Категорія «капітальні інвестиції» має своє визначення у межах бухгалтерського обліку за національними і міжнародними стандартами та податкового обліку.

Максимальне наближення вітчизняного обліку до міжнародних стандартів, вимагає використовувати у фінансовому обліку визначення інвестиції, яке наводилося у діючому до 01.01.2005 року Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку (МСБО) 25 “Облік інвестицій” - “...це актив, утримуваний підприємством для приросту капіталу через розподіл доходів (наприклад) відсотків, роялті, дивідендів та ренти), для збільшення вартості

капіталу або інших вигод для підприємства-інвестора, наприклад, отриманих завдяки торговельним відносинам” . МСБО 25 був частково замінений на МСБО 39 “Фінансові інструменти: призначення та оцінка” але визначення інвестицій залишилося без змін.

Податковий кодекс України дає наступне визначення [99, ст.14.1.81]: інвестиції - господарські операції, які передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та/або цінних паперів в обмін на кошти або майно.

Таке визначення має ряд недоліків, які можуть створювати неузгодженість між бухгалтерським та податковим обліком: не відображено саме процес вкладення інвестицій у зазначені активи та мета інвестування, обмежується коло суб’єктів інвестування, бо відповідно до Господарського кодексу України “...володіння корпоративними правами...” [100] не являється підприємницькою діяльністю, тобто вкладення грошових коштів фізичною особою у акції не являється інвестиціями.

Підведемо підсумки щодо визначення інвестицій, яке міститься у діючому законодавстві України, що регулює інвестиційну діяльність, фінансовий й податковий облік та МСБО у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 – Основні ознаки змісту “інвестиція”, які містяться у МСБО та діючому законодавстві України, що регулює інвестиційну діяльність, фінансовий й податковий облік [161, с.19]

Ознака	МСБО	Закон України “Про бухгалтер-ський облік та фінансову звіт-ність в Україні”	Податковий Кодекс України	Закон України “Про інвестиційну діяльність”
1. Інвестиція це...	Актив		Господарська операція по обміну	Вкладення капіталу
2. Суб’єкти	Юридичні особи			Юридичні та фізичні особи
3. Об’єкти інвестування				
– основні засоби		+	+	+
– нематеріальні активи		+	Лише в розрізі тих, які підлягають амортизації	+
– цінні папери		+	+	+
– виробничі запаси		-	-	+
4. Мета	Приріст капіталу		Придбання цінностей	Прибуток або соц.ефект

Таким чином, поняття “інвестиції” є надто широким, щоб можна було дати йому єдине та вичерпне визначення. Як вже відмічалось, в різних розділах економічної науки, областях практичної діяльності, рівнях економіки, його зміст має свої особливості.

Капітальні інвестиції визнаються активами підприємства, якщо відповідають загальним критеріям:

- існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов’язані з використанням цих активів;
- їх вартість може бути достовірно визначена.

Майбутні економічні вигоди від використання активів, що вкладені у капітальні інвестиції, можуть бути отримані у вигляді доходу (прибутку) від реалізації продукції (її приросту), економії витрат. Деякі об’єкти безпосередньо не приймають участь у створенні додаткових вигід, але створюють умови для отримання майбутніх економічних вигід від інших активів (капітальні інвестиції в охорону навколишнього середовища, з метою забезпечення економічної (майнової, інформаційної) безпеки підприємства).

Другий критерій пов’язаний з наявністю інформації достовірної інформації про інвестиційні витрати.

Оцінка є одним із первісних інструментів управління будь-якими активами, у тому складі капітальними інвестиціями.

Як активи підприємства, капітальні інвестиції мають декілька видів оцінки. Номінальна вартість (ціна) передбачає визначення під час створення, купівлі, та дорівнює ціні, за якої активи узяті на облік.

Балансова оцінка – вартість за якою активи враховуються у балансі, вона може дорівнювати номінальній, або враховувати переоцінку активів під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів відповідно до стандартів бухгалтерського обліку.

Ринкова (справедлива) вартість є ціною за якою активи можуть бути реалізовані відповідно до попиту на ринку на відповідні активи.

Виокремлюють також застапну вартість – ціну, за якою позикодавець погоджується взяти актив в застапу, щоб гарантувати повернення позики. Зазвичай це нижча за балансову та ринкову оцінку вартості активів.

Рекомендується три методи попередньої оцінки інвестиційної вартості об'єкта інвестування, що можуть використовуватися при визначенні вартості капітальних інвестицій.

Таблиця 2.4 – Методи визначення оцінки інвестиційних витрат за[21, с.114]

Метод оцінки	Сутність методу	Практичне використання
1)Витратний метод оцінки	На основі визначення вартості витрат на створення подібного об'єкту в сучасних умовах	Передбачає розробку <i>кошторису витрат</i> , що включає вартість будівельно-монтажних, ремонтно-будівельних, вартість матеріалів, вартість обладнання, вартість монтажу тощо.
2)Метод аналогій	На основі інформації щодо оцінки купівлі подібних об'єктів, що реально відбулися на ринку останнім часом;	Неможливо використовувати для унікальних об'єктів, використовується для типових об'єктів, що мають однакові ознаки якості, які можуть коректуватися.
3)Метод оцінки «за бізнесом»	З урахуванням того прибутку, який прогнозується отримати від володіння запланованим до придбання об'єктом.	Трудомісткій процес. Передбачає наявність бізнес-планів використання об'єктів інвестування, що враховує багатоваріантність, визначення ставки дисконтування, очікуваного загального за роками володіння об'єктом чистого приведенного прибутку, встановлення очікуваної дохідності від інвестування в придбання об'єкту та відповідно з цим розрахунок ціни, що відповідає дохідності.

Для обліку капітальних інвестицій, що відображають усі витрати підприємства на придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів, затрати накопичуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції». За дебетом рахунку:

- формується первинна вартість об'єктів інвестування: основних засобів та нематеріальних активів,
- відображається збільшення понесених підприємством капітальних інвестиційних витрат,
- віддзеркалюється зростання вартості необоротних активів, що відбувається у наслідок поліпшення необоротних активів, які призводять до зростання майбутніх економічних вигід понад первинно встановлених,
- відображається дооцінка незавершених капітальних інвестицій.

По кредиту рахунку 15 «Капітальні інвестиції» відображається:

- зменшення капітальних інвестицій в результаті у зв'язку з прийняттям до експлуатації об'єктів інвестування;

– уцінка незавершених капітальних інвестицій.

Сальдо рахунку показує незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні та нематеріальні активи, вартість іммобілізованих грошових коштів у незавершених об'єктах.

Відповідно до П(С)БО 7 «Основні засоби» капітальні інвестиції в основні засоби визначаються як витрати на будівництво, реконструкцію, модернізацію (інші поліпшення, що збільшують первісну (переоцінену) вартість), виготовлення, придбання об'єктів матеріальних необоротних активів (у тому числі необоротних матеріальних активів, призначених для заміни діючих, і устаткування для монтажу), що здійснюються підприємством[101, ст. 4]. Але не всі науковці розподіляють таке тлумачення. Так, наприклад, Голов С., Костюченко І., Кравченко І., Ямборко Г., вважають, що незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи – це капітальні інвестиції у будівництво, виготовлення, реконструкцію, модернізацію, придбання об'єктів необоротних матеріальних активів, введення яких в експлуатацію на дату балансу не відбулося, а також авансові платежі для фінансування будівництва[102, с.83]. У цьому визначенні, по-перше, підкреслюється незавершеність процесів інвестування, по – друге, до складу незавершених капітальних інвестицій включаються авансові платежі для фінансування будівництва. Ми поділяємо цю думку, виходячи з економічної сутті авансових платежів, що як і незавершені капітальні вкладення у формування необоротних активів, виражають процес виведення з поточного операційного обороту грошових коштів, та за своєю економічною суттю є необоротним активом.[103, с.77]

Незавершені капітальні інвестиції у нематеріальні активи – капітальні інвестиції у придбання, створення і модернізацію нематеріальних активів, використання яких на дату балансу не відбулося[102, с.84]. Рахунок 15 «Капітальні інвестиції» має наступні субрахунки, призначення яких регламентоване Інструкцією про використання рахунків бухгалтерського обліку[104] (див. табл. 2.5).

Кошти, які забудовник отримав від пайовика для пайової участі в будівництві об'єкта, відображаються за дебетом рахунків обліку грошових коштів, запасів і кредитом рахунку 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" із внесенням до аналітичного обліку відомостей про пайовика і

об'єкт будівництва. Після оформлення документів про право власності пайовика на відповідну частку збудованого об'єкта й приймально-передавального акту забудовник на відповідну вартість дебетує рахунок 48 у кореспонденції з рахунком 15.

Таблиця 2.5 - Призначення субрахунків рахунку 15 «Капітальні інвестиції» [104]

Назва субрахунку	Призначення субрахунку
151 "Капітальне будівництво"	Відображаються витрати на будівництво, що здійснюється як господарським, так і підрядним способом для власних потреб підприємства. На цьому субрахунку також ведеться облік устаткування, що підлягає монтажу в процесі будівництва.
152 "Придбання (виготовлення) основних засобів"	Призначений для обліку витрат на придбання або виготовлення власними силами матеріальних активів, облік яких ведеться на рахунку 10 "Основні засоби" (крім об'єктів будівництва та основного стада).
153 "Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів"	Відображаються витрати підприємства (організації, установи) на придбання або виготовлення власними силами матеріальних активів, облік яких ведеться на рахунку 11 "Інші необоротні матеріальні активи".
154 "Придбання (створення) нематеріальних активів"	Відображаються витрати підприємства на придбання або створення власними силами активів, облік яких ведеться на рахунку 12 "Нематеріальні активи".
155 "Придбання (вирощування) довгострокових біологічних активів"	Ведеться облік витрат на придбання або вирощування (створення) довгострокових біологічних активів, облік яких ведеться на рахунку 16 "Довгострокові біологічні активи", у тому числі на вирощування незрілих довгострокових біологічних активів, та формування основного стада робочої і продуктивної худоби (крім тварин, які обліковуються на рахунку 21 "Поточні біологічні активи").

Передані забудовнику кошти для пайової участі в будівництві об'єкта пайовик відображає за кредитом рахунків обліку грошових коштів, запасів у кореспонденції з рахунком 37 "Розрахунки з різними дебіторами". Після одержання оформлених документів про право власності й приймально-передавального акту пайовика на відповідну частку збудованого об'єкта кредитується рахунок 37 у кореспонденції з рахунком 15. Зарахування на баланс власної частки збудованого об'єкта відображається за дебетом рахунку 10 "Основні засоби" та кредитом рахунку 15. Якщо власна частка збудованого об'єкта (квартири, нежитлові приміщення) призначені пайовиком для продажу, то їх зарахування на баланс пайовика відображається за дебетом рахунку 28 "Товари" та кредитом рахунку 15.

Аналітичний облік капітальних інвестицій ведеться відповідно за видами основних засобів, інших матеріальних необоротних активів, нематеріальних активів, а також за окремими об'єктами капітальних вкладень (інвентарними об'єктами)[104].

На субрахунках 15 рахунку формується первісна вартість основних засобів та нематеріальних активів, показників, що визначають вартість основного капіталу підприємства. З цього приводу дуже важливим є розподіл витрат, що пов'язані зі створенням, придбанням необоротних активів між капітальними інвестиціями та витрати звітного періоду.

При формуванні первісної вартості основних засобів, маючи на увазі технологічну структуру реальних інвестицій, доцільно визначати складові за видами витрат.

До первісної вартості основних засобів, що формується на рахунку 15 «Капітальні інвестиції» згідно зі П(С)БО 7 «Основні засоби» відносяться:

- суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);

- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються в зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;

- суми ввізного мита;

- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству/установі);

- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;

- витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів;

- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.[101 , п.7]

Фінансові витрати не включаються до первісної вартості основних засобів, придбаних (створених) повністю або частково за рахунок запозичень (за винятком фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати").

Первісна вартість об'єкта основних засобів збільшується з одночасним створенням забезпечення на обґрунтовану розрахунком суму зобов'язання, яке відповідно до законодавства виникає у підприємства щодо демонтажу, переміщення цього об'єкта та приведення земельної ділянки, на якій він розташований, у стан, придатний для подальшого використання (зокрема на передбачену законодавством рекультивацію порушених земель) [101, п.7].

У 2011 р. П(С)БО 7 було доповнено положенням відповідно до якого підприємство може капіталізувати витрати на ремонт згідно з податковим законодавством : «Первісна (переоцінена) вартість основних засобів може бути збільшена на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням та ремонтом об'єкта, визначену у порядку, встановленому податковим законодавством.[101, п.14]. Податковий кодекс у редакції 2011 р. відповідно до п.146.12 визначав правило списання так: первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних із ремонтом та поліпшенням об'єктів ОЗ (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція), що приводить до зростання майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єктів у сумі, що перевищує 10 відсотків сукупної балансової вартості всіх груп ОЗ, що підлягають амортизації, на початок звітного податкового року з віднесенням суми поліпшення на об'єкт основного засобу, щодо якого здійснюється ремонт та поліпшення. Відповідно витрати на ремонт та поліпшення ОЗ у вказаному розмірі підлягають амортизації.

Таким чином, якщо ремонтні витрати перевищували 10% ліміт, то вони б капіталізувалися у вартості активів. Починаючи з 2011 року у українських підприємств з'являлася альтернатива, відповідно до якої ремонтно-поліпшуючи витрати у бухгалтерському обліку могли потрапити у вартість основних засобів, якщо такі витрати не вели до росту очікуваних економічних вигід. З іншої сторони, у вартість основних засобів могли не потрапити ті поліпшення, які не перевищують 10%[103, с.86]. Слід відзначити, що підприємства, що використовують міжнародні стандарти бухгалтерської звітності та обліку не можуть використовувати податкову альтернативу, бо МСФО такий підхід не визнають. При визначенні суми засвоєних капітальних інвестицій у період 2011-2014 р.р, слід мати на увазі податкову альтернативу

П(С)БО, що може призвести до росту вартості основних засобів, що не буде відображати інвестиційної діяльності підприємства.

Нова редакція Податкового Кодексу України, що змінила правила визначення прибутку до оподаткування, не передбачає окремо визначення витрат на ремонт. До компетенції облікової служби підприємства відносяться питання щодо розподілу витрат на інвестиційні, що призводять до росту вартості основного капіталу підприємства та поточні витрати, що втілюють затрати на ремонт основних засобів, які передбачають отримання майбутніх вигід на первинно встановленому рівні.

Первісна вартість та відповідно вартість засвоєних капітальних інвестицій за витратами на створення нематеріальних активів (НМА) формується на рахунку 154 "Придбання (створення) нематеріальних активів". Незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи (сальдо рахунку 154) - капітальні інвестиції у придбання, створення і модернізацію нематеріальних активів, використання яких за призначенням на дату балансу не відбулося[19, п.4].

Придбаний або *отриманий* нематеріальний актив відображається в балансі, якщо існує імовірність одержання майбутніх економічних вигід, пов'язаних з його використанням, та його вартість може бути достовірно визначена[19, п.6]. Придбані (створені) нематеріальні активи зараховуються на баланс підприємства/установи за первісною вартістю. Нематеріальний актив, *отриманий в результаті розробки*, слід відображати в балансі за умов, якщо підприємство/установа має: намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання; можливість отримання майбутніх економічних вигід від реалізації або використання нематеріального активу; інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних з розробкою нематеріального активу[19, п.7]. Не визнаються нематеріальним активом, а підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені: витрати на дослідження; витрати на підготовку і перепідготовку кадрів; витрати на рекламу та просування продукції на ринку; витрати на створення, реорганізацію та переміщення підприємств/установ або їх частини; витрати на

підвищення ділової репутації підприємства/установи, вартість видань і витрати на створення торгових марок (товарних знаків).

При створенні нематеріальних активів підприємство несе витрати, які потребують розподілу на капітальні, що відповідають сутті інвестицій та поточні, що списуються на затрати звітного періоду. Особливості розподілу включають врахування виду нематеріальних активів та використання підприємством національних або міжнародних стандартів обліку та звітності.

Згідно з П(С)БО 8 до НМА відносяться *компіляції даних (бази даних)*, до яких можуть бути віднесені бази даних про контрагентів (покупців та постачальників). П(С)БО не визначають критерії розподілу витрат на створення баз до інвестиційних або поточних витрат. За МСБО капіталізації підлягають витрати на придбання баз даних, що визначає визнання витрат як об'єкту необоротних активів. Витрати, що пов'язані із створенням баз даних підприємством самостійно (генерування переліку клієнтів), відносяться до поточних витрат, та можуть капіталізуватися тільки за умови злиття компаній та потребують пояснення суттєвості баз за умови включення до необоротних НМА.

За роз'ясненням податкової адміністрації витрати на створення *інтернет-сайтів* є НМА. Підприємства, що ведуть облік за ПСБО капіталізують витрати на створення веб-сторінок. У МСБО є спеціальна інтерпретація щодо веб-сайтів, де витрати на їх створення розподіляються на декілька стадій: планування; розробка виконання та інфраструктури; розробка графічного дизайну; розробка змісту. Капіталізації підлягають тільки витрати етапів розробки. Особу увагу приділяють критерію отримання майбутніх економічних вигід, як кваліфікаційної умові. Капіталізувати витрати на створення цього виду НМА можливо за умови отримання прямого доходу від нього. Це можуть бути інтернет-компанії, що ведуть торгівлю, отримуючи замовлення безпосередньо через веб-сайти, підприємства, що отримують доходи від платного доступу на свої сайти, фірми, що отримують дохід від розміщення «чужої» реклами на своїх веб-сайтах[103, с.69]. Підприємства, що використовують сайти для реклами своєї продукції, не можуть капіталізувати витрати на їх створення як НМА.

До інших нематеріальних активів (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв тощо) відповідно до ПСБО та

МСБО відносяться *ліцензії*, витрати на придбання яких повинні капіталізуватися та відповідно враховуватися у складі капітальних інвестицій.

До окремого виду НМА відносяться *права на комерційні позначення* (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування тощо)[19, п.5], в той же час витрати на підвищення ділової репутації підприємства/установи, вартість видань і витрати на створення торгових марок (товарних знаків) не визнаються нематеріальним активом, а підлягають відображенню у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені[19, п.9]. Таким чином, підлягають уточнення склад витрат, що підлягає капіталізації у складі НМА: витрати, що пов'язані із створенням торговельних марок не підлягають капіталізації, витрати на придбання торговельних марок необхідно визнавати як необоротний матеріальний актив. Такий підхід започатковано як у ПСБО так і у МСБО.

Права користування майном (право користування земельною ділянкою відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право *на оренду приміщень* тощо) можуть капіталізуватися у НМА за умови їх окремого придбання або злитті суб'єктів підприємництва, що дає можливість визначення їх вартості як окремого об'єкту, що відокремлюється від предмету права користування (оренди) майна.

Новий етап інформатизації виробництва, впровадження комп'ютерних технологій потребує систематизації витрат на *комп'ютерні програми* та розгляд випадків капіталізації витрат на їх створення у складі НМА та відповідно віднесення до капітальних інвестицій. Комп'ютерні програми, що інтегровані у «залізо», та без яких комп'ютер працювати не може, інтегруються у складі основних засобів[105, с.243]. Відношення до бухгалтерської класифікації програмних продуктів формується у кожному окремому випадку в результаті аналізу конкретних обставин та професійного судження бухгалтера:

- витрати на придбання окремої від «заліза» програми для власних потреб класифікуються як об'єкт НМА;

- витрати на створення власними силами програми для потреб підприємства може ідентифікуватися як НМА (як фактор капіталізації витрат може використовуватися вартість програми, що становить до 50 % від вартості комп'ютеру[106, с.144]);

- витрати на створення програми, що є предметом реалізації, враховуються у складі витрат на виробництва;
- витрати на створення програми, що генерує роялті – доходи, відображаються у складі НМА.

До НМА відносять також *гудвіл*. Відповідно ПСБО 19 «Об'єднання підприємств» гудвіл - це перевищення вартості придбання над часткою покупця у справедливій вартості придбаних ідентифікованих активів, зобов'язань і непередбачених зобов'язань на дату придбання (107, п.4).

Податковий кодекс України визначає гудвіл (вартість ділової репутації) – як нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо. Вартість гудвілу не підлягає амортизації і не враховується під час визначення витрат платника податку, щодо активів якого виник такий гудвіл (99, ст. 14.1.40). Вартість гудвілу виникає при консолідації фінансової звітності материнського підприємства та фінансової звітності дочірніх підприємств [108, п.16], та відображається у консолідованому балансі окремо від НМА. МСФЗ 3 визначає гудвіл як актив, що неможливо окремо визнати та ідентифікувати. Таким чином, окремо визначити гудвіл як предмет капітальних інвестицій неможливо.

Необхідно зауважити, що МСБО не містить окремих положень щодо незавершених капітальних інвестиціях, а розглядає їх як складову частину основних засобів або інших активів. Фінансові звіти, що складені за МСФЗ можуть не мати окремої статті капітальних інвестицій. Голов С. пропонує статтю капітальні інвестиції перекласифікувати та включати її складові частини у відповідні статті довгострокових активів [109, с.210].

До облікових інструментів, що забезпечують управління реальними інвестиціями належать рахунки, що відображають джерела інвестиційних витрат, склад яких було розглянуто у п. 1.2. План рахунків бухгалтерського обліку не передбачає рахунків, де зосереджуються всі з визначених джерел та відповідно відслідковується (контролюється) їх використання за визначеним напрямком. Крім того, при наявності рахунків джерел, зазвичай, не створюється грошове забезпечення джерела у активі балансу, тобто виокремлення рахунків

грошових коштів, де зосереджувалися би кошти різних джерел. Виняток з загальної практики складають джерела асигнувань з бюджетів різного рівня на безповоротній основі, цільові асигнування недержавних фінансових установ та інститутів на безповоротній основі, кредити банків та позики інших фінансових установ, державні цільові пільгові кредити.

Для обліку цільових асигнувань з бюджетів різного рівня та недержавних фінансових установ на безповоротній основі використовується рахунок 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

На рахунку 48 ведеться облік та узагальнення інформації про наявність та рух коштів фінансування заходів цільового призначення (в тому числі отримана гуманітарна допомога).

Кошти цільового фінансування і цільових надходжень можуть надходити як субсидії, асигнування з бюджету та позабюджетних фондів, цільові внески фізичних та юридичних осіб тощо.

За кредитом рахунку 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" відображаються кошти цільового призначення, для фінансування певних заходів, у тому складі фінансування інвестиційних програм, проектів, за дебетом - використані суми за певними напрямками, визнання їх доходом, а також повернення невикористаних сум.

Рахунок 48 "Цільове фінансування і цільові надходження" має такі субрахунки:

481 "Кошти, вивільнені від оподаткування"

482 "Кошти з бюджету та державних цільових фондів"

483 "Благодійна допомога"

484 "Інші кошти цільового фінансування і цільових надходжень"

На субрахунку 481 "Кошти, вивільнені від оподаткування" ведеться облік вивільнених від оподаткування коштів у зв'язку з наданням пільг з податку на прибуток та їх використання на реалізацію заходів цільового призначення відповідно до законодавства.

На субрахунку 482 "Кошти з бюджету та державних цільових фондів" ведеться облік коштів, отриманих з бюджету та державних цільових фондів, та їх використання.

На субрахунку 483 "Благодійна допомога" ведеться облік надходження та використання платниками податку на додану вартість коштів (товарів, робіт,

послуг) благодійної допомоги, яка відповідно до законодавства звільняється від оподаткування податком на додану вартість.

На субрахунку 484 "Інші кошти цільового фінансування і цільових надходжень" ведеться облік надходження та використання коштів, які не відображаються на інших субрахунках рахунку 48 "Цільове фінансування і цільові надходження".

Аналітичний облік коштів цільового фінансування і цільових надходжень та їх витрачання провадиться за їх призначенням та джерелами надходжень[104].

У міру надходження коштів цільового фінансування дебетується субрахунок 313 «Інші рахунки у банку в національній валюті», на якому відображається використання отриманих коштів за видами витрат відповідно до складених кошторисів. Одночасно з цим дебетується рахунок 48 і кредитується рахунок 69 «Доходи майбутніх періодів». При амортизації створеного та введеного до експлуатації об'єкту основних засобів, що був предметом інвестицій, нараховується дохід, який відображається на рахунку 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів». На рахунку 745 узагальнюється інформація про доходи від безоплатно одержаних необоротних активів, фінансових інвестицій та цільового фінансування капітальних інвестицій. Дохід від цільового фінансування капітальних інвестицій та безоплатно одержаних необоротних активів, що підлягають амортизації, визначається у сумі, пропорційній сумі амортизації відповідних активів одночасно з її нарахуванням. Дохід від безоплатно одержаних земельних ділянок і фінансових інвестицій визнається при їх вибутті[104]. Алгоритм обліку коштів цільового фінансування відображено табл. 2.6.

Аналіз наведеної методики обліку цільового фінансування свідчить про необхідність виокремлення субрахунків третього рівня на синтетичних рахунках 313, 48, 69, 745 для можливостей контролювання здійснення процесів фінансування інвестицій, як складової управління.

Кредити банків та позики інших фінансових установ, державні цільові пільгові кредити на капітальні вкладення обліковуються відповідно на рахунках 60 "Короткострокові позики", 61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями", 50 "Довгострокові позики". На рахунку 60 ведеться облік розрахунків у національній і іноземній валютах за кредитами банків, строк

повернення яких не перевищує дванадцяти місяців з дати балансу, та за позиками, термін погашення яких минув. За кредитом рахунку відображаються суми одержаних кредитів (позик), за дебетом - сума їх погашення та переведення до довгострокових зобов'язань у разі відстрочення кредитів (позик).

Таблиця 2.6 – Облік використання коштів цільового фінансування інвестиційних програм, проектів

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Надійшли кошти на фінансування інвестиційного проекту, програми	313	48
2.	Відображені витрати постачальникам та підрядникам за надані послуги, поставлені матеріали, обладнання	152, 641	631
3.	Нарахована заробітна плата за монтаж обладнання	152	661
4.	Проведено нарахування на заробітну плату єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування	152	651
5.	Зараховано до складу основних засобів об'єкт основних засобів, як результат виконання інвестиційного проекту, програми	10	152
6.	Погашено заборгованість перед постачальниками, органами соціального страхування та з платежів до бюджету	631, 651, 641	313
7.	Отримано кошти на виплату заробітної плати	301	313
8.	Зменшено цільове фінансування і віднесено на доходи майбутніх періодів	48	69
9.	Нарахована амортизація за звітний період по об'єкту основних засобів, що створений за кошти цільового фінансування	23, 91,92, 93,941,949	131
10.	На суму нарахованої амортизації зменшено доходи майбутніх періодів та відображено доход звітного періоду	69	745

Рахунок 61 "Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями" призначено для узагальнення інформації про стан розрахунків за поточними зобов'язаннями, переведеними зі складу довгострокових, при настанні строку погашення протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

На рахунку 50 "Довгострокові позики" ведеться облік розрахунків за довгостроковими позиками банків та іншими залученими позиковими коштами у інших осіб, які не є поточним зобов'язанням.

За кредитом рахунку 50 "Довгострокові позики" відображаються суми одержаних довгострокових позик а також переведення короткострокових

(відстрочених), за дебетом - погашення заборгованості за ними та переведення до поточної заборгованості за довгостроковими зобов'язаннями.

На субрахунках 501, 502 відображаються суми довгострокової заборгованості банкам за наданий кредит відповідно в національній та іноземній валюті.

На субрахунках 503, 504 відображаються суми відстроченої заборгованості банкам за кредит, термін погашення якого відстрочено, відповідно в національній та іноземній валюті.

На субрахунках 505, 506 відображаються суми довгострокової заборгованості щодо зобов'язання із залучення позикових коштів (крім кредитів банків), відповідно в національній та іноземній валюті.

Аналітичний облік ведеться за позикодавцями (банками) в розрізі кожного кредиту (позики) окремо та строками погашення кредиту (позик).

Кошти отримані на фінансування капітальних вкладень зараховуються на рахунок 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті», використання їх з рахунку 313 дозволяє контролювати цільове використання коштів відповідно до предмету кредитного договору. Відсотки, що нараховуються по кредитам відносяться до фінансових витрат підприємства.

Типові проводки з обліку фінансування за допомогою кредитів та позик наведені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Кореспонденція рахунків з обліку кредитів та позик на капітальні вкладення

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
1.	Фінансування капітальних вкладень за рахунок довгострокового кредиту	313	50
2.	Пролонгація відстрочених позик	501	503
3.	Переоформлення зобов'язань з фінансової оренди на довгостроковий кредит	531	50
4.	Погашення позик капітальними інвестиціями	50	15
5.	Погашення позик в безготівковій формі	50, 60	311
6.	Переведення довгострокової позики в короткострокову	50	61,60
7.	Погашення позики за рахунок цільового фінансування	50,60	48
8.	Щомісячне нарахування відсотків за кредит	951	684

Одним із найважливіших джерел фінансування капітальних вкладень є амортизаційні відрахування, що підприємства отримують у складі доходу від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг. Власне призначення амортизації – це відтворення основних засобів нематеріальних активів, вона з одного боку є елементом витрат, а іншого – джерелом коштів на відтворення основного засобу або нематеріального активу.

Як елемент витрат амортизаційні відрахування відображаються на рахунку 13 "Знос необоротних активів", який призначено для узагальнення інформації про нараховану амортизацію та індексацію зносу (накопиченої амортизації) необоротних матеріальних і нематеріальних активів, що підлягають амортизації. Рахунок 13 "Знос необоротних активів" має такі субрахунки:

131 "Знос основних засобів"

132 "Знос інших необоротних матеріальних активів"

133 "Накопичена амортизація нематеріальних активів"

134 "Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів"

135 "Знос інвестиційної нерухомості"

За кредитом рахунку 13 "Знос необоротних матеріальних активів" відображається нарахування амортизації та індексації зносу (накопиченої амортизації) необоротних активів, за дебетом - зменшення суми зносу (накопиченої амортизації).

На субрахунку 131 "Знос основних засобів" узагальнюється інформація про суму зносу тих необоротних активів, облік яких ведеться на рахунку 10 "Основні засоби". При цьому інформація про суму зносу інвестиційної нерухомості, облік якої ведеться на субрахунку 100 "Інвестиційна нерухомість" за первісною вартістю узагальнюється на субрахунку 135 "Знос інвестиційної нерухомості".

На субрахунку 132 "Знос інших необоротних матеріальних активів" узагальнюється інформація про суму зносу тих необоротних активів, облік яких ведеться на рахунку 11 "Інші необоротні матеріальні активи".

На субрахунку 133 "Накопичена амортизація нематеріальних активів" узагальнюється інформація про суму накопиченої амортизації нематеріальних активів.

Аналітичний облік зносу (накопиченої амортизації) необоротних активів ведеться відповідно за видами основних засобів, інших матеріальних необоротних активів та нематеріальних активів. На субрахунку 134 "Накопичена амортизація довгострокових біологічних активів" узагальнюється інформація про суму амортизації, нарахованої на довгострокові біологічні активи, облік яких ведеться на субрахунках 162 "Довгострокові біологічні активи рослинництва, які оцінені за первісною вартістю" та 164 "Довгострокові біологічні активи тваринництва, які оцінені за первісною вартістю"[104].

Амортизація основних засобів та нематеріальних активів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких методів:

1) прямолінійного, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів;

2) зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату від ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість;

3) прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітнього року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється;

4) кумулятивного, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання;

5) виробничого, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням

вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів.

Нарахування амортизації здійснюється протягом строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який встановлюється підприємством/установою (у розпорядчому акті) при визнанні цього об'єкта активом (при зарахуванні на баланс), і призупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання та консервації.

При визначенні строку корисного використання (експлуатації) слід ураховувати: очікуване використання об'єкта підприємством/установою з урахуванням його потужності або продуктивності; фізичний та моральний знос, що передбачається; правові або інші обмеження щодо строків використання об'єкта та інші фактори. Строк корисного використання (експлуатації) об'єкта основних засобів переглядається в разі зміни очікуваних економічних вигід від його використання. Метод амортизації обирається підприємством самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигід від його використання [101, п. 22-28.].

МСБО 16 не містять вичерпного переліку методів нарахування амортизації. Крім відомих з ПСБО 7 методів нарахування амортизації МСБО 16 включають методи прогресивної (уповільненої) амортизації: метод амортизаційного фонду та метод ануїтету. Ці методи передбачають поступове зростання суми амортизаційних відрахувань протягом терміну експлуатації основних засобів та засновані на дисконтуванні майбутніх грошових надходжень від інвестицій в основні засоби з використанням складних відсотків. При визначенні ставки дисконту рекомендується ґрунтуватися на вартості капіталу компанії [110, с.182.].

Метод амортизаційного фонду передбачає, що одночасно з періодичним нарахуванням амортизації сума, що дорівнює величині амортизаційних відрахувань, вкладається у надійні цінні папери або депонується на окремому на рахунку. Отримані відсотки за інвестиціями або вкладками також зараховуються до амортизаційного фонду (фонду погашення). Тобто, амортизаційний фонд формується з двох джерел : амортизаційних відрахувань і отриманого доходу у вигляді відсотків на інвестиції або вклади. Цей метод

забезпечує поступове накопичення коштів, потрібних для заміни зношених об'єктів без відволікання поточних фінансових ресурсів[110, с.183].

Метод ануїтету передбачає аналогічний механізм зростання накопиченої амортизації та відрізняється методом розрахунку амортизаційних відрахувань. Якщо метод амортизаційного фонду передбачає використання майбутньої вартості одиниці ануїтету, то метод ануїтету – теперішню вартість одиниці ануїтету та теперішню оцінку очікуваної ліквідаційної вартості об'єкту.

В умовах швидких темпів зростання інфляції методи прогресивної (уповільненої) амортизації можуть стати інструментом акумуляції грошових коштів для оновлення основних засобів та фактором протидії знеціненню грошових коштів, у разі їх акумулюванні на рахунках грошових коштів.

Обліковим інструментом, що призначений для управління процесами фінансування капітальних вкладень є позабалансовий рахунок 09 "Амортизаційні відрахування". На цьому рахунку ведеться облік нарахування та використання амортизаційних відрахувань. Збільшення залишку на рахунку 09 "Амортизаційні відрахування" (надходження) відбувається на суму нарахованої амортизації необоротних активів.

Зменшення залишку на рахунку 09 відображається на суму використаної амортизації на капітальні інвестиції, на погашення отриманих на капітальні інвестиції позик тощо. При визначенні суми використаних амортизаційних відрахувань не враховуються капітальні інвестиції, здійснені за рахунок бюджетних інвестиційних асигнувань, цільових коштів, внесків до статутного (пайового) фонду (капіталу) підприємства тощо.

Аналітичний облік ведеться, зокрема, за такими напрямками використання амортизації на: будівництво об'єктів; придбання (виготовлення) основних засобів; поліпшення (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо) основних засобів; придбання (створення) нематеріальних активів; інші капітальні роботи; погашення отриманих на капітальні інвестиції позик[104].

Емісія акцій (акціонування) та залучення додаткового пайового капіталу відносяться до власних ресурсів фінансування реальних інвестицій. За рахунок додаткового залучення грошових коштів формується грошовий фонд, що може бути використаний для капітальних вкладень. Доцільно, на наш погляд,

організувати облік додатково залучених коштів на виокремленому рахунку в банку з метою контролювання їх використання на зазначені інвестиційні цілі.

Розглядаючи аспекти облікового відображення капітальних вкладень, що втілюють реальні інвестиції підприємства, необхідно дослідити питання щодо внесків у зареєстрований капітал майнових вкладів у вигляді об'єктів основних засобів. Відповідно до Листа Міністерства фінансів України від 17.11.2003, вартість основних засобів та нематеріальних активів, внесених до статутного (пайового) фонду (капіталу) підприємства його засновниками (учасниками), не включається у склад капітальних інвестицій та, відповідно, не відображається на рахунку 15 «Капітальні інвестиції»[111]. Такий же висновок можливо зробити з п. 13 Методичних рекомендацій № 561[112]. Одержання об'єктів основних засобів відображається за дебетом рахунку обліку основних засобів, нематеріальних активів і погашенням (зменшенням) заборгованості засновників (Дебет 10,12, кредит 46).

До первісної вартості об'єктів необоротних активів, що відображається на рахунках 10 та 12, також може включатися:

- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт ОЗ;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) ОЗ (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрати зі страхування ризиків доставки ОЗ;
- витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження ОЗ;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням ОЗ до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

Але всі ці витрати включаються до вартості необоротних активів з відображенням в обліку капітальних інвестицій. Вони збираються за дебетом субрахунків 15 «Капітальні інвестиції» з подальшим збільшенням первісної вартості об'єкту при введенні в експлуатацію (Дебет 10,11, 12, кредит 15).

Але зовсім інший погляд на процес отримання матеріальних вкладів у зареєстрований (статутний, пайовий) капітал декларує податковий облік. У разі отримання внеску у вигляді необоротних активів у свій статутний капітал юридична особа має справу з інвестиціями, а саме - з прямою інвестицією. Адже згідно з пп. 14.1.81 ПКУ, інвестиції - господарські операції, що

передбачають придбання основних засобів, нематеріальних активів, корпоративних прав та / або цінних паперів в обмін на кошти або майно. При цьому прямі інвестиції - це господарські операції, що передбачають внесення коштів або майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою при їх розміщенні такою особою. Корпоративними правами, відповідно до пп. 14.1.90 ПКУ, є права особи, частка якої визначається у статутному фонді (майні) господарської організації. Такі права включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом та статутними документами. Фактично мова йде про те, що підприємство випускає (емітує, розміщує) корпоративні права і набуває в обмін на них об'єкти необоротних активів, тобто стає власником майна, переданого йому учасниками в якості внеску до зареєстрованого (статутного) капіталу, що підтверджує ст. 12 Закону № 1576 і ст. 85 ГКУ [100].

Таким чином, спостерігається розбіжності про уявлення щодо внесків до статутного капіталу підприємства у бухгалтерському та податковому обліку, яке потребує врегулювання. На наш погляд, доцільно такі внески враховувати у капітальних інвестиціях підприємства у бухгалтерському обліку.

Ще одним джерелом капітальних інвестицій вважають лізинг або оренду. Лізинг – це угода, згідно з Цивільним кодексом України, договір майнового найму за яким майнодавець зобов'язується надати наймачу майно у тимчасове користування за визначену плату[113, ст.. 256].

Податковий кодекс України розглядає лізингову операцію як господарську операцію (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних засобів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк.

Лізингові (орендні) операції здійснюються у вигляді оперативного лізингу (оренди), фінансового лізингу (оренди), зворотного лізингу (оренди), оренди житла з викупом, оренди земельних ділянок та оренди будівель, у тому числі житлових приміщень.

Лізингові операції поділяються на:

а) оперативний лізинг (оренда) - господарська операція фізичної або юридичної особи, що передбачає передачу орендарю основного фонду, придбаного або виготовленого орендодавцем, на умовах інших, ніж ті, що передбачаються фінансовим лізингом (орендою);

б) фінансовий лізинг (оренда) - господарська операція, що здійснюється фізичною або юридичною особою і передбачає передачу орендарю майна, яке є основним засобом згідно з цим Кодексом і придбане або виготовлене орендодавцем, а також усіх ризиків та винагород, пов'язаних з правом користування та володіння об'єктом лізингу.

Лізинг (оренда) вважається фінансовим, якщо лізинговий (орендний) договір містить одну з таких умов:

– об'єкт лізингу передається на строк, протягом якого амортизується не менш як 75 відсотків його первісної вартості, а орендар зобов'язаний на підставі лізингового договору та протягом строку його дії придбати об'єкт лізингу з наступним переходом права власності від орендодавця до орендаря за ціною, визначеною у такому лізинговому договорі;

– балансова (залишкова) вартість об'єкта лізингу на момент закінчення дії лізингового договору, передбаченого таким договором, становить не більш як 25 відсотків первісної вартості ціни такого об'єкта лізингу, що діє на початок строку дії лізингового договору;

– сума лізингових (орендних) платежів з початку строку оренди дорівнює первісній вартості об'єкта лізингу або перевищує її;

– майно, що передається у фінансовий лізинг, виготовлене за замовленням лізингоотримувача (орендаря) та після закінчення дії лізингового договору не може бути використаним іншими особами, крім лізингоотримувача (орендаря), виходячи з його технологічних та якісних характеристик.

З метою бухгалтерського обліку оренду поділяють на фінансову та операційну у залежності від способу в який ризики та вигоди, пов'язані з правом власності розподіляються між орендодавцем та орендарем.

Фінансова оренда - оренда, що передбачає передачу орендарю всіх ризиків та вигод, пов'язаних з правом користування та володіння активом. Оренда вважається фінансовою за наявності хоча б однієї з наведених нижче ознак:

- 1) орендар набуває права власності на орендований актив після закінчення строку оренди;
- 2) орендар має можливість та намір придбати об'єкт оренди за ціною, нижчою за його справедливую вартість на дату придбання;
- 3) строк оренди становить більшу частину строку корисного використання (експлуатації) об'єкта оренди;
- 4) теперішня вартість мінімальних орендних платежів з початку строку оренди дорівнює або перевищує справедливую вартість об'єкта оренди;
- 5) орендований актив має особливий характер, що дає змогу лише орендареві використовувати його без витрат на його модернізацію, модифікацію, дообладнання;
- 6) орендар може подовжити оренду активу за плату, значно нижчу за ринкову орендну плату;
- 7) оренда може бути припинена орендарем, який відшкодовує орендодавцю його втрати від припинення оренди;
- 8) доходи або втрати від змін справедливої вартості об'єкта оренди на кінець терміну оренди належать орендарю[114, п.4].

Операційна оренда - оренда інша, ніж фінансова. Ткаченко Н.М. визначає операційну оренду як таку, що передбачає передачу орендодавцю (лізингоотримувачу) в платне користування від лізингодавача необоротні активи (об'єкти лізингу) на термін, що перевищує термін їх повної амортизації (до 90% вартості об'єкта лізингу), з обов'язковим поверненням таких необоротних активів орендодавцю у зв'язку з закінченням терміну дії операційної оренди, визначеного договором оренди[115, с. 337].

При передачі майна у фінансову оренду його вартість та зобов'язання, пов'язані з орендою, відображаються у балансі орендаря. Отримання об'єктів лізингу орендарем відображається як капітальне вкладення (на рахунку 152) з позиковим джерелом фінансування (рахунок 531 «Довгострокові зобов'язання з фінансової оренди»). Поліпшення об'єкту фінансової оренди вважається капітальними вкладеннями за загальними правилами. У табл. 3.1.5 відображені типові проводки з обліку фінансової оренди.

Об'єкти операційної оренди враховуються у орендаря за балансом(рахунок 01 Орендовані основні активи)), їх вартість не відноситься до капітальних вкладень орендаря. За умови виконання орендарям робіт з

поліпшення об'єкту оренди витрати на ці операції вважаються капітальними вкладеннями орендаря, та відповідно обліковуються на рахунку 15 «Капітальні вкладення» з наступним створенням об'єкту основних засобів в обліку, що відображає вартість поліпшень з нарахуванням амортизації на суму витрат протягом терміну оренди. У табл. 2.8 відображені типові проводки з обліку операційної оренди.

Таблиця 2.8 – Облік фінансової та оперативної оренди у орендаря

№ п/п	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
		Дебет	Кредит
Облік фінансової оренди у орендаря			
1	Отриманий об'єкт фінансової оренди за первісною вартістю (з урахуванням зносу), як зобов'язання з фінансовою оренди	152	531
2	Введення в експлуатацію об'єкта оренди	10,11,12	152
3	Частина довгострокових зобов'язань з фінансової оренди переведена до складу поточного зобов'язання, як орендний платіж	531	611
4	Орендний платіж за перший рік	6511	311
5	Нараховані зобов'язання за відсотками	952	684
6	Сплачені відсотки	684	311
7	Нарахування зносу об'єкта фінансової оренди	23,91,92,93,94	13
8	Витрати на утримання об'єкту оренди	23,91,92,93,94	20,66,65,631
9	Витрати на поліпшення об'єкту фінансової оренди, що призводять до збільшення майбутніх економічних вигод	15	20,22,66,65,631
10	Збільшення первісної вартості об'єкту оренди на суму поліпшень	10,11,12	15
Облік операційної оренди у орендаря			
1	Зараховано об'єкт оренди на позабалансовий рахунок	01	
2	Нараховано орендну плату	91,92,93,94	685
3	Перераховано орендну плату	685	311
4	Відображені витрати з поліпшення об'єкту операційної оренди	152, 153	20,22,66,65,631
5	Витрати на поліпшення орендованого об'єкту відображено як засвоєну капітальну інвестицію	10,117	152,153
6	Нарахована амортизація на суму витрат з поліпшення об'єкта оренди протягом строку оренди	23,91,92,93	13
7	Після закінчення строку оренди списана сума нарахованого зносу по створеному об'єкту	13	10,117
8	Списана залишкова вартість об'єкту з поліпшення орендованого об'єкту	912	10,117
9	Списано об'єкт оренди із забалансового рахунку		01

Таким чином, операції з фінансової оренди у будь-якому випадку відносяться до реальних інвестицій підприємства. При поліпшеннях об'єкту основних засобів при оперативній оренди за рахунок орендаря, відповідні витрати розглядаються як капітальні інвестиції.

Внутрішнім джерелом фінансування капітальних інвестицій є також кошти від реалізації зайвих необоротних активів. Процедура реалізації необоротних активів передбачає переведення їх до категорії необоротних активів, що утримаються для продажу, та групи вибуття. Необоротні активи, група вибуття, які визнані утримуваними для продажу, припиняють визнаватися у складі необоротних активів, амортизація на них не нараховується[116, п.7]. За залишковою вартістю вони обліковуються на рахунку 286 "Необоротні активи та групи вибуття, утримувані для продажу". Дохід від реалізації цих об'єктів визначається на субрахунку 712 "Дохід від реалізації інших оборотних активів", собівартість відповідно на 943 "Собівартість реалізованих виробничих запасів"[104]. Тобто результат від реалізації необоротних активів визначається у складі прибутку від операційної діяльності. Однак, при формуванні Звіту про рух грошових коштів(форма № 3) надходження грошових коштів від реалізації необоротних активів включається до руху коштів у результаті інвестиційної діяльності.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає інвестиційну діяльність як придбання та реалізацію тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів[80, п.3]. Виходячи з цього поняття, необхідно привести систему відображення інформації щодо реалізації необоротних активів до єдиного трактування.

Фінансова звітність містить облікову інформацію, що створює підґрунтя для прийняття управлінських рішень щодо реальних інвестицій підприємства. У табл. 2.9 зосереджена інформація про капітальні інвестиції, необоротні активи, яка відображається у формах фінансової звітності.

Наведена інформація, що включає також додаткові статті, надає тільки загальне представлення про стан реального інвестування на підприємстві, його вартісний рух та обмежене коло джерел.

Разом з річною фінансовою звітністю всі підприємства подають Примітки до річної фінансової звітності (форма № 5)[80, розділ II, п.1, 117,118], які

дозволяють більш конкретно характеризувати саме капітальні вкладення та їх засвоєння протягом звітного періоду.

Таблиця 2.9 – Інформація про капітальні інвестиції, основні засоби та нематеріальні активи, що наведена у фінансової звітності

№ п/п	Показник	Звіт	Розділ	Рядок
1	2	3	4	5
1	Незавершені капітальні інвестиції	Баланс (форма № 1)	I.Необоротні активи	1005
2	Стан та рух нематеріальних активів: залишкова вартість первісна вартість накопичена амортизація	Баланс (форма № 1)	I.Необоротні активи	1000 1001 1002
3	Стан та рух основних засобів: залишкова вартість первісна вартість знос	Баланс (форма № 1)	I.Необоротні активи	1010 1011 1012
4	Інвестиційна нерухомість (справедлива вартість) або у випадку, якщо інвестиційна нерухомість обліковується за первісною вартістю : залишкова вартість первісна вартість знос інвестиційної нерухомості	Баланс (форма № 1)	I.Необоротні активи	1015 1015 1016 1017
5	Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	Баланс (форма № 1)	III. Необоротні активи, утримані для продажу, та групи вибуття	1200
6	Інші довгострокові зобов'язання(у тому складі з фінансової оренди)	Баланс (форма № 1)	II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	1515
7	Довгострокові кредити банку (в частині фінансування капітальних вкладень)	Баланс (форма № 1)	II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	1510
8	Цільове фінансування	Баланс (форма № 1)	II. Довгострокові зобов'язання та забезпечення	1525
9	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	Баланс (форма № 1)	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700

Продовження таблиці 2.9

1	2	3	4	5
10	Амортизація	Звіт про фінансові результати (форма № 2)	III. Елементи операційних витрат	2515
11	Надходження від реалізації необоротних активів	Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)	II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	3205
12	Надходження від вибуття дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)	II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	3235
13	Витрачання на придбання необоротних активів	Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)	II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	3260
14	Витрачання на придбання дочірнього підприємства та іншої господарської одиниці	Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)	II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності	3280
15	Витрачання на сплату заборгованості з фінансової оренди	Звіт про рух грошових коштів (форма № 3)	III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності	3365
16	Збиток (прибуток) від реалізації необоротних активів, утримуваних для продажу, та груп вибуття	Звіт про рух грошових коштів(непрямий метод) (форма № 3-н)	I. Рух коштів у результаті операційної діяльності	3523
17	Дооцінка (уцінка) необоротних активів (нетто результат переоцінки необоротних активів)	Звіт про власний капітал (форма №4)	Інший сукупний дохід за звітний період	4111
18	Сума чистого прибутку на створення спеціальних (цільових) фондів	Звіт про власний капітал (форма №4)	Розподіл прибутку	4220

У розділі III «Капітальні інвестиції» розкривається інформація про витрати підприємства на капітальне будівництво, придбання (виготовлення) об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, довгострокових біологічних активів та інших капітальних інвестицій. При цьому вартість об'єктів, отриманих безкоштовно і в якості внеску в статутний капітал, у складі капітальних інвестицій не відображається. У табл. 2.10 наведено порядок відображення інформації цьому розділі Приміток.

Таблиця 2.10 – Інформаційний зміст Розділу III «Капітальні інвестиції»

Приміток до фінансової звітності

Найменування показника	Код рядка	За рік	На кінець року
Капітальне будівництво	280	<i>Оборот по дебету 151</i> Витрати на капітальне будівництво протягом року.	<i>Сальдо 151</i> Вартість незавершеного капітального будівництва.
Придбання (виготовлення) основних засобів	290	<i>Оборот по дебету 152</i> Витрати на придбання або виготовлення основних засобів протягом року.	<i>Сальдо 152</i> Вартість основних засобів: 1)що придбані, але не введені до експлуатації, 2)що знаходяться у стадії виготовлення.
Придбання (виготовлення) інших необоротних матеріальних активів	300	<i>Оборот по дебету 153</i> Витрати на придбання або виготовлення інших необоротних матеріальних активів.	<i>Сальдо 153</i> Вартість інших необоротних матеріальних активів: 1)що придбані, але не введені до експлуатації, 2)що знаходяться у стадії виготовлення.
Придбання (створення) нематеріальних активів	310	<i>Оборот по дебету 154</i> Витрати на придбання або створення нематеріальних активів.	<i>Сальдо 154</i> Вартість нематеріальних активів: 1)що придбані, але не введені до експлуатації, 2)що знаходяться у стадії створення.
Придбання (вироснування) довгострокових біологічних активів	320	<i>Оборот по дебету 155</i> Витрати на придбання або вироснування довгострокових біологічних активів	<i>Сальдо 155</i> Вартість довгострокових біологічних активів: 1)що придбані, але не введені до експлуатації, 2)що знаходяться у стадії вироснування.
Інші	330		
Разом		Сума строк 280÷330	Сума строк 280÷330
З рядка 340 гр.3* - капітальні інвестиції в інвестиційну нерухомість	341	В частині об'єктів інвестиційної нерухомості з обороту по Дебету 152	—
- фінансові витрати, включені до капітальних інвестицій**	342	Оборот Дебет 152 – Кредит 95	

* Дані рядків наводяться довідково

** Фінансові витрати можуть бути включені в капітальні інвестиції у випадку створення на підприємстві кваліфікаційного активу за рахунок позикових коштів. Порядок капіталізації фінансових витрат визначає П(С)БО 31 та Методичні рекомендації № 1300

Критичний огляд змісту Розділу III визначив відсутність інформації щодо:

- капітальних інвестицій, що були засвоєні протягом звітного року;
- напрямки витрат капітальних інвестицій за технологічною структурою.

На наш погляд, інформативність цього розділу значно зросла би у разі доповнення її показниками залишку капітальних інвестицій на початок року та вартості інвестицій, що були засвоєні протягом звітного періоду. Для такої реструктуризації форми не потрібно мати додаткових облікових групувань або перетворень. Крім того, така форма представлення інформації має бути узгоджена з першим та другим розділом Приміток.

У першому розділі Приміток «Нематеріальні активи» наведено інформаційний зріз стану та руху нематеріальних активів за окремими групами за первісною вартістю, накопиченою амортизацією, що дозволяє визначити

- залишок на початок та кінець року;
- надходження за рік, що відображає вартість засвоєних капітальних інвестицій;
- вибуття за рік;
- суми нарахованої амортизації за рік – джерело фінансування капітальних інвестицій;
- втрати від зменшення корисності;
- інші зміни за рік, у тому складі вартість удосконалення об'єктів НМА, що також втілюють засвоєні капітальні вкладення.

Довідково у цьому розділі відображається:

- вартість створених підприємством нематеріальних активів та введених до експлуатації, що відображає капіталізовані інвестиційні витрати, на кінець року за первісною вартістю;
- вартість нематеріальних активів, отриманих за рахунок цільових асигнувань, з загального обсягу засвоєних капітальних інвестицій.

У другому розділі Приміток «Основні засоби» наведено інформаційний зріз стану та руху основних засобів за окремими групами за первісною вартістю, зносом, що дозволяє визначити показники аналогічні першому розділу Приміток. Крім того виокремлена первісна вартість та знос основних засобів одержаних за фінансовою орендою, що дозволяє визначити позикове

джерело фінансування капітальних вкладень у основні засоби. Довідково із загальної вартості основних засобів на кінець року наводиться:

- залишкова вартість основних засобів, що тимчасово не використовується (консервація, реконструкція тощо);
- первісна (переоцінена) вартість повністю амортизованих основних засобів;
- основні засоби орендованих цілісних майнових комплексів;
- вартість основних засобів, придбаних за рахунок цільового фінансування, та введених в експлуатацію.

Безпосередньо до джерел капітальних вкладень відноситься амортизація. У розділі XIII «Використання амортизаційних відрахувань» відображається сума нарахованих за рік амортизаційних відрахувань за усіма необоротними активами та використання за рік амортизаційних відрахувань загальною сумою, в тому числі на:

- будівництво об'єктів;
- придбання (виготовлення) та поліпшення основних засобів, окремо машин та обладнання;
- придбання (створення) нематеріальних активів;
- погашення отриманих на капітальні інвестиції позик.

Для заповнення цього розділу використовуються дані позабалансового рахунку 09 «Амортизаційні відрахування» або аналітичні дані по рахунку 15.

Для узагальнення інформації про наявність та рух основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів та зносу необоротних активів, а також для відображення капітальних і фінансових інвестицій призначений Журнал 4 (за кредитом рахунків 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 35)[171]. Записи в Журналі 4 ведуться на підставі первинних та зведених облікових документів (акту приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів, акту списання, розрахунку амортизації тощо). У розділі II Журналу 4 відображаються капітальні інвестиції (введення в дію необоротних активів, вибуття внаслідок продажу, уцінка тощо), інші необоротні активи та фінансові інвестиції (їх погашення, списання тощо) (за кредитом рахунків 14, 15, 18, 35).

Відомість 4.1 ведеться за дебетом рахунку 15 і призначена для аналітичного обліку капітальних інвестицій в розрізі витрат капітального

характеру (будівельні, монтажні, проектні роботи, вартість придбаного устаткування, що потребує і не потребує монтажу, затрати на придбання (виготовлення, спорудження) інших необоротних матеріальних (спеціальних інструментів, інвентарної тари, тимчасових нетитульних споруд, предметів прокату, бібліотечних фондів) і нематеріальних активів (фінансова оренда), а також з поділом інвестицій у капітальне будівництво, що виконані підрядним і господарським способом. У цій Відомості також відображаються витрати на проведення модернізації, модифікації, дообладнання (субрахунок 152), реконструкції, добудови (субрахунок 151) об'єкта, що приводить до збільшення первісно очікуваних від його використання майбутніх економічних вигід.

Облік капітального будівництва ведеться за фактичними витратами. Для визначення фактичної вартості кожного окремого об'єкта капітального будівництва, реконструкції, добудови, модернізації, модифікації, що здійснюється у кількох звітних періодах, застосовується вкладний аркуш формату Відомості 4.1 із зазначенням назви об'єкта.

Аналітичний облік нематеріальних активів ведеться у Відомості 4.3, де відображаються дані про придбані, отримані, створені нематеріальні активи, про переоцінку, зменшення і відновлення корисності нематеріальних активів, про вибуття. На кінець кожного місяця наводиться сальдо вартості нематеріальних активів та їх зносу.

2.3 Характеристика аналітичного інструментарію з дослідження реальних інвестицій

В економічній літературі існує багато підходів і методик аналізу та оцінювання ефективності інвестиційної діяльності підприємств, які можна об'єднати у двома напрямками: ретроспективний аналіз інвестиційної діяльності та аналіз ефективності інвестиційних проектів.

У свою чергу, у ретроспективному аналізі ефективності реального інвестування виділяють багато напрямів, серед яких найчастіше виокремлюють:

- аналіз інвестиційної привабливості; (120; 46, с 327)
- оцінка та аналіз залучених інвестиційних ресурсів;

– оцінка альтернативних варіантів інвестування в основний капітал;
(92, с.219)

– оцінка та аналіз ризиків інвестиційної діяльності;(89, с.514)

– оцінка інвестиційної діяльності як складової ділової активності підприємства;

– аналіз рівня інвестиційної активності;

– ретроспективне оцінювання ефективності реальних інвестицій.

– оцінювання загальної вартості інвестицій;

– визначення структури капітальних вкладень та ефективності їх використання;

– оцінювання доцільності капітальних вкладень;

– аналіз беззбитковості інвестиційних проектів;

– розроблення капітальних бюджетів та оцінка їх виконання;

– оцінювання ефективності інвестиційних проектів;

– оцінювання інвестиційних проектів, до реалізації яких залучені іноземні інвестори;

– планування капітальних витрат;

У зв'язку з чисельними напрямками доречно їх класифікація відповідно до суб'єктів аналізу та оцінювання інвестиційної діяльності, серед яких виділяють зовнішніх та внутрішніх суб'єктів.

Для зовнішніх суб'єктів першочерговим є оцінка інвестиційної привабливості підприємства. Під інвестиційною привабливістю підприємства розуміють доцільність вкладення в нього вільних коштів. Відповідно до «Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій» інвестиційна привабливість підприємства - рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного підприємства, яке може визначатися чи оцінюватися значеннями відповідних показників, у тому числі інтегральної оцінки[121].

Кожний суб'єкт підприємництва повинен мати уявлення про власну інвестиційну привабливість для оцінки можливості залучення зовнішніх інвестицій. При оцінці підприємства як потенційного об'єкта інвестування, за думкою Скібіцького О.М., в першу чергу необхідно встановити стадію життєвого циклу[122, с.326]. Інвестиційно привабливим вважає підприємства,

які знаходяться на перших трьох стадіях життєвого циклу(народження, початку діяльності, швидкого зростання). На четвертій стадії – стабільного функціонування інвестування доцільне на початковій фазі. На останній стадії життєвого циклу інвестор може вкладати кошти лише за умови реалізації стратегії «другого відродження», перепрофілювання або злиття. Для визначення стадії життєвого циклу пропонується проводити аналіз за декілька років таких показників, як об'єм продажу, розміри активів, прибутку та власного капіталу. Інтенсивний приріст цих показників спостерігається на перших трьох стадіях, на подальших двох – стабілізація та падіння їх рівня[122, с.327]. На нашу думку, така методика цілком доречна в умовах стабільності макроекономічних показників та зовнішнього середовища підприємства.

При аналізі підприємства як об'єкту інвестування потенційних учасників (акціонерів, власників) підприємства поряд з показниками рентабельності, фінансової стійкості та платоспроможності, будуть цікавити обсяги та ефективність капітальних вкладень, здійснюваних на підприємстві, аналіз структури інвестицій, що дозволяє створити судження щодо перспективності напрямків їх вкладення. Об'єктами такого аналізу можуть бути:

- виробнича (галузева) структура капітальних вкладень підприємства, яка характеризує перспективи його майбутньої галузевої диверсифікації;
- технологічна структура капітальних вкладень — співвідношення витрат на будівельно-монтажні роботи (пасивна частина капітальних вкладень) і на придбання обладнання, машин, інструментів (активна частина);
- відтворювальна структура капітальних вкладень: співвідношення між вкладеннями в нове будівництво; у розширення діючих потужностей; у технічне переозброєння та реконструкцію;
- інвестиційна активність підприємства.

Оцінки інвестиційної привабливості на думку Лахтіонової Л.А. відноситься до кінцевих етапів фінансового аналізу одночасно з оцінкою ефективності діяльності. Співвідношення між динамікою продукції і динамікою витрат визначає характер економічного зростання, яке може бути досягнуте екстенсивним або інтенсивним шляхом. Перевищення темпів зростання продукції над темпами зростання ресурсів (витрат) свідчить про

інтенсивний шлях розвитку підприємства [46, с.328], що безумовно підвищує його інвестиційну привабливість. Для оцінки власно інвестиційної привабливості рекомендується використовувати систему показників, які відображають:

- структуру джерел формування активів;
- структуру активів;
- ліквідність та фінансову стійкість;
- якість прибутку;
- прибутковість і оберненість капіталу;
- діловий імідж керівників підприємства;
- показники ефективності використання виробничих ресурсів (продуктивність праці, фондівіддача, матеріаловіддача) [46, с.329].

Дослідженню підлягає кожний з показників у динаміці за 3-5 років.

У методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, що розроблена Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій, для інтегральної оцінки прийняті показники, які задовольняють вимоги міжнародного меморандуму IASC (International Accounting Standards Committee)[121]:

1)показники оцінки майнового стану інвестованого об'єкта (активна частина основних засобів, коефіцієнт зносу основних засобів, коефіцієнт оновлення основних засобів, коефіцієнт вибуття основних засобів);

2)показники оцінки фінансової стійкості (платоспроможності) інвестованого об'єкта (власні оборотні засоби, власні довгострокові та середньострокові позикові джерела формування запасів та витрат, загальна сума основних джерел формування запасів та витрат, робочий капітал, маневреність робочого капіталу, коефіцієнт незалежності, коефіцієнт фінансування, коефіцієнт фінансової стійкості, коефіцієнт фінансового левериджу);

3)показники оцінки ліквідності активів інвестованого об'єкта (поточний або загальний коефіцієнт покриття, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнт абсолютної ліквідності, норма грошових резервів (за наявності у підприємства цінних паперів), коефіцієнт покриття періодичних виплат);

4)показники оцінки прибутковості інвестованого об'єкта (коефіцієнт прибутковості інвестицій, коефіцієнт прибутковості власного капіталу, операційна рентабельність продажу, коефіцієнт експлуатаційних витрат, коефіцієнт прибутковості активів);

5)показники оцінки ділової активності інвестованого об'єкта (продуктивність праці, фондоддача, оборотність коштів у розрахунках (в оборотах), коефіцієнт оборотності коштів у розрахунках (у днях), оборотність виробничих запасів (в оборотах), коефіцієнт оборотності виробничих запасів (у днях), оборотність власного капіталу оборотність основного капіталу);

б)показники оцінки ринкової активності інвестованого об'єкта (дивіденд, коефіцієнт цінності акції, рентабельність акції).

Дана методика не враховує показників інвестиційної активності, що не відображає в повній мірі досвід інвестиційної діяльності того чи іншого підприємства [123, с.140]. Єфімова Г.В., Пащенко О.В. пропонують доповнити систему показників наступними :

– загальною сумою інвестицій, що характеризує розвиток та структуру інвестиційної діяльності підприємства і є основним показником, який відображає рівень інвестиційної активності та ступінь ризику;

– темпом приросту інвестицій за останній рік, що характеризує динаміку інвестиційної діяльності підприємства і відображає зміни ризику інвестування з точки зору інвесторів;

– придбанням (створення) нематеріальних активів, що характеризує інноваційний розвиток підприємства та передумови подальшого розвитку. [123, с.140].

Модель оцінки інвестиційної привабливості, що розроблена Крупкою Я.Д., відрізняється логічно побудованою схемою інтегральної оцінки об'єктів інвестування, що ґрунтується на показниках і принципах розкриття інформації у фінансовій звітності відповідно до стандартів бухгалтерського обліку. Інтегральна оцінка побудована як дворівнева, що складається з шести напрямів, кожний з яких має відповідно до рейтингу показників, що його складають, своє визначення, узагальнення інтегральних результатів за напрямками аналізу, кожний з яких має своє вагоме значення, дозволяє розрахувати зведений інтегральний показник інвестиційної привабливості підприємства в цілому.

Серед напрямів виокремлено:

- 1) Оцінка та аналіз майнового стану (20 %);
- 2) Оцінка та аналіз оборотності капіталу (15 %);
- 3) Оцінка та аналіз прибутковості об'єкта інвестування (17 %);
- 4) Оцінка та аналіз фінансової стійкості об'єкта (25 %);
- 5) Оцінка та аналіз ліквідності об'єкта (13 %);
- 6) Оцінка та аналіз ділової та ринкової активності (10%)[124, с. 347-363].

Аналіз зазначених аспектів діяльності підприємства уможлиблює оцінювання перспектив його розвитку та стабільності.

Визначення рівня та аналіз інвестиційної привабливості та активності підприємства включає, в свою чергу, аналіз обсягів інвестиційної діяльності підприємства :

- оцінювання загальної вартості інвестицій;
- визначення структури капітальних вкладень та ефективності їх використання;
- оцінку інвестиційної діяльності як складової ділової активності підприємства;
- аналіз рівня інвестиційної активності та інші.

Аналіз обсягів інвестиційної діяльності на першому етапі включає визначення загальних показників: обсягів валових і чистих інвестицій. Обсяг валових інвестицій (ВІ), це обсяг усіх інвестицій у звітному періоді. Чисті інвестиції (ЧІ) менш валових на суму нарахованих у звітному періоді амортизаційних відрахувань. Визначення показника чистих інвестицій дозволяє зробити висновок про зміни економічного потенціалу підприємства:

1) якщо $ЧІ > 0$, та частка ЧІ у ВІ значна, то це свідчить про підвищення економічного потенціалу підприємства та фінансування інвестиційної діяльності за рахунок використання чистого прибутку підприємства (за умова відсутності цільових банківських кредитів на виконання інвестиційних проектів);

2) якщо $ЧІ < 0$, то це означає зниження виробничого потенціалу підприємства та іммобілізацію амортизаційних відрахувань на потреби операційно діяльності – поповнення оборотного капіталу підприємства;

3) якщо $ЧІ=0$, це означає, що інвестування здійснюється тільки виключно за рахунок амортизаційних відрахувань, немає економічного зростання, не створюється бази для зростання прибутку [45, с.378].

До відносних показників, що характеризують структурну реальних інвестицій та їх динаміку можна віднести наступні показники, які необхідно розглядати у динаміці :

- структура реальних інвестицій за технологічною складовою;
- структура реальних інвестицій за формами оновлення необоротних активів;
- структура реальних інвестицій за ознакою виробничого призначення;
- структура реальних інвестицій за інноваційною ознакою;
- обсяг валових інвестицій на одного працівника;
- обсяг чистих інвестицій на одного працівника;
- обсяг засвоєних капітальних інвестицій на одного працівника;
- коефіцієнт оновлення основних засобів;
- показники динаміки змін основних засобів, нематеріальних активів, інвестиційної нерухомості за залишковою вартістю;
- динаміка обсягів інвестування з урахуванням індексу зростання цін;
- співвідношення обсягів інвестицій з наявною сумою інвестиційних ресурсів;
- динаміка і виконання плану за основними напрямками інвестиційної діяльності (будівельно-монтажні роботи, придбання основних засобів, нематеріальних активів, інші),
- введення в дію об'єктів будівництва, придбаних основних засобів та нематеріальних активів відповідно до плану;
- технічна готовність кожного об'єкту (відношення фактичної вартості виконаних робіт з початку реалізації проекту до повної планової вартості);
- аналіз термінів оновлення основних засобів;
- динаміка виробничої потужності підприємства;
- аналіз собівартості будівельних робіт, що виконуються господарським способом з кошторисною вартістю капітального проекту з визначенням причин перевитрат та пошуку резервів;

— аналіз виконання плану придбання основних засобів за загальним обсягом, номенклатурою, з визначенням впливу факторів ціни та кількості обладнання на виконання плану.

Для внутрішніх суб'єктів аналізу найважливішим завданням є обґрунтування та вибір найефективнішого напрямку інвестування коштів. В процесі аналізу інвестиційної діяльності підприємства застосовуються всі види аналізу: попередній, оперативний, ретроспективний.

На попередньому етапі аналізується доцільність вкладення коштів у реальні та фінансові інвестиції. Залежно від результатів аналізу вибирають один із напрямів проведення інвестиційних операцій або визначають оптимальне їх поєднання. Методика аналізу дохідності та ризику інвестиційних операцій залежить від специфіки об'єктів дослідження, тобто від того, виробничі це проекти, чи фінансові інструменти. Як правило, кожне завдання можна розв'язати кількома методами. Тому в процесі аналізу постає завдання вибору оптимального проекту з-поміж кількох можливих варіантів капітальних вкладень або вибору таких цінних паперів, які б найточніше відповідали потребам підприємства.

На оперативному етапі аналізу, після того, як вибір зроблено і реалізація інвестиційного проекту (капітальні вкладення) почалася, завдання аналізу полягає у виявленні можливих відхилень від запланованого сценарію, оцінці виконання капітальних бюджетів та обґрунтуванні коригуючих управлінських рішень.

Ретроспективний аналіз після завершення інвестиційної операції має на меті визначити її фактичну ефективність та виявити причини відхилень від запланованої або очікуваної ефективності. Результати такого аналізу використовуються керівництвом підприємства для оцінки можливостей та обґрунтування управлінських рішень.

Для здійснення інвестицій, реалізації інвестиційних та інноваційних програм необхідно перш за все визначитися з забезпеченням їх відповідними інвестиційними ресурсами. Фінансова звітність є одним з джерел для аналізу як власних та залучених фінансових ресурсів. Крупкою Я. запропоновані основні напрями оцінки й аналізу залучених інвестиційних ресурсів (див табл. 2.11).

Таблиця 2.11 - Основні напрямки оцінки й аналізу інвестиційних ресурсів (складено за [120])

Напрямки аналізу	Показники оцінки і аналізу	Інформаційні забезпечення
1.Забезпеченість інвестиційними ресурсами	Наявність власних інвестиційних ресурсів.	Дані фінансової звітності
	Ступінь забезпечення власними ресурсами .	Кошторис(бюджет) інвестиційного проекту(капітальних вкладень); співвідношення власних ресурсів до загальної вартості проекту
	Потреба в залученні додаткових ресурсів зі сторони.	Різниця між бюджетом проекту та вартістю власних ресурсів
	Співвідношення обсягів власних і залучених інвестиційних ресурсів.	Дані фінансової звітності
2.Ціна залученого капіталу	Ціна окремих складових власного і залученого капіталу.	Визначення доходності власних та залучених джерел
	Співвідношення вартості власних і залучених ресурсів	
3.Ризиковість	Ліквідність активів.	Індикатори показників фінансового стану, показники, що розраховуються за даними фінансової звітності
	Фінансова стійкість і незалежність.	
	Оцінка схильності до банкрутства.	Використання моделей діагностики банкрутства
4.Можливість вибору альтернатив	Оцінка ринку альтернативних ресурсів.	Дослідження ціни позикового капіталу за альтернативними способами залучення (кредит, лізинг, емісія боргових цінних паперів та інше). Дослідження фінансових умов інвестування на ринку капіталів.
	Вивчення організаційно-правових моментів залучення капіталу.	Юридичний супровід отримання позикових коштів.
5.Фактор часу	Оцінка та вибір найбільш сприятливих періодів для залучення і повернення інвестиційних ресурсів.	Обґрунтування ставки дисконтування грошових потоків
	Врахування часового лагу між залученням і поверненням коштів через систему дисконтування.	
6.Контроль	Контроль з боку власників (акціонерів) за структурою капіталу, його прибутковістю.	Спостереження за сумою прибутку, що припадає на одну акцію, контрольним пакетом з метою запобігання втрати контролю за власністю
	Оцінка впливу на об'єкт інвестування(участь у капіталі).	

В умовах фінансової кризи важливим джерелом фінансування стають позикові ресурси. Підприємства стикаються із задачею оцінити різні варіанти інвестування в основний капітал, у тому складі визначити пріоритети прямого кредитування або фінансової оренди у формі лізингу.

Розрахунки розмірів лізингових платежів можуть проводитися різними методами в залежності від виду лізингу та способу виплат, а також умов функціонування економіки. Для розрахунку лізингового платежу потребується наступна інформація: вартість майна, що купується, його належність до певної групи нарахування амортизації, метод нарахування амортизації, строк дії договору лізингу, відсоток за користування кредитом та відсоток комісійного винагородження лізингодателя, склад та вартість додаткових послуг лізингодателя. У склад лізингового платежу можуть увійти митні платежі (при зовнішньому лізингу), витрати на страхування ризиків та інші витрати по податки.

В умовах придбання основних засобів за допомогою банківського кредиту необхідно визначитися із: сумою кредиту, що дорівнює вартості обладнання з урахуванням податку на додану вартість, періодом кредитування, сумою погашення боргу, сумою процентів за кредитом, загальною вартістю платежу.

Вирішуючи питання інвестування позикових в основний капітал, слід провести порівняльну оцінку операцій лізингу та банківського кредиту. При розрахунках можуть використовувати дисконтовані суми платежів. Інструментом прийняття рішень щодо вибору альтернативних методів залучення позикових коштів можуть бути прогностичний звіт про прибутки та збитки та прогностичний агрегований баланс, що складаються за загальними правилами фінансової звітності. Порівняльний аналіз ефективності лізингу та банківського кредитування придбання основних засобів пропонується проводити за показниками: економії податку на прибуток та його дисконтованої величини[92, с. 239].

Доцільність інвестування визначають рівнем приросту капіталу інвестора (середньорічний темп приросту капіталу) або через співвідношення грошових потоків, що відображають порівняння доходів та витрат. Позитивний чистий грошовий потік свідчить про фінансову вигоду від інвестування[21, с.78].

При виконанні інвестиційних проектів менеджери та контролери стикаються з необхідністю оцінювати та передбачати ризики проектів. Причиною ризиків є невизначеність, що існує у кожному проекті.

Ризик реального інвестування – це ризик пов'язаний з невдалим вибором місця розміщення спорудженого об'єкта, перебоями в постачанні будівельних матеріалів та обладнання, суттєвим зростанням цін на інвестиційні товари, вибором некваліфікованого або не добропорядного підрядника та іншими факторами, які затримують запровадження в експлуатацію об'єкта інвестування або знижують дохід (прибуток) у процесі його експлуатації [122, с.295].

Під ризиком реального інвестиційного проекту розуміють імовірність виникнення несприятливих фінансових наслідків у формі втрат очікуваного інвестиційного доходу в ситуації невизначеності умов його здійснення [25, с.244]

До несприятливих умов, як мають підлягати першочерговому обліку І.А. Бланк відносить наступні:

1) Зростання вартості основних засобів, необхідних для реалізації проекту в наслідок підвищення цін та тарифів (зростання вартості обладнання, будівельно-монтажних робіт, орендної плати за землю) або переоцінки вартості основних засобів. Підвищення вартості проекту потребує залучення додаткових джерел фінансування, збільшення строків реалізації проекту, відтермінування строків отримання доходів та позитивного грошового потоку, що потребує коректування всіх показників проекту, що відображають його ефективність та доцільність вкладень.

2) Підвищення вартості виробничих ресурсів, що впливають на експлуатаційні витрати. Це безпосередньо приводить до зменшення прибутку, дефіциту коштів, які мають бути повернені інвесторам, перш за все зовнішнім, що буде впливати на негативні зміни показників окупності та інших цільових показників проекту.

3) Зменшення ринкової ціни на продукцію, на виготовлення якої спрямований інвестиційний проект, що, безумовно, стане причиною збільшення строку окупності, зниження показників прибутку та ефективності.

Перші три чинника можуть мати місце за умов відсутності негативного впливу інфляції, та бути наслідком появи додаткових робіт, що неможливо було передбачити на етапі інвестиційного планування [89, с.518].

- 4) Власно інфляційні процеси.
- 5) Зміни у державної політиці оподаткування.
- 6) Зміни у кредитної та валютної політиці на рівні держави.

З метою їх запобігання, вчасного реагування на зміни, підприємства, що впроваджують значні інвестиційні проекти та програми застосовують методи управління ризиками, що включають серед інших процедури ідентифікації ризиків, їх якісну та кількісну оцінку, моніторинг та контроль ризиків, що вимагає проводити оцінку та аналіз ризиків інвестиційної діяльності[41, с.182].

У процесі оцінки можливих фінансових збитків від здійснення інвестиційної діяльності використовуються абсолютні і відносні показники. Абсолютний розмір фінансових збитків, пов'язаних з інвестиційним ризиком, являє собою суму збитків, заподіяних інвестору у зв'язку з настанням несприятливих обставин. Відносна величина фінансових збитків представляє собою відношення суми збитків до вибраного базового показника[122, с.296].

Існує безліч методів кількісного аналізу ризиків, які поділяють на формалізовані(кількісні) та неформалізовані.

До найбільш поширених кількісних методів відносять:

1.Статистичний метод полягає у дослідження доходів і втрат від вкладення капіталу та встановлення частоти їх виникнення. За допомогою стандартного статистичного апарату визначається математичне очікування, дисперсія, середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, який і розглядають як відносний показник ризику. На основі отриманих даних здійснюється прогноз. Цей метод передбачає наявність для аналізу статистичних даних про рівень можливих змін факторів, що обмежує використання методу для проектів інноваційного характеру

2.Метод експертних оцінок ґрунтується на анкетуванні фахівців - експертів, які оцінюють ризик на різних фазах проекту. Математична обробка анкет передбачає визначення імовірності ризику за кожною фазою проекту, загальний ризик проекту та його ранжування за здалегідь визначеними критеріями [125, с.97-100]. Метод потребує визначення критеріїв оцінки та розробки анкет. На отримані оцінки впливає рівень професійного судження експертів. Метод може використовуватися для будь-яких проектів.

3.Метод «дерева рішень» дає змогу комплексно враховувати ризики реального інвестування по окремих послідовних етапах здійснення із

залученням експертних оцінок можливих сценаріїв вихідних параметрів проекту [25, с.257]. Для використання методу необхідно володіти характеристикою варіантів реалізації проектів у часі.

4.Метод доцільності витрат спрямований на виявлення потенційних зон ризику. Ключові фактори ризику (недооцінка проекту, зміни у процесі виконання тощо) можуть бути деталізовані з метою визначення рівня ризику капітальних витрат[89, с.521]

5.Метод аналогій передбачає використання інформації про раніше виконанні проекти, але такої інформації, тим паче по інноваційним проектам, може не бути[126, с.214]. Метод доцільно використовувати для оцінки ризиків типових проектів, що обмежує його використання.

6.Метод зміни грошового потоку дає змогу оцінити появу заданої величини грошових надходжень по інвестиційному проекту для кожного року за допомогою звужувального коефіцієнту, який являє собою ймовірність появи грошових надходжень[90, с.283]. Менш ризиковим вважають проект, що має найбільший відкоригований грошовий потік.

Серед неформалізованих методів до найпоширеніших відносять[89,с.519]:

1.Аналіз чутливості використовують для оцінки ступеню стійкості проектів до ризиків при зміні обсягів реалізації. Такий аналіз дозволяє визначити чинники, що найбільшим чином впливають на результати діяльності. Показник чутливості розраховується як відношення відсоткових змін критерію – обраного показника ефективності інвестицій (відносно базисного варіанту) до зміни значення фактора на один відсоток. До факторів, що варіюються, відносять: обсяг продаж після введення в дію інвестиційного проекту, ціну продукції, послуг, темп інфляції, необхідний обсяг капітальних вкладень, змінні витрати на випуск продукції, постійні витрати, ставка відсотка по банківському кредиту, потребу в оборотному капіталу[89, с.526]. Для використання методу необхідно розробити модель аналізу чутливості.

2.Аналіз сценаріїв передбачає складання повного переліку можливих варіантів розвитку подій і оцінку вірогідності здійснення кожного з них. Перевагою методу є використання кореляційного методу аналізу та пристосування до умов конкретного підприємства. Для кожного ключового показника визначають три значення – оптимістичне, песимістичне і

найвірогідніше з розрахунком математичного очікування встановленого показника. Оцінки ризику мають деякий рівень суб'єктивізму.

3.Метод Монте-Карло (метод імітаційного моделювання) передбачає побудову імітаційної моделі, що відображає залежність результатів діяльності підприємства від початкових умов, виявлення ключових чинників ризику, знаходження параметрів розподілу вірогідності чинників ризику і виявлення кореляційної залежності між параметрами, розрахунок результатів для кожного з безлічі генерованих з допомогою комп'ютерних програм сценаріїв, статистичну обробку отриманих результатів. Використовується для проектів з відомим розподілом факторів ризику, оцінки мають імовірнісний характер.

Для оцінки рівня фінансового ризику, пов'язаного із структурою джерел формування інвестиційних ресурсів, І.А.Бланк вважає за доцільне використовувати показники фінансової стійкості, які відображають ступінь фінансової стабільності підприємства у процесі інвестиційної діяльності[25, с.96]:

- коефіцієнт автономії, як відношення власного капіталу до загального капіталу підприємства;
- коефіцієнт фінансування, як відношення позикового капіталу до власного капіталу;
- коефіцієнт заборгованості, як відношення позикового капіталу до загального капіталу;
- коефіцієнт поточної заборгованості, як відношення короткострокового позикового капіталу до загального капіталу;
- коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності, як відношення суми власного та довгострокового позикового капіталу до загального капіталу;
- коефіцієнт маневреності власного капіталу, як відношення власного оборотного капіталу до суми власного капіталу;
- коефіцієнт маневреності власного та довгострокового позикового капіталу, як відношення суми спрямованої на фінансування оборотних активів до суми власного та довгострокового позикового капіталу.

До напрямків інвестиційного аналізу І.А.Бланк відносить також аналіз показників оцінки платоспроможності підприємства, що характеризують можливість підприємства у процесі інвестиційної діяльності своєчасно

розраховуватися за поточними зобов'язаннями за рахунок оборотних активів різного рівня ліквідності [25, с.98]:

- коефіцієнт абсолютної платоспроможності;
- коефіцієнт проміжної платоспроможності;
- коефіцієнт поточної платоспроможності.

До показників, що дозволяють оцінити ефективність реальних інвестицій у ретроспективі науковці пропонують відносити наступні (див. табл. 2.12).

Окремим розділом аналізу інвестиційної діяльності виокремлюється оцінка та аналіз ефективності інвестиційних проектів.

У процесі формування інвестиційної програми розвитку підприємства у інвесторів виникає проблема вибору ефективних проектів реального інвестування з метою визначення доцільності спрямування ресурсів у даний конкретний інвестиційний проект в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Вихідними даними, що необхідно враховувати для прийняття рішень щодо реалізації певного інвестиційного проекту, є обсяг затрат(загальна сума інвестицій в проект); фінансові результати (дохід, прибуток, грошовий потік); життєвий цикл проекту, протягом якого очікується отримання доходу; ліквідаційна вартість об'єкта інвестування.

Питанням визначення економічної ефективності інвестиційних проектів в сучасній літературі надається значна увага у дослідженнях Єгошина М.В., Лівшица В.Н., Орлова О.Р., Смоляк С.А., Крупки Я.Д., Ковальова В.В., Мелкумова Я.С., Голова С.Ф., Гусакова Б.І., Єфіменко В.І., Заїкіна В.В., Оголь О.В., Орлова П., Пересади А.А., Хелферта Е., Швиданенко Г.О..

Узагальнення досліджень з методів оцінки ефективності проектів дає можливість визначити, що для обґрунтування доцільності впровадження інвестиційного проекту, оцінки ефективності його реалізації використовуються статичний та динамічний методи, кожний з яких має відомі критерії прийняття управлінських рішень.

До статичних (бухгалтерських) методів оцінки відносять розрахунок строку окупності інвестицій (PP – payback period), коефіцієнт ефективності (ARR – accounting rate of return), мінімум приведених витрат. Вони засновані на припущенні про рівність доходів та витрат по проекту, отриманих у різні відрізки часу. Динамічні методи оцінки ефективності інвестиційної діяльності відображають реальні доходи та витрати по проекту, що відносяться до різних

Таблиця 2.12 - Ретроспективне оцінювання ефективності реальних інвестицій (складено за[45, с.382; 21, с.78-81; 25, с.89-95])

Показник	Методика розрахунку	Умовні позначення	Вимоги до облікового забезпечення
1	2	3	4
Додатковий вихід продукції на гривню інвестування, грн./грн.	$E_d = \frac{(ВП_1 - ВП_0)}{I}$	ВП ₀ , ВП ₁ – валовий обсяг виробництва продукції при початкових та додаткових інвестиціях, грн.; I – сума додаткових інвестицій, грн. ;	Визначення вартості готової продукції та змін залишків незавершеного виробництва у оптових цінах. Для перерахунку залишків незавершеного виробництва в оптові ціни, використовуються два способи: 1) за ступенем готовності незавершеного виробництва на основі співвідношення трудомісткості виконаних робіт і трудомісткості готового виробу; 2) за коефіцієнтами, які характеризують співвідношення вартості готових у гуртових цінах і фактичній собівартості тих самих виробів.
Зниження собівартості продукції з розрахунку на гривню інвестицій, грн./грн.	$E_c = \frac{Q_1(C_0 - C_1)}{I}$	C ₀ , C ₁ – собівартість одиниці продукції відповідно при початкових і додаткових капітальних вкладенням, грн. ; Q ₁ – річний обсяг виробництва продукції в натуральному виразі після додаткових інвестицій;	Наявності фактичної калькуляції одиниць продукції
Скорочення витрат праці на виробництво продукції, нормо-годин/грн.	$E_t = \frac{Q_1(T_{M0} - T_{M1})}{I}$	T _{M0} , T _{M1} – витрати праці на виробництво одиниці продукції відповідно при початкових і додаткових капітальних вкладенням, нормо-годин;	Облік витрат праці у нормо-годинах на виробництво одиниці продукції
Відносне скорочення чисельності працівників, осіб	$\Delta\Phi = \frac{Q_1(T_{M0} - T_{M1})}{\Phi}$	Φ – річний фонд робочого часу одного працівника, годин;	Нормативне значення фонду робочого часу

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4
Збільшення прибутку з розрахунку на гривню інвестицій, грн. /грн. або коефіцієнт рентабельності інвестування в процесі реального інвестування	$E_{\pi} = \frac{Q_1(\Pi_1^{OD} - \Pi_0^{OD})}{I}$	Π_0^{OD}, Π_1^{OD} – відповідно прибуток на одиницю продукції до і після додаткових інвестицій, грн. ;	Наявності фактичної калькуляції одиниць продукції, методики розподілу непрямих витрат, які включаються до повної собівартості продукції
Термін окупності інвестицій, рік	$t = \frac{I}{Q_1(\Pi_1^{OD} - \Pi_0^{OD})} ;$ або $t = \frac{I}{Q_1(C_0 - C_1)}$		
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу, що використаний в процесі реального інвестування	$P_{VK} = \frac{\Delta \text{ЧП}}{I_{\text{ВЛ}}}$	$\Delta \text{ЧП}$ – приріст чистого прибутку, отриманого за рахунок капіталу, інвестованого у операційні активи, грн. ; $I_{\text{ВЛ}}$ – сума власного капіталу інвестованого у сформовані операційні активи, грн.	Виокремлення прибутку, що був отриманий в результаті здійснення реального інвестиційного проекту, аналітичний облік доходів та витрат від виробництва продукції, випуск якої є наслідком втілення проекту; аналітичний облік використаних інвестиційних ресурсів(виокремлення власних та позикових)
Приріст капіталу, %	$\Delta K = \frac{(A-I)*100}{I};$ $A = \Pi + A_m + Z_{ok} + O_3$	A – вартість активів отриманих в результаті реального інвестування, грн. ; Π – прибуток від реалізації продукції, грн. ; A_m – сума нарахованих амортизаційних відрахувань на основні засоби, що є об'єктом інвестування, грн.; Z_{ok} – залишки оборотних коштів, що були інвестовані у ході реалізації проекту, грн.; O_3 – залишкова вартість основних засобів (необоротних активів), що були придбані (створені) за результатами реального інвестування, грн.	Виокремлення прибутку, що був триманий в результаті здійснення реального інвестиційного проекту, аналітичний облік доходів та витрат від виробництва продукції, випуск якої є наслідком втілення проекту; аналітичний облік нарахування амортизації за об'єктом інвестування та визначення його залишкової вартості;

Продовження таблиці 2.12

1	2	3	4
<p>Номінальна дохідність,%</p> <p>Реальна дохідність,%</p>	$Дн=(Др+Інф+Др*Інф)*100;$ $Др=(Дн-Іц+100)/Іц*100;$	<p>Дн – темп приросту номінальної дохідності;</p> <p>Інф – темп приросту рівня інфляції (Іц-1);</p> <p>Іц – індекс зміни цін;</p> <p>Др – темп приросту реальної дохідності.</p>	<p>Номінальна зміна показників розраховується за фактично діючими цінами обліку.</p> <p>Реальна зміна розраховується за незмінними (порівняними) цінами. Реальні оцінки характеризують процес інвестування більш точно, але мають доповнюватися аналізом впливу цінових змін на проект.</p> <p>Вимогою є розрахунки змін цін протягом звітного періоду (проектного періоду), що передбачає наявність баз даних.</p>
<p>Коефіцієнт оборотності усіх операційних активів</p>	$Коа_{OA} = OP/Aоп_{cp};$	<p>OP – обсяг реалізовано продукції, тис.грн.;</p> <p>Aоп_{cp} – середньорічна(хронологічна) вартість операційних активів, тис.грн.</p>	<p>Дані фінансової звітності.</p>
<p>Коефіцієнт оборотності необоротних операційних активів</p>	$Коа_{HA} = OP/HAоп_{cp};$	<p>HAоп_{cp} – середньорічна(хронологічна) вартість необоротних операційних активів, тис.грн.</p>	<p>Дані фінансової звітності.</p>
<p>Період обороту усіх операційних активів, днів</p>	$По_{oa} = Д/ Коа_{OA}$	<p>Д – кількість днів у періоді, дн.</p>	<p>Дані фінансової звітності.</p>
<p>Період обороту необоротних операційних активів, роки</p>	$ПО_{HA} = 1/(OP_p/ HAоп_{cp});$ $ПО_{HA} = 100/HA_{cp};$	<p>OP_p – річний обсяг реалізованої продукції, тис. грн.;</p> <p>HA_{cp} – середня норма амортизаційних відрахувань.</p>	<p>Дані фінансової звітності. Дані аналітичного обліку амортизаційних відрахувань по операційним необоротним активам.</p>

періодів часу, бо використовують оцінки приведені до визначеного періоду часу з використанням дисконтування, що відображає вартість капіталу у часі.

Динамічні методи превалюються у сучасній практиці та включають наступні методи:

- чистої приведеної вартості (NPV – net present value);
- індексу рентабельності інвестицій (PI – profitability index);
- внутрішньої норми прибутковості (IRR – internal rate of return);
- дисконтованого періоду окупності інвестицій (DPP – discounted payback period);
- модифікованої внутрішньої норми прибутку (MIRR – modified internal rate of return).

У табл. 2.13 надана порівняльна характеристика методів оцінки ефективності інвестиційних проектів.

Враховуючи недоліки та переваги, що притаманні різним підходам до оцінки ефективності інвестиційних проектів, що розглянуті у табл. 2.13, перспективним напрямком удосконалення апарату прийняття управлінських рішень щодо капітальних інвестицій може бути створення інтегрального показника оцінки ефективності інвестиційного проекту. Значними перешкодами до створення такого показника є труднощі щодо поєднання у оцінці абсолютних та відносних показників.

Розглядаються пропозиції щодо використання методів експертної оцінки для узагальнення показників оцінки ефективності інвестиційних проектів [161].

Таблиця 2.13 - Порівняльна характеристика методів оцінки ефективності інвестиційних проектів

№	Метод	Позначення	Характеристика методу			
			Економічна сутність	Врахування фактору часу	Недоліки методу	Сфера застосування
1	2	3	4	5	6	7
Статичні методи						
1	Період окупності	PP – payback period	Період протягом якого сума інвестованих витрат покривається чистим грошовим потоком	Не враховується	Не виділяється найбільш прибутковий об'єкт.	Можна застосовувати в умовах здійснення швидких технологічних змін, при частих змінах напрямів діяльності, впровадженні нових технологій.
2	Коефіцієнт ефективності	ARR – accounting rate of return	Дозволяє порівнювати рівень рентабельності операційної та інвестиційної діяльності.	Не враховується	Не дозволяє оцінити поворотний інвестиційний потік по проекту(не враховує амортизацію).	Використовуються для оцінки незначних за обсягами інвестування короткострокових проектів.
3	Приведені витрати		Визначення варіантів інвестування з найменшими потребами в ресурсах поточних та капітальних.	Не враховується	Не враховують грошовий потік, ґрунтуються на обмеженій інформації. Не дотримується головний принцип при визначенні критерію ефективності: співвідношення результату і затрат.	Використовується для додаткової характеристики. Підприємство при виборі проектів керується критерієм отримання максимальної величини доходу або мінімальним строком окупності.
Динамічні методи						
4	Чиста приведена вартість	NPV – net present value	Співвідношення величини суми інвестицій із загальною сумою дисконтованих грошових надходжень за весь період реалізації проекту. Кінцевий ефект у абсолютному виразі.	Враховується через коефіцієнт дисконтування	Не надає характеристики рентабельності проекту. Суб'єктивність при виборі ставок дисконтування	Використовується як критерій доцільності реалізації проектів. Використовується для оцінки незалежних та альтернативних проектів.

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7
5	Індекс рентабельності	PI – profitability index	Характеризує рівень доходів на одиницю витрат. Чим більше значення даного показника, тим ефективнішим вважається інвестиційний проект.	Враховується через коефіцієнт дисконтування	Суб'єктивність при виборі ставки дисконтування	Використовується як критеріальний показник прийнятті інвестиційного рішення. Використовується для ранжування інвестиційних проектів в умовах обмеженості фінансових ресурсів.
6	Внутрішня норма прибутковості	IRR – internal rate of return	Розрахунок коефіцієнта дисконтування при якому NPV проекту дорівнює нулю, тобто максимальна вартість капіталу, що використовується для фінансування проекту та не дозволяє отримати збитки.	Враховується через коефіцієнт дисконтування	Повна капіталізація отриманих доходів. Усі генеровані грошові кошти спрямовуються на покриття поточних платежів або реінвестуються із дохідністю IRR. Складність розрахунків. Не завжди виділяється найбільш прибутковий проект. Множинність значень.	Дозволяє оцінити можливості отримання максимального прибутку. Може використовуватися для порівняння інвестиційних проектів. Придатний для порівняння з показниками рентабельності операційних активів, рівнем дохідності альтернативних видів інвестування. Може використовуватися у якості цільового нормативного показника.
7	Дисконтований період окупності інвестицій	DPP – discounted payback period	Показує мінімальний термін погашення інвестиційного кредиту в обсязі повних інвестиційних витрат.	Враховується через коефіцієнт дисконтування	Не враховує вплив грошових потоків останніх років реалізації проекту. Не враховує розбіжностей між накопиченими грошовими потоками та їх розподілом по роках.	Використовується у випадках, коли важливо забезпечити ліквідність проекту, а не його дохідність; у випадках коли інвестиції пов'язані зі значним ступенем ризику

Продовження таблиці 2.13

1	2	3	4	5	6	7
8	Модифікована внутрішня норма прибутку	MIRR – modified internal rate of return	Скоригована з урахуванням бар'єрної ставки і норми реінвестиції внутрішня норма прибутковості.	Дисконтування здійснюють за ціною джерела фінансування проекту (вартості залученого капіталу, ставкою фінансування або необхідної норми рентабельності інвестицій, Capital Cost, CC або WACC), тобто по бар'єрної ставці.	Розраховується тільки коли надходження коштів перевищує їх відтік. Не показує швидкість повернення інвестиції. Не показує результат інвестиції в абсолютному значенні.	Найбільш точно відображає ефективність (рентабельність) інвестиції, у відносних значеннях. Критерій MIRR завжди має єдине значення і може застосовуватися замість показника IRR для оцінки проектів з неординарними грошовими потоками. Проект прийнятний для ініціатора, якщо MIRR більше ефективної бар'єрної ставки (Rбар ef або ціни джерела фінансування). Якщо бар'єрна ставка постійна, то порівняння робиться з нею. Умови порівняння: будь-який термін дії інвестиції і розмір.

Висновки

Дослідження місця та сутності обліково-аналітичних інструментів у системі обліково-аналітичного забезпечення процесами управління реальними інвестиціями дозволяє зробити наступні висновки:

1. Створення обліково-аналітичної інформації відбувається за допомогою обліково-аналітичних інструментів, що є різновидом економічних інструментів. Обліково-аналітична інформація є продуктом взаємодії підсистем обліку та аналізу. Облікова підсистема, користуючись власним обліковим інструментарієм, перетворює дані про факти, явища, процеси господарської діяльності та зовнішнього середовища шляхом спостереження, реєстрації, відображення та систематизації у облікову інформацію, яка за допомогою аналітичного інструментарію підсистеми аналізу дозволяє отримати новий продукт – обліково-аналітичну інформацію, що повинна задовольняти вимогам користувачів інформації, перш за все суб'єктів управління.

2. Дослідження методологічних підходів до визначення поняття економічного інструментарію дозволило виділити його основні характеристики: *системний характер* (використання одиничного інструменту не може носити системний характер, та не надає повного уявлення про явище, що досліджується); *методичне призначення* інформаційного забезпечення процесів управління; *сукупність прийомів та засобів*, що мають умовно-змінний характер; для використання інструментарію необхідно забезпечити *процеси взаємодії виконавців та керівників* різного рівня управління, що мають необхідні компетенції для користування інструментарієм. Визначення основних характеристик, дозволяє уточнити поняття економічного інструментарію як – сукупності методів, методик та способів, використання яких має системний характер та спрямоване на дослідження об'єктивних фактів економічної діяльності (предметів, процесів, подій, становищ) господарюючих суб'єктів з метою отримання економічної інформації для обґрунтування управлінських рішень.

3. Обліково-аналітичний інструментарій, що є частиною економічного інструментарію, пропонуємо визначати як сукупність методів, методик та способів обліку та аналізу (обліково-аналітичного забезпечення), що використовується для формування обліково-аналітичної інформації, як частини

інформаційного ресурсу підприємства. Склад обліково-аналітичних інструментів, можна представити, як єдність методів обліку та аналізу, що ґрунтуються на загальнонаукових та емпіричних методах дослідження.

4. Визначена та надана характеристика облікових інструментів управління реальними інвестиціями у підсистемах статистичного, фінансового, управлінського, стратегічного та податкового обліку. Уточнено склад облікових інструментів, серед яких виділено документування, групування документів, оцінювання, рахунки обліку, подвійний запис, стискання даних, розгортання даних, калькулювання, звітність, інвентаризація, балансовий метод, похідні балансові звіти, облікова політика, організація облікового забезпечення, бюджетування. Проаналізовано використання кожного з наведених інструментів, у межах методичних засад бухгалтерського обліку, відносно управління реальними інвестиціями.

Критичний аналіз складу показників форм статистичної звітності «Капітальні інвестиції» визначає її недоліки як носіїв інформації про капітальні інвестиції на макро- та мікрорівні та визначає напрямки їх удосконалення та методичного узгодження з формами «Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства».

5. Дослідженням визначено види та склад інструментів аналітичної підсистеми відносно управління реальними інвестиціями. Узагальнено, що в економічній літературі існує багато підходів і методик аналізу та оцінювання ефективності інвестиційної діяльності підприємств, які можна об'єднати у два напрями: ретроспективний аналіз інвестиційної діяльності та аналіз ефективності інвестиційних проектів.

У свою чергу, у ретроспективному аналізі ефективності реального інвестування виділяють багато напрямів, серед яких найчастіше виокремлюють: аналіз інвестиційної привабливості; оцінка та аналіз залучених інвестиційних ресурсів; оцінка альтернативних варіантів інвестування в основний капітал; оцінка та аналіз ризиків інвестиційної діяльності; оцінка інвестиційної діяльності як складової ділової активності підприємства; аналіз рівня інвестиційної активності; ретроспективне оцінювання ефективності реальних інвестицій; оцінювання загальної вартості інвестицій; визначення структури капітальних вкладень та ефективності їх використання; оцінювання доцільності капітальних вкладень; аналіз беззбитковості інвестиційних

проектів; розроблення капітальних бюджетів та оцінка їх виконання; оцінювання ефективності інвестиційних проектів; оцінювання інвестиційних проектів, до реалізації яких залучені іноземні інвестори; планування капітальних витрат. Критичний аналіз пропонованих методик дозволив виокремити методи ретроспективного оцінювання ефективності реальних інвестицій, які найбільш вживані, враховуючи існуючу інформаційну облікову базу щодо реальних інвестицій.

Узагальнення досліджень з методів оцінки ефективності проектів дає можливість визначити, що для обґрунтування доцільності впровадження інвестиційного проекту, оцінки ефективності його реалізації використовуються статичний та динамічний методи, кожний з яких має відомі критерії прийняття управлінських рішень. Порівняльна характеристика методів оцінки ефективності інвестиційних проектів, що враховує недоліки та переваги, що притаманні різним підходам до оцінки ефективності інвестиційних проектів, дозволяє дійти висновку, що перспективним напрямком удосконалення апарату прийняття управлінських рішень щодо капітальних інвестицій може бути створення інтегрального показника оцінки ефективності інвестиційного проекту.

III МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ

Дослідження проведені у попередніх розділах визначили, що реальні інвестиції є складним об'єктом управління, що характеризується багатьма чинниками, визначає зміст інвестиційної діяльності підприємства, впливає на результати операційної діяльності підприємства, безпосередньо впливає на фінансовий стан суб'єктів господарювання та їх технічну базу, є економічною категорією, що забезпечує інноваційний розвиток підприємства.

Визначені чисельні нароби, що зосереджують увагу на різних елементах управління реальними інвестиціями у процесі інноваційного розвитку підприємства, які здебільшого не мають облікового забезпечення у системах фінансового та управлінського обліку. Пропоновані аналітичні інструменти характеризують різні аспекти інвестиційної діяльності, що пов'язані з реальними інвестиціями. Існуючі аналітичні інструменти, потребують систематизації за принципами системного управління та методичного обґрунтування системи, що відображає мету та задачі управління реальними інвестиціями.

На погляд авторів, саме аналітичні інструменти мають визначальне значення у системі обліково-аналітичного забезпечення управління будь-якого процесу, а саме облікові інструменти грають обслуговуючу роль, виконуючи задачі отримання інформації, що задовольняє вимогам аналітичного забезпечення управління[23, с. 123]. Саме виходячи з цієї тези, при формуванні методичних засад створення системи обліково-аналітичних інструментів управління, на першому етапі передбачається створення системи аналітичних інструментів у п.3.1, що на другому етапі забезпечується відповідним обліковим інструментарієм у п.3.2.

3.1 Обґрунтування системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями

Побудова системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку (*далі CAI UPI IP*) має ґрунтуватися на загальних принципах системного підходу, принципах системного управління та сприяти виконанню задач реального інвестування задля досягнення мети інвестиційної діяльності. Головна мета управління інвестиційною діяльністю зазнала змін, що пояснюється розвитком концептуальних підходів загальної економічної теорії.

Бланк І.О. виокремлюється три основні підходи у розвитку поглядів на формування мети інвестування, як і полягають у забезпеченні:

1) максимізації прибутку згідно з класичною економічною теорією, що не завжди забезпечує необхідні темпи економічного розвитку, та перш за все інноваційного розвитку. Отримання високих прибутків може супроводжуватися великими інвестиційними ризиками та не передбачає реінвестування прибутку у розвиток підприємства. В той же час прибуток залишається мірою оцінки ефективності інвестицій, що обумовлює значення цієї категорії для прийняття управлінських рішень та доводить необхідність включення показників прибутку та рентабельності до системи аналітичних інструментів;

2) фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку згідно з теорією стійкого економічного росту, що забезпечує довгостроковий безкризовий розвиток підприємства з мінімальним рівнем інвестиційного ризику. Однак така мета приходиться у протиріччя з реалізацією інноваційних проєктів, що завжди мають значний ризик, та не дозволяє реалізувати резерви росту прибутковості. Досягнення фінансовою рівноваги є одною з головних цілей фінансового менеджменту та повинна мати відбиток на інструментах управління інвестиціями;

3) максимізації ринкової вартості підприємства, що відображає концептуальні засади сучасної економічної теорії, втілює ціль максимізації фінансового добробуту власників підприємства та передбачає оптимальне поєднання факторів часу, доходності та ризику у процесі розвитку[25, с.49].

Сучасний стан розвитку суспільства характеризується суттєвими змінами у всіх сферах економічного та соціального життя, які супроводжуються загостренням соціальної нестабільності, проблемами зайнятості населення, погіршення навколишнього середовища. Все це обумовило розвиток ідей соціальної відповідальності підприємства. Концепція корпоративної соціальної відповідальності (КСВ) стає важливою частиною обґрунтування стабільного розвитку бізнесу у системі суспільства у цілому. Підприємства у своїй діяльності починають орієнтуватися не на забезпечення високого рівня прибутку у короткостроковій перспективі, а на створення необхідних умов для забезпечення довгострокового сталого розвитку та зростання, яке базується на врахуванні інтересів всіх зацікавлених сторін [127, с. 74]. У 2002 році Європейська Комісія дала таке визначення КСВ: «КСВ являє собою концепцію, яка передбачає інтеграцію компаніями завдань по вирішенню соціальних проблем та проблем з навколишнім середовищем у свою повсякденну бізнес-практику та стосунки зі стейкхолдерами на добровільній основі» [128]. Парадигма концепції КСВ повинна, на наш погляд, мати проєкцію на визначення мети реального інвестування та аналітичних інструментів, за допомогою яких стейкхолдери мають отримати інформацію щодо інвестиційного спрямування підприємства.

Враховуючи наведені підходи, метою управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку є досягнення суб'єктом господарювання зростання ринкової вартості капіталу підприємства у довгостроковій перспективі із забезпеченням гармонійного поєднання інтересів власників бізнесу та суспільства в цілому.

Аналітичне забезпечення управління реальними інвестиціями повинно сприяти реалізації головної цілі та задач, що їй відповідають.

Загальні положення системного підходу [130, с.83] безпосередньо пов'язані з принципами системного управління, які мають розповсюдження у літературі з проблем управління [131], можуть слугувати основними правилами дій при здійсненні інвестиційної діяльності [132, с.367] та мають бути забезпеченні відповідним аналітичним інструментарієм.

Принцип відповідності полягає у забезпеченні інноваційного розвитку підприємства відповідно до цілей інвестиційної діяльності. Аналітичний інструментарій має бути здатним забезпечувати поєднання різних рівнів

управління та часових просторів (оперативного, поточного та перспективного).

Принцип інвестиційного підприємництва та комунікабельності повинен мати проєкцію на спрямованість аналітичного забезпечення можливостей пошуку напрямів та форм інвестиційної діяльності задля досягнення поставлених цілей.

Принцип інвестиційної гнучкості та альтернативності інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку передбачає наявність інструментів, що спрямовані на пошук альтернативних варіантів, форм та методів здійснення інвестиційної діяльності та вибір ефективної системи управління.

Принцип мінімізації інвестиційних ризиків необхідно враховувати при прийнятті будь-якого управлінського рішення.

Принцип найкращого використання інвестиційного потенціалу передбачає використання усієї сукупності ресурсів з метою максимізації доходу та зростання вартості підприємства з точки зору довгострокової перспективи.

Принцип ефективності закладає у систему аналітичного забезпечення алгоритми моніторингу ефективності використанням інвестиційних ресурсів відповідно до специфіки галузей та законодавчо-нормативних вимог.

Принцип раціональності передбачає дотримання відповідності витрат на формування системи управління та ефекту від її використання.

Принцип пооб'єктного управління спрямовує на використання індивідуального підходу до розробки способів управління конкретними елементами системи інвестиційного забезпечення інноваційних процесів на підприємстві.

Принцип відкритості інформації та взаємодії передбачає забезпечення вільного, у межах вимог економічної безпеки, розповсюдження інформації для задоволення потреб стейкхолдерів різного рівня.

Принцип інноваційності системи інвестиційного забезпечення повинен бути спрямований до відображення результатів науково-технічного прогресу та адаптований до швидкого використання його нових результатів.

На рис. 3.1 відображені принципи розробки, що використовувалися при розробці системи аналітичних інструментів управління реальним інвестиціями у процесі інноваційного розвитку.

До основних задач *CAI UPI IP* слід включити:

- визначення основних напрямів проведення реального інвестування;
- оцінювання поточного стану реального інвестиційного процесу;
- виявлення закономірностей розвитку інвестиційних процесів;
- прогнозування тенденцій розвитку інвестиційної сфери;
- організацію і документальне оформлення спостереження.

При виборі напрямів та показників *CAI UPI IP* доцільно дотримуватися таких рекомендацій:

- 1) уникати надмірної деталізації та дублювання показників за різними напрямами аналізу;
- 2) обирати показники, що мають однаковий позитивний напрямок змін;
- 3) дотримуватися принципу раціональності у співвідношенні витрат та вигід з інформаційного забезпечення системи;
- 4) обрані показники повинні бути однаково зрозумілі для користувачів, що мають необхідні компетенції для аналітичної діяльності;
- 5) кількість обраних показників не має бути надмірної та включати тільки ключові домінанти реальної інвестиційної діяльності;
- 6) обрані напрями аналізу та складові кожного напрямку мають бути комплементарні, тобто доповнювати один одного, їх одночасне використання має задачею отримання інформації з ознаками нової якості.

CAI UPI IP повинна містити, ґрунтуючись на дослідженнях методик оцінки інвестиційної діяльності, проведених у попередньому розділі, декілька рівнів деталізації аналізу саме реального інвестування:

- 1) аналіз інвестиційної активності;
- 2) аналіз ефективності інвестиційної діяльності;
- 3) аналіз техніко-технологічної якості реального інвестування;
- 4) аналіз джерел інвестиційних ресурсів;
- 5) аналіз інноваційного спрямування реальних інвестицій;
- 6) аналіз соціальної спрямованості реального інвестування.

Індикаторами показників, що включені у систему оцінки є показники темпів росту чинників у звітному періоді (на звітну дату) порівняно із значеннями показників у базовому періоді (на базову дату) або показниками прийнятими за базу порівняння.

Принципи побудови САІ УРІ ІР

Рисунок 3.1 – Принципи побудови САІ УРІ ІР (джерело: авторська розробка)

Аналіз інвестиційної активності підприємства як складової *CAI UPI IP* забезпечує виконання задач управління інвестиційної підтримки розвитку операційної діяльності, розробки інвестиційної стратегії підприємства. У цьому напрямку згруповані індикативні показники, що характеризують обсяги реальних інвестицій підприємства, як загальних у звітному періоді та і засвоєних, рівень приросту капіталу у чинниках їх динаміки та питомих показниках інвестицій. Вони дозволяють створити уявлення про інтенсивність та постійність процесів реального інвестування на підприємстві. У табл. 3.1 наведений склад та надана характеристика показників, що доцільно включати до зазначеної групи. Більшість з обраних показників не потребують спеціального облікового забезпечення та можуть бути отримані з фінансової звітності та реєстрів обліку, що відображають капітальні інвестиції підприємства та необоротні активи (основні засоби та нематеріальні активи). Створення спеціального облікового забезпечення, а саме форм внутрішньої звітності, потребує розрахунок росту капіталу в результаті реального інвестування.

Аналіз ефективності інвестиційної діяльності має створити основу для оцінки виконання однієї з основних задач реального інвестування : задоволення вимог інвесторів щодо прибутковості інвестицій та збереження фінансової рівноваги. Процес інвестування повинен супроводжуватися:

- додатковим виходом продукції у розрахунку на 1 грн. засвоєних інвестицій;
- якщо реальні інвестиції не передбачають додаткового виходу продукції або засвоєння нових видів продукції, у якості показника ефективності може використовуватися зниженням собівартості продукції на 1 грн. засвоєних інвестицій;
- ростом рентабельності власного капіталу, що використовується у процесі реального інвестування;
- збереженням або покращенням показників фінансового стану, що можуть втілюватися у інтегральному показнику фінансового стану, що розраховується в один з відомих способів.

У табл. 3.2 наведений склад та надана характеристика показників, що доцільно, на наш погляд, включати до зазначеної групи.

Таблиця 3.1 – Склад показників оцінки аналізу інвестиційної активності підприємства (у частині реальних інвестицій) (джерело: авторська розробка)

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Вимоги до облікового забезпечення	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
1.1	Темп росту валових інвестицій	$T_{VI} = VI_1 / VI_0$, де VI_1, VI_0 – валові інвестиції підприємства у звітному та базових періодах, тис. грн.	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку загального обсягу реальних капітальних інвестицій у звітних періодах.	$T_{VI} \geq 1$
1.2	Темп росту чистих інвестицій	$T_{CI} = CI_1 / CI_0$, де CI_1, CI_0 – чисті інвестиції підприємства у звітному та базових періодах, тис. грн.; $CI = VI - A$; A – сума нарахованих амортизаційних відрахувань, тис. грн.	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку загального обсягу реальних капітальних інвестицій у звітних періодах (валових інвестицій) та амортизаційних відрахувань.	$T_{CI} \geq 1$
1.3	Темп росту частки чистих інвестицій у валових інвестиціях	$T_{чч} = (VI_1 / CI_1) : (VI_0 / CI_0)$		$T_{чч} \geq 1$
1.4	Темп росту питомих валових інвестицій на одного працівника	$T_{ПВП} = (VI_1 / Ч_1) : (VI_0 / Ч_0)$, де $Ч_1, Ч_0$ – середньорічна чисельність працівників у звітному та базових періодах, осіб;	Розрахунок середньорічної чисельності працівників.	$T_{ПВП} \geq 1$
1.5	Темп росту частки засвоєних інвестицій	$T_{ZI} = (ZI_1 / VI_1) : (ZI_0 / VI_0)$, де ZI_1, ZI_0 – засвоєні інвестиції підприємства у звітному та базових періодах, тис. грн.;	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку обсягу засвоєних реальних інвестицій у складі загальних інвестицій у звітних періодах (валових інвестицій).	$T_{ZI} \geq 1$
1.6	Виконання планових завдань із засвоєння інвестицій	$V_{ZI} = ZI_{ф} / ZI_{пл}$, де $ZI_{ф}, ZI_{пл}$ – обсяги засвоєних інвестицій фактично та за планом у звітному періоді, тис. грн.;	Створення форм внутрішньої звітності з контролю засвоєння інвестицій відповідно до проектів (кошторисів)	$V_{ZI} \geq 1$

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4	5
1.7	<p>Темп росту капіталу в результаті реального інвестування</p>	<p>$T_K = \text{ВАрі}_1 / \text{ВАрі}_0$, де ВАрі_1, ВАрі_0 - вартість активів, отриманих в результатів реального інвестування, тис.грн.; $\text{ВАрі} = \text{П} + \text{А} + \text{Зок} + \text{ОЗ}$; П – приріст прибутку від реалізації продукції, як результату інвестиційного проекту або зниження експлуатаційних витрат; А – приріст суми нарахованої амортизації на основні засоби та нематеріальні активи, що були об'єктами інвестування; Зок – приріст залишків оборотних коштів, що були інвестовані у ході реалізації проекту; ОЗ – приріст залишкової вартості основних засобів та нематеріальних активів, що були придбані (створені) за результатами реального інвестування, грн.;</p>	<p>Виокремлений облік чистого доходу та собівартості реалізації продукції, що була отримана як результат інвестиційного проекту, використання методів розподілу операційних витрат, що не включаються до виробничої собівартості, з метою визначення частки прибутку від впровадження проекту. Виокремлення зниження експлуатаційних витрат по основним засобам, що були об'єктом інвестиційного проекту. Створення форм внутрішньої звітності з контролю складових амортизаційних відрахувань за об'єктами інвестиційних проектів та їх залишкової вартості. Створення форм внутрішньої звітності з аналізу залишків оборотних коштів (в частині виробничих запасів) за окремими видами продукції.</p>	<p>$T_K \geq 1$</p>

Таблиця 3.2 – Склад показників аналізу ефективності реальних інвестицій(джерело:авторська розробка)

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Вимоги до облікового забезпечення	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
2.1	Темп росту реалізованої продукції, що є результатом реальних інвестицій	$T_{ДП} = V_{\text{дод}} / V_0 + 1$, де $V_{\text{дод}}$ - додаткова виручка від реалізації продукції, що є результатом реального інвестування; V_0 – обсяг реалізації у базовому періоді, тис. грн.	Визначення у системі фінансового та управлінського обліку виручки від реалізації продукції, що результатом реального інвестування.	$T_{ДП} \geq 1$
2.2	Темп росту прибутку (умовний), що є результатом зниження собівартості продукції	$T_{Пр} = \left[\left(\frac{Z_0}{OZ_0 + HMA_0} - \frac{Z_1}{OZ_1 + HMA_1} \right) \times \Delta(OZ + HMA) \right] / P_0 + 1$, Де OZ_0, OZ_1, HMA_0, HMA_1 – вартість основних засобів та нематеріальних активів відповідно у базисному та звітному періодах; Z_0, Z_1 – операційні витрати на виробництво у базисному та звітному періодах; $\Delta(OZ+HMA)$ – засвоєні капітальні інвестиції у звітному періоді; P_0 – чистий прибуток у базовому періоді.	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку вартості введених до експлуатації основних засобів та нематеріальних активів у результаті реального інвестування.	$T_{Пр} \geq 1$
2.3	Темп росту рентабельності власного капіталу, що використовується у процесі реального інвестування	$T_p = (ЧП_1 / K_1) : (ЧП_0 / K_0)$, де $ЧП_1, ЧП_0$ – чистий прибуток у звітному та базових періодах; K_1, K_0 – джерела власного капіталу, що використовувалися у звітному та базовому періодах на реальне інвестування.	Визначення в системі управлінського обліку вартості власних джерел, що використовувалися на реальне інвестування.	$T_p \geq 1$
2.4	Темп росту інтегрального показника фінансового стану підприємства	$T_{\text{инт}} = I_{\text{фс1}} / I_{\text{фс0}}$, де $I_{\text{фс1}}, I_{\text{фс0}}$ – інтегральний показник фінансового стану підприємства	Організація обліку основних засобів за строками фактичного користування.	$T_{\text{инт}} \geq 1$

Процес реального інвестування, на наш погляд, необхідно оцінювати з точки зору, якості інвестицій. Якість інвестицій у [133, с.5] пропонується розглядати як сукупність властивостей інвестиційних ресурсів, яка характеризує ступень задоволення потреб суб'єкта інвестування та інвестора у максимізації позитивних технологічних, економічних, соціальних та екологічних ефектів від використання інвестиційних ресурсів. Якість інвестицій пропонується розглядати як економічну та фінансову категорії [134, с.3]: як економічна категорія якість інвестицій полягає у забезпеченні процесів простого та розширеного виробництва, а як фінансова – забезпечує здатність приносити дохід. Пропонується зосередитися на оцінці техніко-технологічної якості інвестицій, яка повинна створювати основу для виробництва і саме в оцінці позитивних зрушень у технічній базі виробництва повинна знайти відображення техніко-технологічна якість реальних інвестицій, яку пропонується розглядати як здатність підтримувати та покращувати стан технічної бази підприємства.

Якість інвестицій впливає на відтворювальну здатність основного капіталу підприємства, що може визначатися показниками структури капітальних інвестицій за формами відтворення та технологічною складовою. За пропозиціями Ковтун Н.В. для аналізу доцільно використовувати наступні показники:

1. Частка витрат на технічне переоснащення та реконструкцію в загальній сумі інвестицій в основний капітал – зростання цього коефіцієнта у динаміці покращує відтворювальну структуру, оскільки пріоритет надано не екстенсивному розвитку (новому будівництву та розширенню), а інтенсифікації інвестиційної діяльності.

2. Частка витрат на купівлю машин, обладнання, інструмент, інвентар в загальній сумі інвестицій в основний капітал – зростання цього коефіцієнта покращує відтворювальну структуру, що характеризує інтенсивний розвиток інвестиційного процесу.

3. Координація між витратами на купівлю машин, обладнання, інструменту, інвентарю та витратами на будівельні і монтажні роботи – зростання цього коефіцієнта поліпшує технологічну структуру інвестицій в основний капітал, що також характеризує інтенсивний розвиток інвестиційної діяльності.

4. Координація витрат на технічне переоснащення і реконструкцію та на нове будівництво і розширення – зростання цього коефіцієнта покращує відтворювальну структуру інвестицій в основний капітал, що також характеризує інтенсивний розвиток інвестиційного процесу[135, с.165,166].

Для *аналізу техніко-технологічної якості реальних інвестицій* пропонується використовувати показники, що наведені у табл. 3.3, які відображають структурні та якісні показники основних засобів та нематеріальних активів підприємства.

Призначення *аналізу джерел інвестиційних ресурсів* має на меті забезпечення користувачів інформацією щодо наявності джерел, як власних так і залучених для фінансування проектів реального інвестування. Керуючись рекомендаціями щодо комплементарності та відсутності дублювання показників, чинники цього напряму аналізу доповнюють відомості, щодо темпів росту валових, чистих інвестицій, росту капіталу, інформацією про грошове забезпечення інвестицій. До складу показників доцільно включати:

- при наявності програм або проектів реального інвестування відношення наявних власних джерел до планових обсягів капітальних інвестицій ;
- грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій;
- співвідношення залишків коштів фонду фінансування реальних інвестицій та коштів на розрахунковому рахунку підприємства.

Методичні рекомендації щодо методики розрахунку індикаторів та їх облікового забезпечення наведено у табл. 3.4.

Аналіз інноваційного спрямування реальних інвестицій. Реалізація передумов активізації інноваційно-інвестиційних процесів в промисловості неможлива без розробки методичного забезпечення аналізу, що відображає взаємозв'язок інвестиційних і інноваційних процесів, та дозволяє комплексно оцінювати тенденції інноваційної трансформації. Використання дворівневої системи оцінки тенденцій інноваційно-інвестиційних процесів, що запропонована Л.О.Волощук у [136] дозволяє виявити загальний стан і тенденцію інноваційно-інвестиційних процесів об'єктів аналізу на мікро- й мезорівні. Для аналізу та оцінки інноваційного спрямування реальних інвестицій підприємства пропонується використовувати показники мікрорівня, а саме:

Таблиця 3.3 – Склад показників оцінки техніко-технологічної якості реальних інвестицій(джерело: авторська розробка)

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Вимоги до облікового забезпечення	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
3.1	Темп росту коефіцієнту придатності активної частини основних засобів	$T_{КП} = K_{П1} / K_{П0}$, де $K_{П1}$, $K_{П0}$ – коефіцієнти придатності активної частини основних засобів у звітному та базових періодах;	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку первісної вартості та зносу основних засобів.	$T_{КП} \geq 1$
3.2	Темп росту коефіцієнту оновлення основних засобів	$T_{КО} = K_{О1} / K_{О0}$, де $K_{О1}$, $K_{О0}$ – коефіцієнти оновлення основних засобів у звітному та базових періодах;	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку вартості введених до експлуатації основних засобів.	$T_{КО} \geq 1$
3.3	Темп росту відношення коефіцієнта оновлення до коефіцієнту вибуття	$T_{ОВ} = (K_{О1} / K_{В1}) : (K_{О0} / K_{В0})$, де $K_{В1}$, $K_{В0}$ – коефіцієнти вибуття основних засобів у звітному та базових періодах;	Визначення на рахунках бухгалтерського обліку вартості виведених з експлуатації(ліквідованих) основних засобів.	$T_{ВО} \geq 1$
3.4	Темп росту частки активної частини основних засобів, що мають строк використання менш 7 років	$T_{ОС\ стр} = Ч_{ОС\ стр1} / Ч_{ОС\ стр0}$, де $Ч_{ОС\ стр1}$, $Ч_{ОС\ стр0}$ – частка активної частини основних засобів, що має строк фактичного використання менш 7 років;	Організація обліку основних засобів за строками фактичного користування.	$T_{ОС\ стр} \geq 1$
3.5	Темп росту частки нематеріальних активів, що мають строк використання менш 2 років	$T_{НМА\ стр} = Ч_{НМА\ стр1} / Ч_{НМА\ стр0}$, де $Ч_{НМА\ стр1}$, $Ч_{НМА\ стр0}$ – частка нематеріальних активів (права на об'єкти промислової власності), що має строк фактичного використання менш 2 років;	Організація обліку нематеріальних активів за строками фактичного користування.	$T_{НМА\ стр} \geq 1$
3.6	Темп росту питомої ваги нематеріальних активів, що відображають права на об'єкти промислової власності	$T_{НМА} = Ч_{НМА\ 1} / Ч_{НМА\ 0}$, де $Ч_{НМА\ стр1}$, $Ч_{НМА\ стр0}$ – частка прав на об'єкти промислової власності у загальній вартості нематеріальних активів;	Організація обліку нематеріальних активів у розрізі субрахунків.	$T_{НМА} \geq 1$

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4	5
3.7	Темп росту інтенсифікації інвестиційної діяльності за формами відтворення	$T_{\text{інт.1}} = (I_{\text{тп,рек}}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{\text{тп,рек}}^0 / I_{\Sigma}^0),$ де $I_{\text{тп,рек}}^1, I_{\text{тп,рек}}^0$ – капітальні інвестиції на технічне переоснащення та реконструкцію у звітному та базовому періодах, тис.грн.; $I_{\Sigma}^1, I_{\Sigma}^0$ – загальна сума інвестицій в основний капітал у звітному та базовому періодах, тис.грн.	Організація обліку капітальних інвестицій за формами відтворення.	$T_{\text{інт.1}} \geq 1$
3.8	Темп росту покращення відтворювальної структури основного капіталу	$T_{\text{інт.2}} = (I_{\text{м,о,і}}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{\text{м,о,і}}^0 / I_{\Sigma}^0),$ де $I_{\text{тп,рек}}^1, I_{\text{тп,рек}}^0$ – капітальні витрати на купівлю машин, обладнання, інструменту, інвентарю у звітному та базовому періодах, тис.грн.; $I_{\Sigma}^1, I_{\Sigma}^0$ – загальна сума інвестицій в основний капітал у звітному та базовому періодах, тис.грн.	Організація обліку капітальних інвестицій за технологічною складовою.	$T_{\text{інт.2}} \geq 1$
3.9	Темп росту інтенсифікації інвестиційної діяльності за технологічною складовою	$T_{\text{інт.3}} = (I_{\text{м,о,і}}^1 / I_{\text{БМР}}^1) / (I_{\text{м,о,і}}^0 / I_{\text{БМР}}^0),$ де $I_{\text{м,о,і}}^1, I_{\text{м,о,і}}^0$ – капітальні витрати на купівлю машин, обладнання, інструменту, інвентарю у звітному та базовому періодах, тис.грн.; $I_{\text{БМР}}^1, I_{\text{БМР}}^0$ – капітальні витрати на будівельні і монтажні роботи у звітному та базовому періодах, тис.грн.	Організація обліку капітальних інвестицій за технологічною складовою.	$T_{\text{інт.3}} \geq 1$
3.10	Темп росту покращення відтворювальної структури за формами відтворення	$T_{\text{інт.4}} = (I_{\text{тп,рек}}^1 / I_{\text{нб,розш}}^1) / (I_{\text{тп,рек}}^0 / I_{\text{нб,розш}}^0),$ де $I_{\text{нб,розш}}^1, I_{\text{нб,розш}}^0$ – загальна сума інвестицій в нове будівництво та розширення у звітному та базовому періодах, тис.грн.	Організація обліку капітальних інвестицій за формами відтворення.	$T_{\text{інт.4}} \geq 1$

Таблиця 3.4 – Склад показників аналізу джерел інвестиційних ресурсів(джерело: авторська розробка)

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Вимоги до облікового забезпечення	Напрямок позитивних змін
1	2	3	4	5
4.1	Грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій	$K_{ГЗ} = \Sigma K_{Г} / \Phi_{Зрі}$, де $\Sigma K_{Г}$ – наявність грошових коштів для фінансування проектів реальних інвестицій; $\Phi_{Зрі}$ – розмір створеного фонду для реального інвестування;	Формування у системі управлінського обліку фонду фінансування реальних інвестицій та контрольного рахунку щодо наявності коштів для забезпечення сформованого фонду.	$K_{ГЗ} \geq 1$
4.2	Співвідношення залишків коштів фонду фінансування реальних інвестицій та коштів на розрахунковому рахунку підприємства	$K_{З/Р} = ГЗФ / З_{рр}$, де $ГЗФ$ – грошове забезпечення фонду фінансування капітальних інвестицій; $З_{рр}$ – залишки коштів на розрахунковому рахунку.	Створення рахунків у системі управлінського обліку для контролю грошового забезпечення фонду фінансування капітальних інвестицій.	$K_{З/Р} \geq 1$
4.3	Відношення наявних власних джерел до планових обсягів капітальних інвестицій	$K_{ПЛ} = ГЗФ / \Sigma K_{І пл}$, де $\Sigma K_{І пл}$ – планова сума капітальних інвестицій.	Наявність планів капітальних інвестицій та контрольних рахунків грошового забезпечення фонду фінансування капітальних інвестицій.	$K_{ПЛ} \geq 1$

- коефіцієнт інноваційності інвестування, що визначається часткою інноваційно-спрямованих інвестицій у загальному обсязі інвестицій підприємства та відображає спрямованість інвестицій на інноваційний розвиток;
- коефіцієнт результативності інноваційно-спрямованих інвестицій, як частка інвестицій по завершених інноваційних змінах у загальному обсязі інноваційно - спрямованих інвестицій об'єкта аналізу, що відображає тривалість процесу реалізації змін;
- коефіцієнт наукоємності інвестицій, що характеризує частку витрат на НДДКР у загальному обсязі інноваційно-спрямованих інвестицій об'єкта аналізу та дає уявлення про спрямованість інвестицій на підвищення новизни й наукоємності виробництва;
- коефіцієнт новизни (за обсягами інвестування), як відношення принципово нових та удосконалюючих інновацій та підтверджує пріоритетний рівень новизни інновацій.

Індикаторами *інноваційного спрямування реальних інвестицій* будуть слугувати темпи росту зазначених коефіцієнтів. Методичні рекомендації щодо методики розрахунку індикаторів та їх облікового забезпечення наведено у табл. 3.5.

Аналіз соціальної спрямованості реального інвестування має на меті визначення ознак, що можуть слугувати загальними чинниками, що характеризують напрями реального інвестування та пов'язані із забезпеченням соціальних потреб колективу підприємства та суспільства. До них доцільно віднести перш за все створення нових робочих місць, спрямування інвестиційних проектів на охорону навколишнього середовища, охорону праці на підприємстві, створення належних умов праці робітників. Наявність інвестицій за зазначеними напрямками та їх позитивна динаміка, свідчить про соціальну спрямованість інвестицій. Методичні рекомендації щодо методики розрахунку індикаторів та їх облікового забезпечення з цього блоку наведено у табл. 3.6.

Управління реальними інвестиціями потребує не тільки аналізу за визначеними напрямками а й узагальнення отриманих результатів шляхом

Таблиця 3.5– Склад показників аналізу інноваційного спрямування реальних інвестицій (джерело: авторська розробка)

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Вимоги до облікового забезпечення	Напрямок позитивних змін
5.1	Темп росту коефіцієнту інноваційності інвестування	$T_{\text{Кінн ін}} = (I_{\text{інн}}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{\text{інн}}^0 / I_{\Sigma}^0),$ де $I_{\text{інн}}^1, I_{\text{інн}}^0$ – інноваційно-спрямовані інвестиції у звітному та базовому періодах, тис.грн.; $I_{\Sigma}^1, I_{\Sigma}^0$ – загальна сума інвестицій в основний капітал у звітному та базовому періодах, тис.грн.	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою інноваційної спрямованості.	$T_{\text{Кінн ін}} \geq 1$
5.2	Темп росту коефіцієнту результативності інноваційно-спрямованих інвестицій	$T_{\text{К рез інн}} = (I_{\text{інн зав}}^1 / I_{\text{інн}}^1) / (I_{\text{інн зав}}^0 / I_{\text{інн}}^0),$ де $I_{\text{інн}}^1, I_{\text{інн}}^0$ – інвестиції по завершених інноваційних змінах у звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою інноваційної спрямованості.	$T_{\text{К рез інн}} \geq 1$
5.3	Темп росту коефіцієнту наукоємності інвестицій	$T_{\text{К наук}} = (I_{\text{НДДКР}}^1 / I_{\text{інн}}^1) / (I_{\text{НДДКР}}^0 / I_{\text{інн}}^0),$ де $I_{\text{НДДКР}}^1, I_{\text{НДДКР}}^0$ – інвестиції на НДДКР у звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою інноваційної спрямованості з виокремленням напряму інвестування	$T_{\text{К наук}} \geq 1$
5.4	Темп росту коефіцієнту новизни	$T_{\text{К нов}} = (I_{\text{пр.нов}}^1 / I_{\text{удос}}^1) / (I_{\text{пр.нов}}^0 / I_{\text{удос}}^0),$ де $I_{\text{пр.нов}}^1, I_{\text{пр.нов}}^0$ – інвестиції у принципово нові інновації у звітному та базовому періодах, тис.грн.; де $I_{\text{удос}}^1, I_{\text{удос}}^0$ – інвестиції в удосконалюючі інновації у звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою інноваційної спрямованості з виокремленням напряму інвестування	$T_{\text{К нов}} \geq 1$

Таблиця 3.6 – Склад показників аналізу соціальної спрямованості реальних інвестицій (джерело: авторська розробка)

№	Назва показника	Алгоритм розрахунку	Вимоги до облікового забезпечення	Напрямок позитивних змін
6.1	Темп росту інвестицій, що забезпечили створення нових робочих місць	$T_{I_{pm}} = (I_{pm}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{pm}^0 / I_{\Sigma}^0)$, де I_{pm}^1, I_{pm}^0 – інвестиція, в результаті яких створені нові робочі місця звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою соціальної спрямованості.	$T_{I_{pm}} \geq 1$
6.2	Темп росту інвестицій у об'єкти природоохоронного характеру	$T_{I_{ox}} = (I_{ox}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{ox}^0 / I_{\Sigma}^0)$, де I_{ox}^1, I_{ox}^0 – інвестиції у проекти природоохоронного (екологічного) характеру у звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою соціальної спрямованості.	$T_{I_{ox}} \geq 1$
6.3	Темп росту інвестицій на охорону праці та створення належних умов праці на підприємстві	$T_{I_{ox\ pr}} = (I_{ox\ pr}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{ox\ pr}^0 / I_{\Sigma}^0)$, де $I_{ox\ pr}^1, I_{ox\ pr}^0$ – інвестиції у проекти охорони праці на підприємстві у звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою соціальної спрямованості.	$T_{I_{ox\ pr}} \geq 1$
6.4	Темп росту інвестицій у об'єкти соціальної інфраструктури підприємства	$T_{I_{soц}} = (I_{soц}^1 / I_{\Sigma}^1) / (I_{soц}^0 / I_{\Sigma}^0)$, де $I_{ox\ pr}^1, I_{ox\ pr}^0$ – інвестиції у проекти розвитку та підтримки соціальної інфраструктури підприємства у звітному та базовому періодах, тис.грн.;	Організація обліку капітальних інвестицій за ознакою соціальної спрямованості.	$T_{I_{soц}} \geq 1$

побудови інтегральної оцінки інвестиційної діяльності підприємства, що враховує індикатори, що наведені вище. Для інтегральної оцінки результатів аналізу пропонується використовувати несиметричну трічну систему оцінки отриманих індикаторів, з наданням оцінки {0,1,2} кожному показнику, що наведені у табл. 3.7. Користуючись правилами нечіткої логіки з трьома нечіткими значеннями у системі використовуються наступні критерії :

- « менш » позначається оцінкою «0»;
- «дорівнює в допустимих межах» позначається оцінкою «1»;
- «більш» позначається оцінкою «2».

Наведені оцінки потребують наступного пояснення: якщо індикатори показників оцінки відрізняються від значення у попередньому періоді на $\pm 5\%$, показник отримує оцінку «1». У випадку, якщо індикатори відрізняються на більші значення, їм відповідно присвоюються значення «0» або «2».

За кожним з напрямків аналізу визначається середня оцінка.

Інтегральний показник, розрахований за методом середньоквадратичного відхилення від максимального значення «2», що визначає рівень еталонного «ідеального інвестора», інвестиційна діяльність якого характеризується зростанням за всіма показниками та напрямками діяльності у звітному періоді. Інтегральний показник, що дозволяє зробити висновок про стан реального інвестування на підприємстві доцільно визначати за формулою:

$$Y_{\text{інтг}} = \sqrt{\frac{\sum_{i=1}^n (Y_i - Y_{\text{max}})^2}{n}}, \quad (3.1)$$

де $Y_{\text{інтг}}$ – інтегральний показник стану інвестиційної діяльності на підприємстві;

Y_i – узагальнена оцінка реальних інвестицій по і-тому напрямку;

Y_{max} – максимальна оцінка за напрямом – «2»;

n – кількість напрямів оцінки, у запропонованій системі шість.

Інтегральна оцінка інвестиційної діяльності підприємства приймає значення від нуля до двох, та визначає відстань від показників «ідеального інвестора», що теоретично може мати по усім групам показників оцінку у два бали.

Таблиця 3.7 - Система оцінки індикаторів реального інвестування підприємства(джерело : авторська розробка)

Назва показника	Напря м позити вних змін	Умовн е познач ення бально ї оцінки	Розподіл бальної оцінки		
			0 балів	1 бал	2 бали
1	2	3	4	5	6
<i>І. Показники оцінки аналізу інвестиційної активності підприємства</i>					
Темп росту валових інвестицій	$T_{ВІ} \geq 1$	У1.1	Відсутність інвестицій у звітному періоді	Наявність інвестицій у звітному періоді у обсягах менших за попередній період	$T_{ВІ} \geq 1$
Темп росту чистих інвестицій	$T_{ЧІ} \geq 1$	У1.2	Відсутність інвестицій у звітному періоді	Наявність інвестицій у звітному періоді у обсягах менших за попередній період	$T_{ЧІ} \geq 1$
Темп росту частки чистих інвестицій у валових інвестиціях	$T_{ччІ} \geq 1$	У1.3	Відсутність чистих інвестицій	$T_{ччІ} < 1$	$T_{ччІ} \geq 1$
Темп росту питомих валових інвестицій на одного працівника	$T_{ПВП} \geq 1$	У1.4	Відсутність валових інвестицій	$T_{ПВП} < 1$	$T_{ПВП} \geq 1$
Темп росту частки засвоєних інвестицій	$T_{ЗІ} \geq 1$	У1.5	Відсутність засвоєних інвестицій	$T_{ЗІ} < 1$	$T_{ЗІ} \geq 1$
Виконання планових завдань із засвоєння інвестицій	$V_{ЗІ} \geq 1$	У1.6	Планові завдання із засвоєння інвестицій не виконані	$V_{ЗІ} = 1$	$V_{ЗІ} > 1$
Темп росту капіталу в результаті реального інвестування	$T_{К} \geq 1$	У1.7	Відсутність приросту капіталу у звітному періоді	Приріст капіталу був менш за попередній період	$T_{К} \geq 1$
Узагальнена оцінка інвестиційної активності підприємства		У1	$U1 = (U1.1+U1.2+U1.3+U1.4+U1.5+U1.6+U1.7)/ 7$		

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5	6
<i>2. Показники оцінки аналізу ефективності реальних інвестицій</i>					
Темп росту реалізованої продукції, що є результатом реальних інвестицій	$T_{дп} \geq 1$	У2.1	Не спостерігалось змін реалізованої продукції в результаті реальних інвестицій	$T_{дп} < 1$	$T_{дп} \geq 1$
Темп росту прибутку (умовний), що є результатом зниження собівартості продукції	$T_{пр} \geq 1$	У2.2	Не спостерігалось змін прибутку в результаті зниження собівартості за результатами реального інвестування	$T_{пр} < 1$	$T_{пр} \geq 1$
Темп росту рентабельності власного капіталу, що використовується у процесі реального інвестування	$T_{р} \geq 1$	У2.3	Відсутній прибуток від реального інвестування	Ріст рентабельності був менший за попередній період	$T_{р} \geq 1$
Темп росту інтегрального показника фінансового стану підприємства	$T_{інт} \geq 1$	У2.4	$T_{інт} < 1$	$T_{інт} = 1$	$T_{інт} > 1$
Узагальнена оцінка ефективності реальних інвестицій		У2	$У2 = (У2.1+У2.2+У2.3+У2.4)/4$		
<i>3. Показники оцінки техніко-технологічної якості реальних інвестицій</i>					
Темп росту коефіцієнту придатності активної частини основних засобів	$T_{кп} \geq 1$	У3.1	$T_{кп} < 1$	$T_{кп} = 1$	$T_{кп} > 1$
Темп росту коефіцієнту оновлення основ. засобів	$T_{ко} \geq 1$	У3.2	Відсутність оновлення основних засобів	Коефіцієнт оновлення менший за попередній період	$T_{ко} \geq 1$
Темп росту відношення коефіцієнта оновлення до коефіцієнту вибуття	$T_{во} \geq 1$	У3.3	$T_{во} < 1$	$T_{во} = 1$	$T_{во} > 1$
Темп росту частки активної частини основних засобів, що мають строк використання менш 7 років	$T_{ос стр} \geq 1$	У3.4	$T_{ос стр} < 1$	$T_{ос стр} = 1$	$T_{ос стр} > 1$

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5	6
Темп росту частки нематеріальних активів, що мають строк використання менш 2 років	$T_{HMA} \geq 1$	У3.5	$T_{HMA} \geq 1$	$T_{HMA} \geq 1$	$T_{HMA} \geq 1$
Темп росту питомої ваги нематеріальних активів, що відображають права на об'єкти промислової власності	$T_{HMA} \geq 1$	У3.6	$T_{HMA} < 1$	$T_{HMA} = 1$	$T_{HMA} > 1$
Темп росту інтенсифікації інвестиційної діяльності за формами відтворення	$T_{INT.1} \geq 1$	У3.7	$T_{INT.1} < 1$	$T_{INT.1} = 1$	$T_{INT.1} > 1$
Темп росту покращення відтворювальної структури основного капіталу	$T_{INT.2} \geq 1$	У3.8	$T_{INT.2} < 1$	$T_{INT.2} = 1$	$T_{INT.2} > 1$
Темп росту інтенсифікації інвестиційної діяльності за технологічною складовою	$T_{INT.3} \geq 1$	У3.9	$T_{INT.3} < 1$	$T_{INT.3} = 1$	$T_{INT.3} > 1$
Темп росту покращення відтворювальної структури за формами відтворення	$T_{INT.4} \geq 1$	У3.10	$T_{INT.4} < 1$	$T_{INT.4} = 1$	$T_{INT.4} > 1$
Узагальнена оцінка техніко-технологічної якості реальних інвестицій		У3	$U3 = (U3.1+U3.2+U3.3+U3.4+U3.5+U3.6+U3.7+U3.8+U3.9+U3.10)/10$		
4. Показники аналізу джерел інвестиційних ресурсів					
Грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій	$K_{ГЗ} \geq 1$	У4.1	$K_{ГЗ} < 1$, або грошове забезпечення фонду відсутнє	$K_{ГЗ} = 1$	$K_{ГЗ} > 1$
Співвідношення залишків коштів фонду фінансування реальних інвестицій та коштів на розрахунковому рахунку підприємства	$K_{З/Р} \geq 1$	У4.2	$K_{З/Р} < 1$, або грошове забезпечення фонду відсутнє	$K_{З/Р} = 1$	$K_{З/Р} > 1$
Відношення наявних власних джерел до планових обсягів капітальних інвестицій	$K_{ПЛ} \geq 1$	У4.3	$K_{ПЛ} < 1$, власні джерела відсутні	$K_{ПЛ} = 1$	$K_{ПЛ} > 1$
Узагальнена оцінка джерел інвестиційних ресурсів		У4	$U4 = (U4.1+U4.2+U4.3)/3$		

Продовження таблиці 3.7

1	2	3	4	5	6
<i>5. Показники аналізу інноваційного спрямування реальних інвестицій</i>					
Темп росту коефіцієнту інноваційності інвестування	$T_{K_{інн}}_{ін} \geq 1$	У5. 1	$T_{K_{інн}}_{ін} < 1$	$T_{K_{інн}}_{ін} = 1$	$T_{K_{інн}}_{ін} > 1$ або інноваційно-спрямовані інвестиції були відсутні у попередньому періоді
Темп росту коефіцієнту результативності інноваційно-спрямованих інвестицій	$T_{K_{рез}}_{інн} \geq 1$	У5. 2	$T_{K_{рез}}_{інн} < 1$	$T_{K_{рез}}_{інн} = 1$	$T_{K_{рез}}_{інн} > 1$, або завершені інноваційні зміни були відсутні у попередньому періоді
Темп росту коефіцієнту наукоємності інвестицій	$T_{K_{наук}} \geq 1$	У5. 3	$T_{K_{наук}} < 1$	$T_{K_{наук}} = 1$	$T_{K_{наук}} > 1$, або інвестицій у НДДКР були відсутні у попередньому періоді
Темп росту коефіцієнту новизни	$T_{K_{нов}} \geq 1$	У5. 4	$T_{K_{нов}} < 1$ або відсутність принцип овно-нових	$T_{K_{нов}} = 1$	$T_{K_{нов}} > 1$ або відсутність удосконалюючих інвестицій за наявності принципово нових
Узагальнена оцінка інноваційного спрямування реальних інвестицій		У5	$У5 = (У5.1 + У5.2 + У5.3 + У5.4) / 4$		
<i>6. Показники аналізу соціальної спрямованості реальних інвестицій</i>					
Темп росту інвестицій, що забезпечили створення нових робочих місць	$T_{I_{рм}} \geq 1$	У6. 1	$T_{I_{рм}} < 1$	$T_{I_{рм}} = 1$	$T_{I_{рм}} > 1$ або відсутність у попередньому періоді інвестицій, що забезпечували створення нових робочих місць
Темп росту інвестицій у об'єкти природоохоронного характеру	$T_{I_{ох}} \geq 1$	У6. 2	$T_{I_{ох}} < 1$	$T_{I_{ох}} = 1$	$T_{I_{ох}} > 1$ або відсутність у попередньому періоді інвестицій у об'єкти природоохоронного характеру
Темп росту інвестицій на охорону праці та створення належних умов праці на підприємстві	$T_{I_{ох пр}} \geq 1$	У6. 3	$T_{I_{ох пр}} < 1$	$T_{I_{ох пр}} = 1$	$T_{I_{ох пр}} > 1$ або відсутність у попередньому періоді у зазначених інвестицій
Темп росту інвестицій у об'єкти соціальної інфраструктури підприємства	$T_{I_{соц}} \geq 1$	У6. 4	$T_{I_{соц}} < 1$	$T_{I_{соц}} = 1$	$T_{I_{соц}} > 1$ або відсутність у попередньому періоді у зазначених інвестицій
Узагальнена оцінка соціальної спрямованості реальних інвестицій		У6	$У6 = (У6.1 + У6.2 + У6.3 + У6.4) / 4$		

Інтегральна оцінка інвестиційної діяльності від 0 до 0,25 визначає «ідеального» інвестора, інвестиційна діяльність якого характеризується наростаючими обсягами реальних інвестицій із забезпеченням необхідними джерелами інвестиційних ресурсів, якістю інноваційного та соціального спрямування.

Інтегральна оцінка інвестиційної діяльності що дорівнює «2» визначає відсутність інвестиційної діяльності у звітному періоді.

Відповідно до значень інтегрального показника пропонується класифікувати інвестиційну діяльність підприємства з визначенням категорій «ідеального», «прогресивного», «стабільного», «несистематичного», «випадкового» інвестора. У табл. 3.8 відображена класифікація інвестора у відповідності до інтегрального показника оцінки інвестиційної діяльності. Запропонована система оцінки дозволяє порівнювати різні підприємства за станом інвестиційної діяльності.

Таблиця 3.8 - Класифікація інвестора у відповідності до інтегрального показника оцінки інвестиційної діяльності (джерело : авторська розробка)

Інтегральна оцінка інвестиційної діяльності	Характеристика інвестора
$Y_{\text{інтг}} = 0 \div 0,25$	«ідеальний»
$0,75 \geq Y_{\text{інтг}} > 0,25$	«прогресивний»
$1,25 \geq Y_{\text{інтг}} > 0,75$	«стабільний»
$1,75 \geq Y_{\text{інтг}} > 1,25$	«несистематичний»
$2 > Y_{\text{інтг}} > 1,75$	«випадковий»
$Y_{\text{інтг}} = 2$	інвестиційна діяльність відсутня

Запропоновані показники оцінки інвестиційної діяльності за допомогою яких може проводитися моніторинг стану інвестиційної діяльності підприємства та визначатися його характеристика як інвестора потребує відповідного облікового забезпечення.

3.2 Методичні засади формування облікового забезпечення системи управління реальними інвестиціями підприємства

До основних завдань обліку реальних інвестицій слід віднести:

оброблення транспарентної інформації щодо формування вартості об'єктів реальних інвестицій;

оцінювання обсягів валових інвестицій протягом визначеного терміну та обсягів засвоєних інвестицій у звітному періоду;

формування інформації щодо джерел фінансування реальних інвестицій та їх цільового використання;

надання оперативної інформації щодо засвоєння капітальних інвестицій згідно з кошторисами інвестиційних проектів та програм;

ведення реєстрів аналітичного та синтетичного обліку для відображення процесів інвестиційної діяльності в частині капітальних вкладень;

надання інформації для оцінки якості інвестиційних процесів, у тому складі їх інноваційної спрямованості;

формування бази інформації для оцінки ефективності капітальних вкладень.

В українських нормативних джерелах, стандартах бухгалтерського обліку, планах рахунків, інструкціях до них, не визначено порядку ведення бухгалтерського обліку фінансування капітальних інвестицій, як наслідок відсутня достовірна бухгалтерська інформація про джерела та обсяги фінансування капітальних інвестицій, що допускає неконтрольоване використання як оборотних коштів на ці потреби так і використання амортизації на операційні потреби підприємства. У цьому контексті науковцями пропонується формувати інвестиційні фонди підприємства та відображати на бухгалтерських рахунках операції з надходження та використання коштів на інвестиційні потреби.

Сажинець С. пропонує облік коштів зазначеного фонду здійснювати на рахунку 48 «Цільове фінансування» з використанням окремого субрахунку 485 «Інвестиційно-інноваційний фонд». Основними джерелами його формування мають бути на його думку власні кошти підприємства (прибуток, амортизація та резервний капітал), бюджетні асигнування і залучені ресурси (банківські кредити тощо)[139, с.20]. Скерування прибутку до інвестиційного фонду відображати записом за дебетом рахунку 44 «Нерозподілені прибутки(непокриті збитки)» у кореспонденції з рахунком 485. Створення

фінансового ресурсу за рахунок резервного капіталу передбачає проведення: дебет рахунку 43 «Резервний капітал», кредит рахунку 485.

Для обліку кредитів фінансових установ для фінансування капітальних вкладень пропонується одноразово з проводкою дебет 31 «Рахунки в банку» і кредит рахунків зобов'язань за кредитами, відобразити цю суму проводкою за дебетом 183 «Інша дебіторська заборгованість» та кредитом 485.

Для обліку амортизації, як джерела інвестицій, пропонується запровадити окремий рахунок 479 «Амортизаційний фонд», де акумулювати усі суми нарахованої амортизації необоротних активів. Такі суми мають відобразити у кореспонденції за дебетом з рахунками витрат (23 «Виробництво», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати» тощо) та кредитом 479, який має бути транзитним та не мати сальдо. Всі суми повинні бути скеровані до рахунку 485. Запропонована система обліку повинна бути забезпечена змінами у нормативних документах, що керують облік основних засобів, амортизаційних відрахувань та фінансової звітності.

Використання коштів фонду фінансування капітальних інвестицій відобразатиметься за дебетом рахунку 485 та кредитом рахунків 31, 37, 63, 661 тощо. Кредитове сальдо рахунку буде вказувати на наявність коштів для фінансування капітальних вкладень. Дебетове сальдо буде відобразити використання джерел для здійснення операційної діяльності для потреб реального інвестування[139, с.22].

Практичний досвід діяльності підприємств показав, інновації капітального характеру можуть бути представлені у напрямку капітальних (стосується створення нових видів основних засобів) та інтелектуальних інновацій (стосується створення нематеріальних активів), що пов'язані із здійсненням інвестиційної діяльності. При першому напрямі, на погляд Акименко О., доцільно облік вести на субрахунку 152 «Придбання (виготовлення) основних засобів» з використанням аналітичних рахунків: рахунок 1521 «Витрати на придбання (створення) інноваційних технологій», рахунок 1522 «Інноваційні технології, придбані за ліцензійним договором», рахунок 1523 «Інноваційні технології, які надійшли від технопарку», рахунок 1524 «Інноваційні технології, утворені в результаті спільної діяльності». Крім того, облік повинен забезпечуватися відповідним документальним

оформленням, а саме карткою обліку інноваційних витрат і відомістю обліку витрат інноваційної діяльності[140, с.71].

З метою виокремлення джерел капітальних інвестицій інноваційного характеру, пропонується створення інноваційного фонду в межах підприємства. Для обліку надходжень і видатків коштів інноваційного фонду пропонується використовувати рахунок 43 «Резервний капітал», перейменувавши його в рахунок 43 «Резервний капітал та фонди цільового призначення». На цьому рахунку рекомендують виділити субрахунок 431 «Резервний капітал», 432 «Амортизаційний фонд загального призначення», 433 «Амортизаційний фонд інноваційного призначення», 434 «Інші спеціалізовані фонди» [141, с.100]. Поповнення фондів буде здійснюватися за рахунок щомісячних амортизаційних відрахувань та прибутку підприємства. На думку авторів, облік використання коштів інноваційного фонду за субрахунком 433 дає можливість своєчасно реагувати на рівень морального зносу основних засобів, контролювати використання цього фонду та створює можливість, при відповідній державної політиці щодо підприємств, що здійснюють інноваційне оновлення основних засобів, надати податкові пільги на інноваційний розвиток. Такий підхід до організації обліку потребує пропису методики обліку амортизаційних відрахувань у кореспонденції з рахунками витрат, облікового забезпечення визначення залишкової вартості об'єктів необоротних активів, що необхідно для проведення політики оновлення основних засобів та нематеріальних активів, крім того не наведені критерії щодо розподілу амортизаційного фонду за ознаками загального та інноваційного призначення при нарахуванні амортизації.

Гуменюк А. пропонує проводити формування фонду відновлення шляхом щомісячної акумуляції 25% амортизаційних відрахувань. Відсоток амортизаційних відрахувань встановлено на основі проведеного автором анкетування підприємств Хмельницької області та опрацювання його результатів. Дослідженням встановлено, що економічний ефект від створення на підприємстві фонду відновлення в середньому складає 23,2%.

При введенні в експлуатацію відремонтованого (модернізованого) об'єкта основних засобів, накопичена сума капітальних інвестицій відшкодовується за рахунок створеного на підприємстві фонду відновлення. Для обліку фонду

відновлення пропонується використовувати субрахунок 429 “Фонд відновлення” (рис. 3.2).

Для уникнення подвійного обліку витрат, які формуються як на етапі амортизації основних засобів, так і на етапі формування фонду відновлення, рекомендується використовувати методику обліку безоплатно отриманих активів.

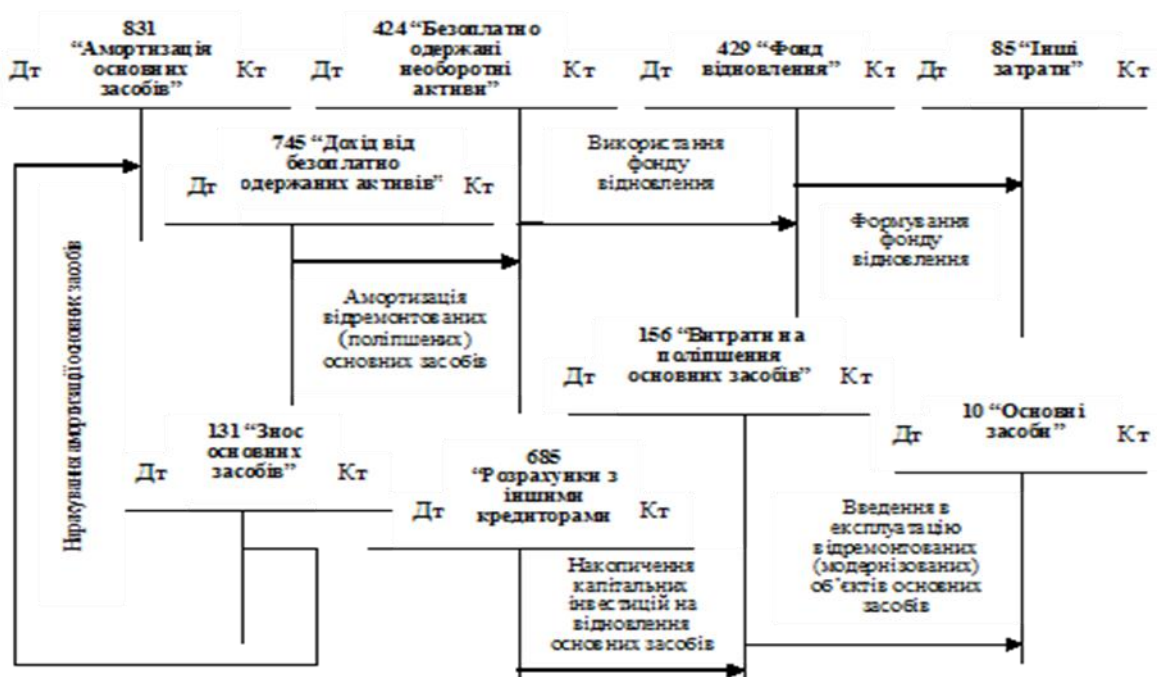

Рисунок 3.2 - Кореспонденція рахунків з обліку формування і використання фонду відновлення основних засобів[за 142, с.9]

Тобто, при амортизації поліпшених або відремонтованих за рахунок фонду відновлення об'єктів основних засобів, суму амортизаційних відрахувань, що припадає на проведені поліпшення та ремонти, списувати на доходи від інвестиційної діяльності підприємства. Такий підхід до обліку формування і використання фонду відновлення забезпечить дотримання підприємством в обліковій політиці принципу відповідності доходів та витрат[142, с.8,9].

Остатчук Т. пропонується методика обліку створення та використання фонду на відтворення необоротних активів, для обліку якого пропонується ввести наступні рахунки: 157 "Внески на здійснення капітальних інвестицій", 315 "Поточний рахунок для відтворення необоротних активів", 426 "Фонд на

відтворення необоротних активів”. Доцільність запропонованої методики обґрунтовується тим, що відбувається створення та використання фонду на відтворення необоротних активів як одного з джерел їх фінансування, що дозволяє досягнути дві мети: з одного боку, відшкодувати з отриманої на поточний рахунок виручки від продажу затрачені при придбанні необоротних активів грошові кошти, а з іншого боку, створити фонд на заміну активів (рис. 3.3).

Рисунок 3.3 - Запропонована методика нарахування та використання фонду на відтворення необоротних активів [143, с.11]

З метою акумулювання грошових коштів для фінансування капітальних інвестицій існують пропозиції щодо виокремлення спеціального рахунку у банку. Так для систематизації обліку надходження та використання на капітальні інвестиції коштів з власних, залучених і позикових джерел пропонується введення до субрахунку 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» таких аналітичних рахунків другого порядку: 3131 «Кошти власних джерел фінансування капітальних інвестицій», 3132 «Кошти залучених джерел фінансування капітальних інвестицій», 3133 «Кошти

позикових джерел фінансування капітальних інвестицій» з деталізацією джерел надходження коштів на аналітичних рахунках третього порядку. Це надасть можливість в будь-який момент простежити та узагальнити обсяг грошових коштів, отриманих з кожного джерела фінансування капітальних інвестицій[144]. Така пропозиція з одного боку безумовно поліпшує процеси управління фінансуванням капітальних інвестицій та контроль за їх цільовим використанням, однак з іншого боку означає відволікання з обороту певної суми коштів перш за все власних коштів, яка може бути використана на операційні цілі.

Відповідно до Інструкції № 291 на субрахунку 151 “Капітальне будівництво” крім витрат на придбання або створення основних засобів відображається вартість устаткування, що підлягає монтажу, і авансові платежі для фінансування будівництва. Діючий порядок перекидає вартість незавершеного будівництва, знижує рівень контролю за станом розрахунків з підрядчиками і збереженням устаткування до монтажу. Для усунення зазначених недоліків запропоновано, відкрити для обліку устаткування у межах 15 рахунку субрахунок “Устаткування для монтажу”, а для авансових платежів, перерахованих підрядчикам для фінансування будівництва - субрахунок “Аванси, видані на капітальне будівництво”[146].

Для потреб управління буде корисною інформація, з якого саме каналу або яким чином надійшов об’єкт основних засобів. Розроблені пропозиції відкрити аналітичні рахунки третього порядку залежно від каналу надходження об’єкту основних засобів: 1521 «Створення основних засобів власними силами господарським способом»; 1522 «Створення основних засобів підрядним способом»; 1523 «Купівля основних засобів»; 1524 «Безоплатне отримання об’єктів основних засобів»; 1525 «Отримання об’єктів основних засобів у вигляді внеску до статутного капіталу»; 1526 «Отримання основних засобів в обмін». Також, пропонується відкрити спеціальний рахунок 156 «Витрати на поліпшення основних засобів» за дебетом якого обліковувати витрати на ремонт, модернізацію, реконструкцію основних засобів, які виконуються як господарським так і підрядним способами, а за кредитом рахунку – списання згідно діючим нормативним документам та облікової політики підприємства [147, с.211- 212].

Нині всі витрати на поліпшення необоротних активів, у результаті чого очікується збільшення економічних вигід від їх використання, обліковуються на рахунку 15 «Капітальні інвестиції». Для раціональної організації синтетичного і аналітичного обліку названих витрат, на думку науковців[148; 149; 150; 151; 152], підприємству необхідно відкрити до цього рахунка субрахунок 156, який пропонується назвати «Капітальні витрати на поліпшення необоротних матеріальних активів». До цього рахунку Семеген Л. пропонує відкрити субрахунки третього порядку, для окремого виділення обліку основних засобів виробничого та невиробничого призначення[150,с. 324].

У складі витрат на підвищення технічного рівня виробництва пропонується окремо виділяти витрати на заміну морально застарілого обладнання, які включають витрати на придбання нових видів машин, засобів механізації й автоматизації виробничих процесів. Витрати цього напряму пропонується обліковувати як інноваційні інвестиції у виготовлення основних засобів і відображати в синтетичному обліку на субрахунку 152 «Придбання(виготовлення) основних засобів»[153, с.210].

Серед пропозицій з формування облікових даних щодо капітальних інвестицій можна виділити рекомендації щодо обліку витрат на ремонт основних засобів на рахунку 15. Надалі суми, що накопичені на рахунку, списуються двома способами: витрати, що змінюють майбутні економічні вигоди від використання основних засобів відображаються по дебету рахунка 10 «Основні засоби»; витрати на ремонт, що не змінюють економічних вигід списуються на зменшення зносу у кореспонденції - дебет рахунку 13 «Знос необоротних активів», кредит рахунку 15[154, с.170]. На нашу думку, таке відображення витрат на ремонт буде мати своїм наслідком зростання залишкової вартості відремонтованих основних засобів та подовження терміну нарахування амортизації основних засобів, якщо мати на увазі, що вартісною межею її нарахування є досягнення значення залишкової вартості, тобто зростання терміну експлуатації основних засобів при інших рівних умовах. Погодитися з цією пропозицією не доцільно, бо метою системи планово-попереджувального ремонту основних засобів є забезпечення нормативного строку експлуатації. Зростання строку експлуатації може бути ознакою модернізації або іншого поліпшення основних засобів.

Питанням облік витрат на дослідження, що спрямовані на створення інноваційних продуктів, присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних науковців. Сенчук Т. у [170] визначає декілька підходів до відображення витрат на дослідження та розробки, які впливають на визначення обсягів капітальних інвестицій підприємства, у тому складі інноваційної спрямованості:

перший – всі витрати одразу розподіляються на стадії досліджень та розробок : на рахунку 154 «Придбання створення нематеріальних активів» обліковуються тільки витрати на розробку, на рахунку 941 «Витрати на дослідження та розробки» - витрати на дослідження [19];

другий - витрати на дослідження і розробки відносять до поточних витрат та списують на фінансові результати [155];

третьою – капіталізують всі витрати на створення на рахунку 154 з наступним розподілом на дослідження та розробки зі списанням до рахунку 941[156];

четвертий - капіталізують всі витрати на дослідження та розробки на рахунку 154 з їх наступною амортизацією[157];

п'ятий – при неможливості виділити в окремі етапи дослідження та розробки всі витрати відносяться до витрат на дослідження з відображенням на рахунку 941 і не капіталізуються, до собівартості нематеріального активу належать тільки витрати на реєстрацію[158].

Ми згодні з пропозиціями науковців, які вважають за доцільне поміняти методику відображення необоротних активів і нематеріальних активів, які утримуються для продажу. Переведення цих об'єктів до оборотних активів і відображення їх у окремому (останньому) розділі активу балансу, по-перше, зменшує балансову вартість основного капіталу заздалегідь до моменту продажу активів (до одного року), по-друге, при продажі відображається як дохід від іншої операційної діяльності, що ускладнює ідентифікацію джерела капітальних інвестицій цього напрямку. Так, Микитюк Н., пропонує обліковувати такі активи на окремому субрахунку відповідних балансових рахунків, зокрема таких: 109 «Основні засоби, утримані для продажу» (інших основних засобів, крім тих, які передбачені конкретними субрахунками на рахунку 10 практично не існує), 118 «Інші необоротні матеріальні активи, утримані для продажу», 128 «Нематеріальні активи, утримані для продажу». У балансі об'єкти, утримані для продажу, повинні відображатися у складі відповідних активів, в тому числі виокремлюватися окремою статтею[159, с.

271]. Поновлення цієї методики, з означеними змінами, дасть можливість відновити методику обліку реалізації цих активів з використанням рахунків 74 «Інші доходи» і 97 «Інші витрати» і привести її у відповідність із порядком відображення цих операцій у першій, другій та третій формі фінансової звітності.

Значний вклад у методику обліку капітальних інвестицій внесено видатним українським науковцем Я.В.Крупкою. В основу побудови варіантних моделей обліку капітальних інвестицій він поклав наступні ознаки :

1) систему формування інвестиційних ресурсів (F), яка передбачає покриття капітальних витрат за рахунок : власних коштів (F1); довгострокових і короткострокових кредитів банку (F2); бюджетних коштів (F3); цільових, дольових внесків інших фізичних і юридичних осіб(F4);

2)способи ведення будівельно-монтажних робіт (S): господарський (S1) і підрядний (S2);

3)Систему оцінки об'єктів будівництва і будівельних контрактів (O) при здійсненні робіт підрядним способом: за фактичними витратами будівництва чи придбання (O1); за фіксованою ринковою ціною (O2); за методом «витрати плюс» (O3).

В результаті комбінування зазначених факторів та їх ознак одержано усі можливі варіанти організації обліку капітальних інвестицій у спорудження об'єктів. Кожна комбінація – це окрема модель. У поле логічних можливостей таким чином Я.Крупка включив 12 моделей [160]:

M1 = F1S1O1 ; M5 = F1S2O2 ; M9 = F1S2O3 ;
M2 = F2S1O1 ; M6 = F2S2O2 ; M10 = F2S2O3 ;
M3 = F3S1O1 ; M7 = F3S2O2 ; M11 = F3S2O3 ;
M4 = F4S1O1 ; M8 = F4S2O2 ; M12 = F4S2O3 ;

У 2006 Я.Крупка запропонував 28 моделей обліку інноваційних витрат, серед яких були інноваційні проекти капітального характеру[164].

Проведений аналіз методичного забезпечення обліку капітальних інвестицій та пропозицій науковців, визначив наявність різних підходів до організації обліку на рахунках, кожен з яких має як позитивні так і негативні наслідки. Нормативні джерела не мають чітких вказівок щодо алгоритмів обліку реальних інвестицій, та не в змозі задовольнити потреби менеджменту підприємства. Крім того, розглянуті пропозиції не дозволяють створити облікове забезпечення розробленої системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями на підприємстві в умовах інноваційного

розвитку, що запропонована у п.3.1. Авторами розроблений власний методичний підхід побудови системи обліку реальних інвестицій.

Система обліку інвестиційної діяльності може бути представлена як множина обліково-контрольних точок, що відповідають домінантам реальних капітальних вкладень, які необхідні для прийняття управлінських рішень, що втілюються в інвестиційних проектах та програмах:

1) форми відтворення реальних інвестицій: придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво, розширення, реконструкція, технічне переобладнання, оновлення окремих видів обладнання (просте відтворення);

2) технологічна складова реальних інвестицій (об'єкти інвестиційної діяльності): пасивна частина основних засобів; активну частину основних засобів; нематеріальні активи; оборотні активи;

3) джерела фінансування реальних інвестицій: реінвестування частини прибутку; амортизаційні відрахування; іммобілізація у інвестиції надлишку сум власних обігових коштів; кошти від реалізації основних засобів; емісія акцій та додаткові вкладення засновників; асигнування з бюджетів різних рівнів (цільове фінансування); кредити фінансових установ; випуск облігацій; фінансовий лізинг;

4) способи відтворення реальних інвестицій : господарський, підрядний, внесок до статутного (зареєстрованого капіталу, додатковий внесок);

5) ознаки інноваційної спрямованості реальних інвестицій за ознаками значущості інновацій: реальні інвестиції у базові інновації; реальні інвестиції у поліпшуючі інновації; реальні інвестиції в псевдоінновації.

З метою організації обліку реальних інвестицій рахунок 15 пропонується виокремити для їх обліку.

У синтетичному рахунку 15 «Реальні інвестиції» пропонується обрати обліково-контрольні точки за технологічними складовими реальних інвестицій:

151.Будівельно-монтажні роботи що втілюються у пасивну частину основних засобів;

152.Машини, транспортні засоби, інструмент, інвентар, що складають активну частину основних засобів;

153.Інші необоротні матеріальні активи;

154.Нематеріальні активи;

155.Довгострокові біологічні активи;

156.Земельні ділянки;

157.Капітальні інвестиції на приріст оборотних активів.

Виокремлення зазначених субрахунків буде сприяти формуванню на них первісної вартості об'єктів. Залишок на рахунку 15 відобразити незасвоєні реальні інвестиції, що будуть складатися з капітальних інвестицій в необоротні матеріальні активи на нематеріальні активи, що не потребує змін у форматі фінансового звіту «Баланс» по статті «Незавершені капітальні інвестиції». Оборот по дебету рахунку відобразити обсяги реальних інвестицій у звітному періоді, оборот по кредиту – засвоєння реальних інвестицій.

У площині «технологічна складова реальних інвестицій» - «форми відтворення реальних інвестицій» відтворюються обліково-контрольні точки, що відображають субрахунки **другого порядку**, що відображається у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Обліково-контрольні точки у площині «технологічна складова реальних інвестицій» - «форми відтворення реальних інвестицій» (джерело: авторська розробка)

Технологічно складова реальних інвестицій		Субрахунки другого порядку, що відображають форми відтворення реальних інвестицій					
Код рахунку	Назва рахунків	Придбання цільних майнових комплексів	Капітальні інвестиції на нове будівництво	Капітальні інвестиції на	Капітальні інвестиції на реконструкцію	Капітальні інвестиції на технічне	Капітальні інвестиції на оновлення окремих видів обладнання
151	1.Будівельно-монтажні роботи що втілюються у пасивну частину основних засобів	1511	1512	1513	1514	1515	1516
152	2.Машини, транспортні засоби, інструмент, інвентар, що складають активну частину основних засобів	1521	1522	1523	1524	1525	1526
153	3.Інші необоротні матеріальні активи	1531	1532	1533	1534	1535	1536
154	4.Нематеріальні активи	1541	1542	1543	1544	1545	1546
155	5.Довгострокові біологічні активи	1551	1552	1553	1554	1555	1556
156	6.Земельні ділянки	1561	1562	-*	-*	-*	-*
157	7.Реальні інвестиції на приріст оборотних активів	1571	1572	1573	1574	1575	1576

У площині II «способи створення об'єктів реальних інвестицій» - «технологічна складова реальних інвестицій» відтворюються обліково-

контрольні точки, що відображають субрахунки **третього порядку**, що наведені у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10 - Обліково-контрольні точки у площині «способи створення об'єктів реальних інвестицій» - «технологічна складова реальних інвестицій» (джерело: авторська розробка)

Технологічна складова реальних інвестицій	Способи відтворення реальних інвестицій		
	Господарський	Підрядний	Внесок до статутного (зарєстрованого), додаткового капіталу
1.Будівельно-монтажні роботи що втілюються у пасивну частину основних засобів	15121X 15131X 15141X 15151X 15161X 15171X	15112X 15122X 15132X 15142X 15152X 15162X 15172X	15113X 15123X 15133X 15143X 15153X 15163X 15173X
2.Машини, транспортні засоби, інструмент, інвентар, що складають активну частину основних засобів	15221X 15231X 15241X 15251X 15261X 15271X	15212X 15222X 15232X 15242X 15252X 15262X 15272X	15213X 15223X 15233X 15243X 15253X 15263X 15273X
3.Інші необоротні матеріальні активи	15321X 15331X 15341X 15351X 15361X 15371X	15312X 15322X 15332X 15342X 15352X 15362X 15372X	15313X 15323X 15333X 15343X 15353X 15363X 15373X
4.Нематеріальні активи	15421X 15431X 15441X 15451X 15461X 15471X	15412X 15422X 15432X 15442X 15452X 15462X 15472X	15413X 15423X 15433X 15443X 15453X 15464X 15474X
5.Довгострокові біологічні активи	15521X 15531X 15541X 15551X 15561X 15571X	15512X 15522X 15532X 15542X 15552X 15562X 15572X	15513X 15523X 15533X 15543X 15553X 15563X 15573X
6.Земельні ділянки	-	15612X 15622X	15613X 15623X
7.Реальні інвестиції на приріст оборотних активів	15711X 15721X 15731X 15741X 15751X 15761X 15771X	15712X 15722X 15732X 15742X 15752X 15762X 15772X	15713X 15723X 15733X 15743X 15753X 15763X 15773X

У межах субрахунків третього порядку можуть бути створені обліково-контрольні точки для потреб управління процесами втілення інвестиційних проектів та програм, що будуть відображати структурні компоненти кожної з технологічних складових реальних інвестицій.

У складі будівельно-монтажних робіт за потреби, відповідно до кошторисів, можуть бути відокремлені витрати на проектно-пошукові та інші види робіт, власно на будівництво будівель і споруд основного виробничого, підсобного і обслуговуючого призначення, соціального спрямування за ознаками, що відображені у таблиці 1.4 та інші (наприклад, будівлі, споруди, передавальні пристрої), що будуть відображати субрахунки четвертого порядку.

У складі наступної технологічної складової «Машини, транспортні засоби, інструмент, інвентар, що складають активну частину основних засобів» рекомендуємо виокремлювати позиції, що відповідають технологічним класифікаційним ознакам: устаткування, транспортні засоби, інструмент, інвентар, які можуть бути згруповані за різними принципами, у тому складі за функціями використання у основному, обслуговуючому, підсобному виробництві, в управлінні, забезпеченні функції збуту, соціальних потреб.

У складі «Інших необоротних матеріальних активів» обліково-контрольні точки доцільно обирати за специфікою діяльності підприємства та загальними їх групами відповідно до рахунку 11 «Інші необоротні матеріальні активи».

У складі «Нематеріальних активів» виділяти обліково-контрольні точки, що відображають види нематеріальних активів за загально відомою класифікацією з урахуванням специфіки діяльності підприємства: права користування природними ресурсами, права користування майном, права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, патенти, ліцензії, концесії, спеціальне програмне забезпечення, бази даних, інші нематеріальні активи.

У наступних площинах запропоновані вище обліково-контрольні точки будуть відображати позначкою «X», наприклад 15412X – що буде відображати субрахунок **четвертого порядку** «Реальні інвестиції у придбання цілісного майнового комплексу, що відображають вартість прав на користування природними ресурсами».

З метою формування інформації про інноваційну спрямованість реальних інвестицій, пропонується виокремлювати субрахунки **п'ятого порядку**, які відповідно будуть відображати: реальні інвестиції у базові інновації (перший

субрахунок); реальні інвестиції у поліпшуючі інновації(другий субрахунок); реальні інвестиції в псевдоінновації (третій субрахунок).

Відповідно до запропонованої структури рахунку «Реальні інвестиції» доцільно внести зміни до Відомості 4.1 та Відомості 4.3 аналітичного обліку капітальних інвестицій журналу - ордеру 4. Які пропонується доповнювати реквізитами домінант реальних інвестицій, а саме формами відтворення інвестицій та їх інноваційною спрямованістю.

Для управління формуванням та використанням джерел фінансування реальних інвестицій за призначенням, реального грошового забезпечення джерел пропонується відкрити у межах управлінського обліку рахунки, що будуть використовувати дані фінансового обліку, але не мати зв'язків з балансом підприємства :

- пасивний рахунок «Фонд фінансування реальних інвестицій»;
- активний рахунок « Накопичення фінансових ресурсів для реальних інвестицій»;
- активний рахунок «Грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій».

Схеми зазначених рахунків наведено на рис. 3.5.

По кредиту рахунку «Фонд фінансування реальних інвестицій» та дебету рахунку «Накопичення фінансових ресурсів для реальних інвестицій» відображається створення фонду за рахунок різних джерел:

- 1) на суми отриманих у складі виручки від реалізації продукції, товарів, робіт та послуг амортизаційних відрахувань на момент погашення дебіторської заборгованості покупцями;
- 2) на суму частки чистого прибутку, що отримана у складі виручки від реалізації продукції, товарів, робіт та спрямована на реінвестування, на момент погашення дебіторської заборгованості покупцями;
- 3) на суму коштів від реалізації зайвих необоротних активів без ПДВ на момент отримання коштів від покупця;
- 4) на суму коштів отриманих від емісії акцій або залучень додаткового капіталу на момент отримання коштів;
- 5) на суму внеску до зареєстрованого капіталу майновим вкладом;
- 6) на суму цільового фінансування реальних вкладень на момент отримання коштів з різних джерел;

визначити частку чистого прибутку, що буде спрямована на інвестиційні програми. Сума визначається за результатами звітного періоду.

4) Сума отримана у якості кредиту під виконання конкретного інвестиційного проекту.

5) Сума отриманої цільової позики від різних суб'єктів, у тому складі з державних та місцевих бюджетів.

б) Сума отримана від емісії акцій або додаткових вкладів власників підприємства.

7) Сума отримана від емісії облігацій та інших боргових цінних паперів.

За кредитом контрольного грошового рахунку фінансового забезпечення інвестиційної діяльності обліковується витрачання коштів на заявлені інвестиційні цілі за призначенням:

1) на суму придбання основних засобів, інших необоротних матеріальних активів, нематеріальних активів, цілісних майнових комплексів;

2) на оплату послуг сторонніх організацій, що пов'язані з виконанням інвестиційного проекту, програми (виконання БМР, пошукових робіт тощо);

3) на суму грошових витрат на виконання проекту власними силами – покриття витрат на заробітну плату виконавців з відрахуваннями на соціальне страхування, будівельні матеріали, виконання робіт, інструменти;

4) на суму поповнення приросту оборотних коштів, що пов'язані з виконанням інвестиційного проекту;

5) на суму покриття заборгованості по фінансової оренді.

Залишок по контрольному грошовому рахунку фінансового забезпечення інвестиційних проектів може приймати від'ємне значення, що буде відображати іммобілізацію коштів оборотного фонду для покриття витрат за інвестиційною діяльністю.

Контрольне значення також буде мати співставлення залишків по контрольному грошовому рахунку ($Z_{гзффікі}$) та розрахунковому рахунку підприємства (Z_{31}). У табл. 3.11 наведені висновки щодо можливого співвідношення залишків зазначених рахунків.

При прийнятті рішень щодо інвестиційних рішень необхідно враховувати контрольне значення грошового забезпечення інвестиційної діяльності. Прийняття рішень можливо у межах залишків по контрольному рахунку. Якщо виникає необхідність у інвестиціях на суму, що перевищує зазначені залишки необхідно залучити додаткові джерела : власні зовнішні або залучені, або

спрямувати до фонду частку чистого прибутку, що мала інше призначення. У іншому разі підприємство буде використовувати кошти на забезпечення операційної діяльності та стикнеться з дефіцитом оборотних коштів.

Таблиця 3.11 – Співставлення залишків по контрольному грошовому рахунку та розрахунковому рахунку підприємства(джерело:авторська розробка)

№ п/п	Співставлення залишків по контрольному грошовому рахунку та розрахунковому рахунку підприємства	Пояснення щодо залишків на рахунках
1	$Z_{31} > Z_{Гзффі}$	На розрахунковому рахунку є в наявності кошти, що призначені для забезпечення фінансування реальних інвестицій та для цілей операційної та фінансової діяльності.
2	$Z_{31} = Z_{Гзффі}$	Відсутні грошові кошти для забезпечення фінансування операційної та фінансової діяльності. Імовірна мобілізація фонду фінансування реальних інвестицій на покриття грошових витрат на операційну та фінансову діяльність.
3	$Z_{31} < Z_{Гзффі}$	Відбулася іммобілізація грошових коштів, що призначені для фінансування реальних вкладень на забезпечення операційної та фінансової діяльності

Постає питання щодо коректування залишків по рахунку «Грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій» на суму іммобілізації коштів фінансування реальних інвестицій. Можливі наступні варіанти прийняття рішень та їх облікові наслідки:

1) Прийняти до уваги іммобілізацію коштів на інші види діяльності та залучити додаткове джерело для покриття суми іммобілізації:

Одночасно на суму додаткового залучення коштів для фінансування реальних інвестицій за касовим методом	Дебет рахунку «Накопичення фінансових ресурсів для реальних інвестицій»
	Кредит рахунку «Фонд фінансування реальних інвестицій»
	Дебет рахунку «Грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій»

2) Сторнувати суму іммобілізації. Визначити фактичний дефіцит коштів на інвестиційні діяльність та розробити заходи щодо покриття дефіциту.

3) Покривати суму іммобілізації за рахунок наступного нарахування джерел власного походження.

При першому впровадженні запропонованої системи рекомендується використовувати нульовий варіант, тобто починати формувати фонд забезпечення з початку звітної періоду, у подальшому використовувати перехідні залишки на рахунках.

Для визначення порядку покриття витрат на капітальні інвестиції доцільно використовувати форму внутрішньої звітності, що має форму відомості, що відображена у табл. 3.12. Запропонована форма дозволяє надати інформацію менеджерам про:

- наявність залишків фінансових ресурсів для забезпечення фінансування реальних інвестицій;
- джерела забезпечення інвестиційної діяльності та їх структуру. Якщо немає спеціальних вказівок щодо джерел фінансування, джерелом покриття необхідно по перше визначити суми амортизаційних відрахувань, що спрямовані до фонду забезпечення реальних вкладень. У випадку їх недостатності для покриття витрат частку реінвестованого прибутку, виручки від реалізації зайвого обладнання, кошти від емісії акцій, додаткові вкладення до зареєстрованого капіталу. Джерела зовнішнього запозичення : кредити банків, цільове фінансування, емісія облігацій, векселів, фінансовий лізинг має чітко визначений об'єкт фінансування;
- витрати на реальні інвестиції за формати відтворення та їх структуру.

Висновки

При формуванні методичних засад формування системи обліково-аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями авторами доведено, що саме аналітичні інструменти мають визначальне значення у системі обліково-аналітичного забезпечення управління будь-якого процесу, а саме облікові інструменти грають обслуговуючу роль, виконуючи задачі отримання інформації, що задовольняє вимогам аналітичного забезпечення управління. Саме виходячи з цієї тези, при формуванні методичних засад створення системи обліково-аналітичних інструментів управління, на першому етапі розроблені методичні засади створення системи аналітичних інструментів, на другому етапі вони забезпечуються розробленим відповідним обліковим інструментарієм.

Таблиця 3.12 – Відомість контролю використання джерел реальних інвестицій за формами відтворення

Джерела реальних інвестицій	Залишок на початок звітного періоду	Формування фонду протягом звітного періоду	Використання джерел за формами відтворення реальних інвестицій								Залишок на кінець звітного періоду	
			Цілісні майнові комплекси	Нове будівництво	Розширення	Реконструкція	Технічне переобладнання	Оновлення окремих видів обладнання	Всього використано	Структура за джерелами фінансування реальних інвестицій, %		
Амортизаційні відрахування												
Реінвестування частини прибутку												
Кошти від реалізації зайвих основних засобів												
Емісія акцій												
Додаткові вкладення власників												
Цільове фінансування												
Кредити банків												
Емісія облігацій, векселів												
Фінансовий лізинг												
Разом												
Структура реальних вкладень за формами відтворення, %												

1. Визначено, що побудова системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку має ґрунтуватися на загальних принципах системного підходу, принципах системного управління та сприяти виконанню задач реального інвестування задля досягнення мети інвестиційної діяльності. Уточнена основна мета управління реальними інвестиціями підприємства у процесі його інноваційного розвитку як досягнення суб'єктом господарювання зростання ринкової вартості капіталу підприємства у довгостроковій перспективі із забезпеченням гармонійного поєднання інтересів власників бізнесу та суспільства в цілому.

2. Уточнені принципи, які мають розповсюдження у літературі з проблем управління та можуть слугувати основними правилами дій при здійсненні інвестиційної діяльності та мають бути забезпеченні відповідним аналітичним інструментарієм. Розроблені рекомендації, яких необхідно дотримуватися при виборі напрямів та показників *CAI UPI IP*: уникати надмірної деталізації та дублювання показників за різними напрямками аналізу; обирати показники, що мають однаковий позитивний напрямок змін; дотримуватися принципу раціональності у співвідношенні витрат та вигід з інформаційного забезпечення системи; обрані показники повинні бути однаково зрозумілі для користувачів, що мають необхідні компетенції для аналітичної діяльності; кількість обраних показників не має бути надмірною та включати тільки ключові домінанти реальної інвестиційної діяльності; обрані напрями аналізу та складові кожного напрямку мають бути комплементарні, тобто доповнювати один одного, їх одночасне використання має задачею отримання інформації з ознаками нової якості.

3. Обґрунтовано, що *CAI UPI IP* повинна містити, ґрунтуючись на дослідженнях методик оцінки інвестиційної діяльності, декілька рівнів деталізації аналізу саме реального інвестування: 1) аналіз інвестиційної активності; 2) аналіз ефективності інвестиційної діяльності; 3) аналіз техніко-технологічної якості реального інвестування; 4) аналіз джерел інвестиційних ресурсів; 5) аналіз інноваційного спрямування реальних інвестицій; 6) аналіз соціальної спрямованості реального інвестування.

Запропоновано, що індикаторами показників, що включені у систему оцінки є показники темпів росту чинників у звітному періоді (на звітну дату)

порівняно із значеннями показників у базовому періоді (на базову дату) або показниками прийнятими за базу порівняння.

Сформовано склад показників за кожним рівнем деталізації, методичні рекомендації щодо методики розрахунку індикаторів та їх облікового забезпечення. Для інтегральної оцінки результатів аналізу пропонується використовувати несиметричну троїчну систему оцінки отриманих індикаторів. Інтегральна оцінка інвестиційної діяльності підприємства приймає значення від нуля до двох, та визначає відстань від показників «ідеального інвестора». Відповідно до значень інтегрального показника пропонується класифікувати інвестиційну діяльність підприємства з визначенням категорій «ідеального», «прогресивного», «стабільного», «несистематичного», «випадкового» інвестора. Запропонована система оцінки дозволяє порівнювати різні підприємства за станом інвестиційної діяльності.

4. Проведений аналіз методичного забезпечення обліку реальних інвестицій та пропозицій науковців, визначив наявність різних підходів до організації обліку на рахунках, кожен з яких має як позитивні так і негативні наслідки. Нормативні джерела не мають чітких вказівок щодо алгоритмів обліку реальних інвестицій, та не в змозі задовольнити потреби менеджменту підприємства. Крім того, розглянуті пропозиції не дозволяють створити облікове забезпечення розробленої авторами системи аналітичних інструментів управління реальними інвестиціями на підприємстві в умовах інноваційного розвитку. Авторами розроблений власний методичний підхід побудови системи обліку реальних інвестицій.

Система обліку інвестиційної діяльності може бути представлена як множина обліково-контрольних точок, що відповідають домінантам реальних вкладень, які необхідні для прийняття управлінських рішень, що втілюються в інвестиційних проектах та програмах: 1) форми відтворення реальних інвестицій: придбання цілісних майнових комплексів, нове будівництво, розширення, реконструкція, технічне переобладнання, оновлення окремих видів обладнання (просте відтворення); 2) технологічна складова реальних інвестицій (об'єкти інвестиційної діяльності): пасивна частина основних засобів; активна частина основних засобів; нематеріальні активи; оборотні активи; 3) джерела фінансування реальних інвестицій: реінвестування частини прибутку; амортизаційні відрахування; іммобілізація у інвестиції надлишку сум

власних обігових коштів; кошти від реалізації основних засобів; емісія акцій та додаткові вкладення засновників; асигнування з бюджетів різних рівнів (цільове фінансування); кредити фінансових установ; випуск облігацій; фінансовий лізинг; 4) способи відтворення реальних інвестицій: господарський, підрядний, внесок до статутного (zareєстрованого капіталу, додатковий внесок); 5) ознаки інноваційної спрямованості реальних інвестицій за ознаками значущості інновацій: реальні інвестиції у базові інновації; реальні інвестиції у поліпшуючі інновації; реальні інвестиції в псевдоінновації.

Для управління формуванням та використанням джерел фінансування реальних інвестицій за призначенням, реального грошового забезпечення джерел пропонується відкрити у межах управлінського обліку рахунки, що будуть використовувати дані фінансового обліку, але не мати зв'язків з балансом підприємства: пасивний рахунок «Фонд фінансування реальних інвестицій»; активний рахунок «Накопичення фінансових ресурсів для реальних інвестицій»; активний рахунок «Грошове забезпечення фонду фінансування реальних інвестицій». Обґрунтована схема використання рахунків. Для визначення порядку покриття витрат на капітальні інвестиції запропонована форма внутрішньої звітності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Игонина Л.Л. Инвестиции: [учеб.пособие]/ Л.Л.Игонина; под ред. д-ра экон.наук,проф.В.А.Слепова. – М.: Экономист, 2005. – 478с.
2. Рошило В.І. Фінансовий механізм амортизаційних відрахувань у процесі ринкової трансформації/ В.І.Рошило // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ: Збірник наукових праць–2002 – Вип. ІV. Економічні науки. – С. 239–248.
3. Гитман Л. Дж. Основы инвестирования / Л.Дж.Гитман – М.: Дело, 1997.
4. Кейнс Дж. Общая теория занятости, процента и денег / Дж.Кейнс – М.: Прогресс, 1978.
5. Макконнелл К., Брю С. Экономикс: принципы, проблема и политика. / К.Макконел, С.Брю / В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992.
6. Менкью Н.Г. Принципы экономикс / Н.Г.Менкью – 2-е изд., сокр. – Спб.: Питер, 2002.
7. Розенберг Дж. М. Инвестиции: терминологический словарь / Дж.М.Розенберг – М.: ИНФРА-М, 1997.
8. Самуэльсон П. Экономика / П.Самуэлтсон – Том 1. – М.: НПО “Алгон”, 1993.
9. Фишер С., Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи Экономикс:[пер. с англ. со 2-го изд.] – М.: “Дело ЛТД”, 1993.
10. Долан Э.Дж., Линдсей Д. Рынок : микроэкономическая модель [пер. с англ.. В.Лукашевича и др.]; под общ. Ред.. Б.Лисовика и В.Лукашевича] – С.–Пб., 1992. – 496 с.
11. Долан Э.Дж. и др.. Деньги, банковское дело и денежно–кредитная политика [пер. с англ. В.Лукашевича и др.]; под общ. ред.В.Лукашевича] – Л., 1991. – 448с.
12. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. №1560–ХІІ з наступними змінами і доповненнями. – [Електроний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
13. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента/ И.А.Бланк – Т.2 – 2-е изд. перераб. и доп. – К.:Эльга, Ника–Центр, 2004.– 624с.
14. Сазонець І. Л., Федорова В. А. Інвестування: [Підручник]/І.Л Сазонець , В.А.Федорова – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 312 с.
15. Бревнов А.А. Основы экономической теории : [Учебное пособие] /А.А.Бревнов – Х.: ООО «Одессей», 2004. – 512 с.
16. Данілов О.Д., Івашина Г.М., Чумаченко О.Г. Інвестування:[Навчальний посібник] / О.Д. Данілов, Г.М. Івашина, О.Г. Чумаченко – Ірпінь, 2001. – 377с.
17. ПСБО № 13 «Фінансові інструменти», затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 N 559 – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
18. Пересада А. А. Інвестування: Навч.–метод. посібник для самост. вивч. дисц. / А. А. Пересада, О. О. Смірнова, С. В. Онікієнко, О. О. Ляхова. – К.: КНЕУ, 2001. – 251 с.
19. ПСБО № 8 "Нематеріальні активи», затверджений Наказом Міністерства фінансів України 18.10.99 N 242 / [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>
20. Загородній А.Г., Стадницький Ю.І. Менеджмент реальних інвестицій / А.Г.Загородній, Ю.І.Стадницький – К.:Т-во «Знання», КОО, 2000.–209с.
21. Щукін Б.М. Інвестування: Курс лекцій. – К.:МАУП,2004.–216 с.
22. Данілов О.Д., Івашина Г.М., Чумаченко О.Г. Інвестування: Навчальний посібник. – Ірпінь, 2001. – 377с.
23. Волощук Л. О. Аналітичні інструменти управління інноваційним розвитком промислового підприємства :[монографія]/ Л. О. Волощук, В. В. Кірсанова, С. В.

- Філіппова. – Одеса : ОНПУ; Центр аналітичних досліджень та експертиз, 2014. – 180 с.
24. Чирик Н.В. Організаційно–методичні аспекти обліку капітальних інвестицій на промислових підприємствах/ Н.В.Чирик – Вісник Національного університету «Львівська політехніка» / Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку, 2009.– № 647. – С. 535–540.
  25. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: Учебный курс. – К.:Эльга–центр, 2001. – 448с.
  26. Офіційний сайт Державної служби статистики України/[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
  27. Обучение рынка [под ред. С.Ю.Глазьева]. – М.:Экономика, 2004.
  28. Фукс А.Е. Оцінка технологічного розвитку економіки України/А.Е.Фукс //Вчені записки. –2009. – Вип. № 11. – С.32 –35.
  29. Федулова Л.І. Інноваційна економіка : [Підручник]/Л.І.Федулова – К.:Либідь, 2006.
  30. Бужимська К.О. Модернізація економіки: технологічно–структурний аспект / К.О. Бужимська // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2009. – № 3. – С. 214 – 217.
  31. Курс социально–экономической статистики: Учебник для вузов [под ред. Проф. М.Г. Назарова]. – М.: Финстатинформ, 2002. – 771 с.
  32. Голячук Н. Обліково–аналітичне забезпечення як важлива складова управління підприємством/Н.Голячук // Збірник наукових праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету: Економічний аналіз – 2010.–Випуск 6.– с.408–410.
  33. Вознюк, М.И. Пути снижения себестоимости продукции[текст]/Вознюк М.И. – Минск:Высш. Шк., 1985. – 158с.
  34. Зырянова Т.В. Моделирование учетного процесса в условиях автоматизации / Т.В.Зырянова, Ж.Р.Скребоква // Все для бухгалтера– 2007.– № 23 (215).
  35. Пушкар М.С., Чумаченко М.Г. Ідеальна система обліку: концепція, архітектура, інформація:[монографія]/М.С.Пушкар, М.Г.Чумаченко –Тернопіль: Карт–бланш, 2011.–336 с.
  36. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996–XIV – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
  37. Левицька С. Управлінський та внутрішньогосподарський облік: завдання, мета,чинники ефективного впровадження / С. Левицька // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009.– №2. – С.27–35.
  38. Чумаченко М. Управлінський облік в Україні / М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – №6. – С.43–47.
  39. Аверчев И.В. Управленческий учет и отчетность. Постановка и внедрение/ И. Аверчев. – Москва: Вершина, 2007. – 512 с.
  40. Бондарчук Н.В. Управлінський облік, як основа для створення нових і ефективних систем управління підприємством / Н.В.Бондарчук. [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/.../42.pdf>.
  41. Портнова О.В. Контролінг: [підручник] – Львів, «Магнолія 2006», 2013.–264с.
  42. . Контролинг как инструмент управления предприятием /Е.А.Ананькина, С.В.Данилочкин, Н.Г.Данилочкина и др. – [Под ред.НГ.Данилочкиной]. – М.: ЮНИТИ,2002. – 279 с.
  43. Гольдштейн Г.Я., Гуц А.Н. Экономический инструментарий принятия управленческих решений/ Г.Я.Гольдштейн , А.Н.Гуц – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.aup.ru/books/m69/2_1.htm.

44. Просянюк Н.О., Ананська М.О., Кірсанова В.В., Станіславик О.В. Бухгалтерський облік. Теоретичні основи : [навчальний посібник] / [за ред.д-ра екон.наук, проф. С.В.Філіппової]. – Харків: Бурун Книга, 2010. – 240с.
45. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства:[навчальний посібник] / Г.В. Савицька. – К.: Знання, 2004. – 302 с.
46. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія]. – К.:КНЕУ,2001.– 387с.
47. Мних Є.В. Економічний аналіз: [підручник] – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
48. Кіндрацька Г.І., Кулиняк Ю.І. Обліково–аналітичне забезпечення управління фінансами малих підприємств в умовах кризи – [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7634/1/69.pdf>.
49. Бойко Л.О., Волчек Р.М., Волкова Н.А. Організація та методика економічного аналізу:[навчальний посібник]. /Л.О.Бойко, Р.М.Волчек, Н.А.Волкова.– Одеса: ОДЕУ, 2010 . – 351 с.
50. Бутинець Ф.Ф. Войналович О.П., Томашевська І.Л. Організація бухгалтерського обліку: [підручник]/ Ф.Ф.Бутинець, О.П. Войналович, І.Л. Томашевська І.Л.. – Житомир: ПП «Рута», 2005. – 528с.
51. Коробов М.Я. Фінансово–економічний аналіз діяльності підприємств: [навчальний посібник]/ М.Я.Коробов. – К.: «Знання», КОО, 2001. – 378 с.
52. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: [навчальний посібник]/ Р.О.Костирко. – Х.: Фактор, 2007. – 784 с.
53. Прокопенко І.Ф., Ганін В.І. Методика і методологія економічного аналізу: [навчальний посібник]/ І.Ф.Прокопенко, В.І.Ганін. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 430 с.
54. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: [навчальний посібник]/В.В.Сопко. – К.:КНЕУ, 2006. – 526 с.
55. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу / А.Д. Шеремет, Р.С. Сайфулін, Е.В. Негашев. – [3–е изд., перераб. и доп.] – М.: ИНФРА–М, 2001. – 208 с.
56. Гоголь Т. А. Обліково–аналітичне забезпечення управління підприємств малого бізнесу : [монографія] / Т.А. Гоголь. – Чернігів : Видавець Лозовий В.М., 2014. – 384 с.
57. Энтони, Р. Учет: ситуации и примеры [текст]/Р.Энтони, Дж.Рис. –[пер. с англ.; под ред. А.М.Петрачкова]. – М.:Финансы и статистика, 2001.–560с.
58. Подольский В.И. Информационные системы бухгалтерского учета [Текст]/В.И.Подольский, В.В.Дик, А.И.Уринцов; –[под.ред В.И. Подольского] – М.:Аудит: ЮНИТИ, 1998. – 319с.
59. Попова Л.В. Основные теоретические аспекты построения учетно–аналитической системы / Попова Л.В., Маслов Б.Г., Маслова И.А. // Финансовый менеджмент. – 2003. – №5. – С. 41–45.
60. Гнилицька Л. В. Обліково–аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства / Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Спеціальності: 08.00.09 ”Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)” 21.04.02 ”Економічна безпека суб'єктів господарської діяльності” /Л.В.Гнилицька: Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». – Київ, 2012. – С.479.
61. Канке А.А. Анализ финансово–хозяйственной деятельности предприятия: [учебное пособие] / А.А. Канке, И.П. Кошечая. – [2–е изд.]. – М.: ИНФРА–М, 2010. – 288 с.
62. Жаворонкова Г.В. Формування системи інформаційного забезпечення менеджменту лісогосподарських підприємств в сучасних умовах [Текст]/Г.В.Жаворонкова, Н.В.Голячук, С.Є. Голячук // Економіка : проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. Випуск 221. Том 1. – Дніпропетровськ :ДНУ,2006. – с. 255–263.
63. Галузіна С.М. Учетно–аналитическая информация в управлении организацией :[монографія]/Галузіна С.М. – СПб: Знание: ИВЭСП, 2006.–160с.

64. Суслов И. П. Методология экономического исследования / И. П. Суслов. —М. : Экономика, 1983. – 216 с.
65. Алдакушева А.Б. Научный инструментарий планирования.– [Электронный ресурс] : – Режим доступа: http://www.e-magazine.meli.ru/Vipusk_19/257_v19_Brigko.doc.
66. Баутин В.М., Горковенко Е.В. Инструменты сбалансированного управления развитием промышленных организаций.–[Электронный ресурс] : – Режим доступа: <http://www.lerc.ru/m/?part=bulletin&art=52&page=2>.
67. Афонин И. В. Управление развитием предприятия: Стратегический менеджмент, инновации, инвестиции, цены: [учебное пособие]/И.В.Афонин. –М. : Дашков и К⁰.– 2002. – 380 с.
68. Богомолова И. П., Парутин А. А. Методы и инструменты управления хозяйствующими субъектами зернового рынка: Монография. –Воронеж : ИСТОКИ, 2008– 178 с.
69. Воронин В. П., Подмолодина И. М., Субхонбердиев А. Ш. Инструменты функционирования рынка химической продукции: [монография]. –Воронеж : ВГТА, 2007–175 с.
70. Латфуллин Г. Р., Райченко А. В. Теория организации: [учебник для вузов]/Г.Р.Латфуллин, А.В.Райченко. –СПб. : Питер, 2003 – 400с.
71. Беляева Г. В., Овчинникова Т. И. Концептуальные основы системы инвестиционной деятельности с учетом накопленного научного потенциала:[монография]/Г.В.Беляева, Т.И.Овчинникова – Воронеж: изд-во им. Болховитинова, 2009. – 326 с.
72. Саликов Ю. А. Системно-функциональные факторы развития современного менеджмента и его инструментария: [монография]/ Ю.А.В.Саликов.– Воронеж : Научная книга, 2008. – 240с.
73. Хорев А. И., Полозова А. Н., Лохманова И. С., Гребнева И.В. Предпринимательские инструменты управления бизнес-развитием: [монография]. –Воронеж : Научная книга, 2007.– 228 с.
74. Полозова А. Н., Брянцева Л. В., Лохманова И. С.Сбалансированное управление организационным развитием: концепция, инструментарий: [монография]. –Воронеж : Научная книга, 2007.–144 с.
75. Хорев А. И., Полозова А. Н., Нуждин Р. В., Гребнева И. В. Факторы и инструменты управления организационным бизнес-развитием: [монография]. –Воронеж : Научная книга, 2009.– 206 с.
76. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. –[2-е изд., испр].– М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.
77. Новая философская энциклопедия. – [2-е изд., испр. и допол.] — М.: Мысль, 2010. — Т. 1—4. — 2816 с.
78. Хомин П.Я. Баланс – элемент методу бухгалтерського обліку чи форма звітності /П.Я.Хомин. // Вісник ТДЕУ.– 2006. – № 2.
79. Гудзь Н. Баланс як форма обліку та форма звітності /Н.Гудзь, Н.Підлужна// Економічний аналіз: Зб.наук.праць кафедри економічного аналізу ТНЕУ–2010.– Вип.6.–С.219–223.
80. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 –[Електронний ресурс] : – Режим доступа: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
81. Пушкар М.С. Тенденції та закономірності розвитку бухгалтерського обліку в Україні (теоретико-методологічні аспекти): [монографія] / М.С.Пушкар. – Тернопіль:Економічна думка, 1999. – 422 с.
82. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку : [навчальний посібник]/ В.Г.Швець – К.:Знання – Прес.2003 – 414с.
83. Наказ Міністерства фінансів України « Про Затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів

- Міністерства фінансів України» від 27.06.203 р. № 635– [Електронний ресурс] : – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382876.
84. Кірсанова В.В. Напрямки формування облікової політики підприємства / В.В.Кірсанова // Матеріали Міжнародної науково–практичної конференції «Економіка :реалії часу та перспективи», Т.1 – Одеса, 2014 – с. 77–80.
  85. Пушкар М.С. Розробка систем обліку : [навчальний посібник] / М.С.Пушкар. – Тернопіль : Карт–Бланш, 2003. – 198с.
  86. Петрук О.М., Барановська Т.В. Облікова політика підприємства в системі регулювання бухгалтерського обліку /О.М.Петрук, Т.В. Барановська.– [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://eztur.ztu.edu.ua/301611133/pdf>.
  87. Федорович Т.В. Базовые положения концепции трансформации информационно–аналитического обеспечения в системе стратегического управленческого учета/Т.В.Федорович // Вестник Томского государственного университета, серия :Экономика. – 2012. – №3 (19). – С.86–94.
  88. Власова О.Є. Науково–методичні засади організації стратегічного управлінського обліку в рамках системи обліково–аналітичного забезпечення управління підприємством / О.Є.Власова//Комунальне господарство міст. – 2014. – №115. – С.105–110.
  89. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз : [навчальний посібник] – К.: КНЕУ, 2005. – 592 с.
  90. Ковалев В.В. Экономический анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – [2–е изд., перераб. и доп.] – М.: Финансы и статистика, 1998. – 512с.
  91. Баканов М.И., Шеремет А.Д. Теория экономического анализа: [учебник]/ М.И.Баканов, А.Д.Шеремет. –[4–е изд., доп. и перераб.] – М: Финансы и статистика, 2001. – 416 с.
  92. Дыбаль С.В. Финансовый анализ в концепции контроллинга : [монография] / С.В.Дыбаль – СПб.: Бизнес–пресса, 2009. – 344 с.
  93. Шидов А.Х. методический инструментарий экономического анализа: понятие и характеристика / А.Х Шидов–[Електронний ресурс] : – Режим доступу:<http://w-science.com/2014-1-335.html>.
  94. Шеремет А.Д. Теория экономического анализа : [учебник] – [3–е изд., доп.] – М.: ИНФРА, 2011. – 352 с.
  95. Наказ Державної служби статистики України від 31.10.2013 №335 «Методологічні положення з організації державного статистичного спостереження щодо капітальних інвестицій» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
  96. Наказ Державної служби статистики України від 29.12.2009 № 498 «Глосарій до плану статистичного спостереження» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
  97. Наказ Державної служби статистики України від 01.10.2008 № 361 «Інструкція щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1–інновація „Обстеження інноваційної діяльності промислового підприємства” –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
  98. Роз'яснення Держкомстату від 04.12.2014 р. N 17.4–12/63 «Роз'яснення щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1–технологія (річна) „Звіт про створення та використання передових технологій та об'єктів права інтелектуальної власності” –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
  99. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755–VI–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
  100. Господарський Кодекс України від 16.01.2003 № 436–IV– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

101. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби", затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 27.04.2000 № 92–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
102. Голов С.Ф., Костюченко В.М., Кравченко І.Ю., Ямборко Г.А. Фінансовий облік : [підручник] / С.Ф.Голов, В.М.Костюченко, І.Ю.Кравченко, Г.А.Ямборко – К.: Лібра, 2005. – 975с.
103. Чалий І. БуХХОблік для дорослих МСФЗ–трансформація. Управління прибутком. Податки./І.Чалий – Х.:Фактор, 2011. – 400 с.
104. «Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», затверджена Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
105. IFRS – 2005. Interpretation and Application of International Accounting and financial Reporting Standards. Barry J.Epstein, Abbas Ali Mirza. John Wiley&Sons, Inc.2005.
106. Малькова Т. Теория и практика международного бухгалтерского учета : [учебное пособие] / Т.Малькова – СПб.:Издательский дом «бизнес–пресса», 2001. – 336с.
107. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств", затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 07.07.99 N 163 –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99>.
108. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 20 "Консолідована фінансова звітність», затверджений Наказом Наказ Міністерства фінансів України від 30.07.99 N 176–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua /laws/show/z0553-99>.
109. Голов С. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку : [монографія] / С.Голов – К.:Центр учбової літератури, 2007.–522с.
110. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: [практичний посібник] / С.Ф.Голов, В.М.Костюченко – К.:Лібра, 2004. – 880с.
111. Лист Міністерства фінансів України "Щодо визначення показника використання амортизаційних відрахувань" від 17.11.2003 р. № 31–04200–04–5/5570.
112. «Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку основних засобів», затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 30 вересня 2003 р. N 561 –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=293623&cat_id=293536.
113. Цивільний Кодекс України. Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435–IV–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
114. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 "Оренда", затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 28.07.2000 N 181–[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00>.
115. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський (фінансовий) облік, оподаткування з звітність: [підручник] / Н.М.Ткаченко– [6–те вид. допов. і перероб.] – К.:Алерта, 2013.–982 с.
116. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27"Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність", затверджений Наказом Міністерства фінансів України від 07.11.2003 N 617 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1054-03>.
117. Годовая финансовая отчетность : рекомендации по составлению. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prof-buh.in.ua/wp-content/uploads/2014/01/BibIB_2013_024.
118. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку Наказ Міністерства фінансів України від 24 травня 1995 р. N 88 – [Електронний ресурс]. –

http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=293567.

119. «Методичні рекомендації по застосуванню реєстрів бухгалтерського обліку», затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 29 грудня 2000 р. N 356– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vs.com.ua/index.php?pageid=1631>.
120. Крупка Я. Інформаційні забезпечення та аналітична оцінка альтернативних інвестиційних ресурсів [Текст] / Я.Крупка // Економічний аналіз: Зб.наук.праць кафедри економічного аналізу Тернопільського національного економічного університету. – 2010.–Вип.6.– С.17–19.
121. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Затверджена наказом № 22 від 23.11.1998 р. / Агентство з питань запобігання банкрутству. – Офіц. вид. – К.: Парлам. вид-во, 1998. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>.
122. Скібіцький О.М. Інноваційний та інвестицій менеджмент: [навчальний посібник]/О.М.Скібіцький – К.:Центр учбової літератури, 2009.–408с.
123. Єфімова Г.В., Пашенко О.В. Удосконалення методики оцінки інвестиційної привабливості підприємств суднобудування/Г.В.Єфімова, О.В.Павшенко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 5. – Т. 1– С.139–142.
124. Крупка Я. Д. Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація / дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук : 08.06.04/Я.Д.Крупка : Тернопільська академія народного господарства. – Тернопіль, 2001. – 390 с.
125. Проектний аналіз. – К.:ТОВ Вид-во Лібра,1989. – 368с.
126. Бочаров В.В. Финансовый анализ: [учебник]/ В.В.Бочаров – СПб.:Питер,2001.– 240 с.
127. Simon Reich. When firms behave “responsibly”, are the roots national or global? In: International Social Science Journal. Vol. LVII, No 3 (185). – 2005. – Pp. 509–528.
128. Victoria Carty, ‘Technology and Counter-Hegemonic Movements: The Case of Nike Corporation’ Social Movement Studies, 2002. – P. 129,129.
129. Марущак Н.В. Еволюція концепції корпоративної соціальної відповідальності / Н.В.Марущак// Європейські перспективи, № 2, ч.1, 2012.– № 2– ч.1. –С. 213–221.
130. Филипова С.В. Управленческий анализ: теория и практика. Цикл «Современные управленческие технологии». – К.:АВРИО.–2004.–336с.
131. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями / Б.Твисс. – М.:Экономика, 1989. – 271 с.
132. Лейберт Т.Б. Принципы и задачи формирования и использования системы инвестиционного обеспечения инновационных процессов на предприятии. – Астрахань, 2006. – С. 366 – 370.
133. Пономарьов О. В. Оцінка якості інвестиційної діяльності авіатранспортних підприємств / автореф. дис. к-та екон. наук:08.00.04 – Київ , 2007.– С.22.
134. Мареха І. С. Еколого-економічна оцінка якості інвестицій у сфері сільськогосподарського землекористування / автореф. дис. к-та екон. наук: 08.00.06.– Суми, 2013. – С.22.
135. Ковтун Н.В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика : [монографія] – Київ: 2005. – с.440.
136. Волощук Л.О. Активізація інноваційно-спрямованого інвестування у промисловості України / Л.О. Волощук // Економіка : проблеми теорії і практики : збірник наукових праць. – Вип. 188. – Том II. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2004. – С.559–565.
137. Кузьмін О.Є. Інвестиційна та інноваційна діяльність : [монографія]/О.Є. Кузьмін, С.В.Князь, В.Я.Кузнєцова; за наук.ред. проф., д-ра екон.наук О.Є.Кузьміна. – Львів: ЛБІ НБУ, 2003.–233с.
138. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства:[монографія]/ А.А.Пилипенко – Х.: Вид. ХНЕУ, 2007.– 276 с.

- 139.Сажинець С.Й. Про доцільність відображення у бухгалтерському обліку підприємства операцій з нагромадження та використання коштів для фінансування капітальних інвестицій / Всеукраїнська науково–практична конференція: Бухгалтерський облік, аналіз і аудит: сучасний стан, проблеми та перспективи, (м.Чернігів, 25–26 жовтня 2013 р.) Тези доповідей. – Чернігів:Черніг.держ.технологічний університет, 2013.– с.20–22.
- 140.Акименко О.Ю. Інноваційна діяльність як об'єкт обліково економічної науки/ Всеукраїнська науково–практична конференція :Бухгалтерський облік, аналіз і аудит : сучасний стан, проблеми та перспективи, (м.Чернігів, 25–26 жовтня 2013 р.) Тези доповідей.– Чернігів:Черніг.держ.технологічний університет, 2013.– с.69–71.
- 141.Снітко В.С. Інноваційний фонд як джерело відшкодування морального зносу основних засобів/ Всеукраїнська науково–практична конференція: Бухгалтерський облік, аналіз і аудит:сучасний стан, проблеми та перспективи, (м.Чернігів, 25–26 жовтня 2013 р.) Тези доповідей.– Чернігів:Черніг.держ.технологічний університет, 2013.– с.99–101.
- 142.Гуменюк А. Бухгалтерський облік та аудит відтворення основних засобів: теорія і практика / автореф. дис. к-та екон. наук:08.00.09/А.Гуменюк; Державній академії статистики, обліку та аудиту Держкомстату України.– Київ, 2010.– с.21.
- 143.Остапчук Т. П. Облік і контроль капітальних інвестицій: Теорія і практика здійснення / автореф. дис. к-та екон. наук:08.00.09/Т.П.Остапчук; Тернопільська Академія Народного Господарства – Тернопіль, 2004 – с.23.
- 144.Ізмайлов Я. О. Облік і аналіз капітальних інвестицій:Організація і методика (на матеріалах гірничо–збагачувальних підприємств)/ автореф. дис. к-та екон. наук:08.00.09/Я.О.Ізмайлов; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет Імені Вадима Гетьмана» Київ – К.:2009.– с. 24.
- 145.Гудзинський О.Д. Теоретичні аспекти формування обліково–аналітичного механізму менеджменту / О.Д.Гудзинський, Г.Г.Кірейцев, Т.М. Пахомова // Облік і фінанси АПК. – 2008.– №3.– С.90-94.
- 146.Наумчук О. А. Основні засоби: методика обліку і формування облікової політики / автореф. дис. к-та екон. наук:08.06.04/ О.А.Наумчук:Львівська комерційна академія . – Львів: 2005. – с.26.
- 147.Мікрюков Л.В. Роль внутрішнього аудиту в обліково–аналітичному забезпеченні основних засобів підприємства / Л.В.Мікрюков, С.О.Клименко//Економічні науки.– Серія «Облік і фінанси.– 2014.– Випуск 11(41), Ч.2 –с.208–214.
- 148.Костенко В. Удосконалення обліку основних засобів – необхідність здійснення процесів відтворення / В. Костенко // Статистика України. – 2003.– № 1–С.36-41.
- 149.Задорожний З.В. Проблеми обліку основних засобів і капітальних інвестицій / З.В.Задорожний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2002.– №7.– С.18–22.
- 150.Семеген Л. Методика обліку витрат на поліпшення та утримання інших необоротних матеріальних активів /Л. Семеген // Економічний аналіз. –2010.– Випуск № 6. –С.321–325.
- 151.Белоусов А. Шляхи гармонізації бухгалтерського та податкового обліку основних засобів /А. Белоусов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005.– №11.– С.11–16.
- 152.Павлюк І. Бухгалтерський облік витрат на поліпшення та утримання основних засобів / І.Павлюк // Бухгалтерський облік і аудит. – 2004.– №5.– С.12–16.
- 153.Гик В. Аспекти обліку інноваційних витрат у будівельній галузі / Василь Гик //Економічний аналіз. – 2010. – Випуск № 6.– С.209–211.
- 154.Гудзь О.С. Амортизація як джерело поліпшення основних засобів підприємства // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. –1(1) –с.26-30.
- 155.Велш ГленА. Основи фінансового обліку / Глен А. Велш, Денівел Г.Шорт ;[пер. з англ. О.Мінін, О.Ткач]. –К.: Основи, 1997. – 943с.

156. Должанський М.І. Бухгалтерський облік в Україні з використанням положень (стандартів) бухгалтерського обліку : [навчальний посібник]/М.І.Должанський, А.М. Должанський – Л.: Львівський банківський ін.-т НБУ, 2003. – 494с.
157. Метью М.Р. Теория бухгалтерського учета : [учебник]/ М.Р.Метью, М.Х Б.Перера : [пер.с англ. под. ред.Я.В.Соколова, И.А.Смирновой]. – М.:Аудит,ЮНИТИ,1999.– 663 с.
158. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38) «Нематеріальні активи» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/929_050
159. Микитюк Н. Фінансовий облік – основа інформаційної системи підприємства / Надія Микитюк// Економічний аналіз. –2010.– Випуск № 6. – С.269–271.
160. Крупка Я. Д. Облік і аналіз інвестиційної діяльності підприємств: методологія та організація/ автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.06.04/Я.Д.Крупка:Тернопільська академія народного господарства.– Тернопіль – 2002, с.29.
161. Рилєєв С. В. Облік і аналіз реальних інвестицій підприємств: управлінський аспект /автореф. дис. к-та екон. наук: 08.06.04/С.В.Рилєєв; Київський національний торговельно–економічний університет – Київ, 2006.– с.23.
162. Филиппова С.В. Трансформационные процессы в промышленном производстве в условиях нестабильности : [Монография] / С. В. Филиппова; Одес. нац. политехн. ун-т. –О., 2005. –419 с.
163. Кантаєва О.В. Бухгалтерський облік і аналіз інноваційної діяльності підприємств:організація і методологія / О.В.Кантаєва.– Житомир:ФОП Кузьмін Дн.Л., 2010.–424с.
164. Крупка Я. Варіанти обліку інноваційних процесів на підприємстві // Бухгалтерський облік і аудит.–2006.–№5.–С.11–18.
165. Городянська Л.В. Аналіз впливу чинників відтворення економічних ресурсів на процес інноваційного розвитку підприємства/ Всеукраїнська науково–практична конференція: Бухгалтерський облік, аналіз і аудит:сучасний стан, проблеми та перспективи, (м.Чернігів, 25–26 жовтня 2013 р.) Тези доповідей.– Чернігів:Черніг.держ.технологічний університет, 2013.– С.106–108.
166. Ткаченко Н. Амортизація, знос основних засобів, нарахування,зміни у незалежній Україні/ Н.Ткаченко// Вісник економічної науки України.– 2012. –№ 2. – С.161–165.
167. Довбенко В.І. Обліково-аналітичне забезпечення розвитку підприємства / В.І.Довбенко // Вісн.нац.ун-ту «Львівська політехніка».–2009.–№647.–С.50-56.
168. Волощук Л.О. Активізація інноваційно–спрямованого інвестування у промисловості України : Дис.канд.екон.наук:08.02.02 / Л.О.Волощук . – Одеса, 2004. –272с.
169. Стратегічні виклики ХХІ століття суспільству та економіці України: монографія у 3–х т./ за ред.акад.НАН України В.М.Гейця, акад. НАН України В.П.Семиноженка, чл.–кор. НАН України Б.С Кваснюка . – Т.2: Інноваційно–технологічний розвиток економіки. – К.: Вид–во «Фенікс», 2007. – 564 с.
170. Сенчук Т.Я. Аналіз як інструмент контролю витрат на дослідження та розробки / Т. Я. Сенчук // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2010. – Вип. 7(3). – С. 160–168. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7\(3\)_23](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7(3)_23).
171. Жежуха В.Й. Показники оцінювання стану інноваційної діяльності та інноваційної активності / В.Й.Жежуха.– Науковий вісник НЛТУ України.– 2009.– Вип.19.
172. Статистичний бюлетень Державна Служба Статистики України «Стан будівель та споруд незавершеного будівництва в Україні на 1 січня 2014 року» – Державна служба статистики України, 2014, Київ – С.70.

Додаток А

Баланс основних засобів України за 2012 рік (за даними [56])

Назва виду економічної діяльності	Вартість основних засобів на початок року, тис.грн.		Надійшло основних засобів, тис.грн.	з них введено в дію нових основних засобів, тис.грн.	Вибуло основних засобів, тис.грн.	з них ліквідовано основних засобів, тис.грн.	Вартість основних засобів на кінець року	
	без індексації та переоцінки	з урахуванням індексації та переоцінки					Тис.грн.	У% до загального обсягу
А	1	2	3	4	5	6	7	8
Усього	7437453023	8938426961	442544199	190964818	232954310	41138864	9148016850	100
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	118036851	120667955	27019372	15180174	10047422	1246076	137639905	1,5
Промисловість	1116367663	1537552434	102997410	65385164	36903607	8616670	1603646237	17,5
Переробна промисловість	644566353	65222088	53731217	32521433	28071924	5997752	677880181	7,4
Машинобудування	101127932	108631467	11758557	4381257	3799297	608244	116650727	1,3
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	267546232	671550027	26546555	16055416	3438981	1176070	699637601	7,6
Будівництво	65297456	67237690	11888222	8928371	3621529	1072807	75504383	0,8
Діяльність транспорту та зв'язку	4620921481	5624117168	118099162	34398186	107566513	25738989	5634649817	61,6

Продовження додатку А

Назва виду економічної діяльності	Амортизація (знос) основних засобів за рік, тис.грн.	Вартість основних засобів, на які повністю нараховано амортизацію, тис.грн.	Залишкова вартість основних засобів, тис.грн.		Коефіцієнт індексації (переоцінки) основних засобів,%	Ступень зносу основних засобів,%	Темп зростання (зниження) основних засобів,%
			На початок року	На кінець року			
А	9	10	11	12	13	14	15
Усього	146582115	222792003	1985613168	2135986932	120,2	76,7	106,2
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	9456706	51004663	80074540	90017693	102,2	34,6	110,2
Промисловість	57970650	57561676	642787474	685029588	137,7	57,3	104,0
Переробна промисловість	30928391	29718744	278179588	289829906	101,2	57,2	102,9
Машинобудування	5279544	6411470	38977475	42345840	107,5	63,7	103,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	14386779	16239357	275285750	289045599	251,0	58,4	104,9
Будівництво	3084634	4590847	26884526	33883729	103,0	55,1	110,6
Діяльність транспорту та зв'язку	22628854	120045885	201300344	223719236	121,7	96,0	99,9

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Кірсанова Вікторія Василівна
Волощук Лідія Олександрівна
Філіппова Світлана Валеріївна

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ
УПРАВЛІННЯ РЕАЛЬНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ
ПІДПРИЄМСТВА У ПРОЦЕСІ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ**

МОНОГРАФІЯ

В авторської редакції

Підписано до друку 09.02.2015 р.
Формат 60×84/16. Папір офсетний. Гарнітура TimesNewRoman.
Друк офсетний. Ум. друк. арк.9,72. Наклад 300 прим.
Зам. № 0902/3

Надруковано з готового оригінал-макету у друкарні «Апрель»
ФОП Бондаренко М.О.
65045, м.Одеса, вул. В.Арнаутська, 60
Тел.:+38 0482 35 79 76
www.aprel.od.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців ДК №4684 від 13.02.2014 р.